

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**FENOMEN “DVIJE ŠKOLE POD JEDNIM KROVOM” –
SEGREGACIJA U OBRAZOVANJU NA PRIMJERU „OŠ
VAREŠ“ U VAREŠU**

-magistarski rad-

Student:

Kondžić Samir

Br. indeksa: 654/II-SPS

Mentor:

Prof. dr. Haris Cerić

Sarajevo, oktobar, 2019.g.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA.....	4
1.1. Problem istraživanja.....	4
1.2. Predmet istraživanja.....	5
1.3. Ciljevi istraživanja.....	5
1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja.....	5
1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja.....	5
1.4. Sistem hipoteza.....	5
1.4.1. Generalna hipoteza istraživanja.....	5
1.4.2. Posebne hipoteze istraživanja.....	6
1.5. Način istraživanja.....	6
1.6. Kategorijalno pojmovni sistem.....	7
2. Porijeklo pojmova diskriminacija i segregacija i njihova povezanost.....	8
3. Historijski koncept pojave fenomena “dvije škole pod jednim krovom”.....	15
3.1. Šta je zapravo koncept ‘dvije škole pod jednim krovom’?.....	17
3.2. Presude: Travnik i Mostar.....	27
3.3. Ko je odgovoran za ovaj fenomen?.....	28
4. Kratak pregled razvoja škole u Varešu.....	35
4.1. Administrativno-pravno ujedinjenje.....	47
4.2. Ključna godina.....	53
4.3. Prestanak postojanja dva nastavna plana i programa.....	56
5. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja.....	61
6. Mogući modeli rješenja koncepta “dvije škole pod jednim krovom”.....	76
7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	78
LITERATURA.....	82
SKRAĆENICE.....	87

UVOD

Ratna razaranja koja su se dogodila na našim područjima 90-tih godina ostavila su mnogobrojne posljedice u skoro svim sferama društvenih djelatnosti, tako i na obrazovni sektor. Strukturalno nasilje u obrazovanju ostvaruje svoju misiju koja traje i do današnjih dana. Ta misija naziva se “dvije škole pod jednim krovom“. Zapitamo li se kakav obrazovni sistem želimo budućim generacijama? Pun mržnje, nacionalizma, kršenju ljudskih prava, segregacionog učinka i drugih faktora koja na indirektan ili direktan način mogu ugroziti stabilnost i budućnost jedne razorene postkonfliktne države. Mnogo je drugova bilo prije rata koji su zajedno pohađali obrazovne institucije, družili se, bili prijatelji, ali nakon prestanka konflikta to više nisu bili. Smatrali su jedne druge strancima i neprijateljima. Ko je kriv za današnje stanje? Da li su krivi različiti ljudi koji nisu iste nacije, religije ili je kriva politika koja je stvorila takvu atmosferu razdvajanja. Gdje smo mi? U kakvom društvu živimo, a kakvom društvu težimo? Želimo li napredak kao druge države ili težimo godinama da budemo stacionirani na istom položaju. Da li ćemo se osvijestiti i civilizirati konflikt, priznati da nam rat nije ništa dobro donio, nego samo prouzrokovao gubitak, bol, patnju, mržnju, podjelu... Demonske priče su najstrašnije unutar njih je utkana duboka matrica kulturnog nasilja, gdje se sa generacije na generaciju prenose salve mržnje prema drugima, da su drugi krivi za sve. Zašto živimo mržnju i nacionalizam? Moramo biti svjesni činjenice da moramo živjeti zajedno, bez nacionalizma, ksenofobije, biti ustrajni u borbi protiv kršenja ljudskih prava, težiti ka ljepšim stvarima u kojima svi vidimo naše bolje sutra. Gorući problem koji se naziva “dvije škole pod jednim krovom“ predstavlja ozbiljnu barikadu ka progresu Bosne i Hercegovine u težnji za boljim napredovanjem na putu prema EU. Mladi su ti koji trebaju svijet učiniti boljim mjestom za življenje. Kada stasaju u osobu koja je zrela, spremna da donosi adekvatne odluke u svom životu, da li će težiti ka prosperitetnijoj budućnost bez nacionalizma, mržnje ili će postati nacionalisti. Ovaj problem iziskuje mnogo truda, pažnje, pa prije svega i promjenu od samog pojedinca, građana, stručnih osoba, institucija, kao i drugih bitnih činilaca koji trebaju težiti ka formiranju prosperitetnije budućnosti Bosne i Hercegovine. U ovom radu ćemo detaljnije elaborirati praksu pod imenom “dvije škole pod jednim krovom“ kada se ona javlja, kakve izazove sa sobom nosi, mišljenja stručnog osoblja zaduženog za obrazovanje, moguće modele koji se nalažu kako bi se postepeno ukinuo model segregacionog učinka, kao i druga pitanja koja se vezuju za ovaj fenomen. Također, vidjet ćemo kako se segregacija stacionirala u obrazovnu instituciju koja se naziva OŠ “Vareš“ u Vareš. Kako se školsko osoblje bori sa ovim fenomenom, kakav je utjecaj nadležnih institucija zaduženih za obrazovanje, različita mišljenja profesora, direktora, građana, učenika u borbi za boljom i prosperitetnijom budućnosti za mlade ljude.

1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO RADA

1.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja u ovome radu je nacionalizam i politika koji su doveli do ratnih razaranja i stvaranja poslijeratnog koncepta poznatim pod nazivom “dvije škole pod jednim krovom“. Ovaj fenomen ne samo da dovodi do segregacije u obrazovnom sektoru, već predstavlja enormne probleme razvoju društva i razvijanju kritičke, idealnije svijesti o drugima ljudima. Nakon ratnih razaranja koja su se desila na našim područjima, uvođenjem ovog koncepta koji je zamišljen kao privremeno rješenje napravljene su velike štete obrazovnom sistemu, kao i budućnosti mladih naraštaja. Ovaj problem posebno koriste političke elite, kako bi osigurali političke poene i stvorili još već stepen mržnje i nacionalizma, koji ugrožavaju obrazovne sisteme u BiH. Svakako važno je naglasiti kakvom se nacionalističkom retorikom oni služe, kako smatraju druge ljude različitih nacija, religija? Sve te podjele postepeno su se odražavale na obrazovni sektor u Bosni i Hercegovini.

Zar se nekada ne zapitaju, da li oni ugrožavaju budućnost mladih? Da li svojim nacionalističkim govorima mogu utjecati na mlade naraštaje da mrze druge ljude, samo kako bi imali vlastitu korist? Kakva je uloga roditelja, školskog osoblja, građana, institucija u obrazovnom sektoru? Svi ovi problemi moraju se duboko sagledati, da bi se postepeno mogli korak po korak rješavati i težiti ka boljoj i prosperitetnijoj budućnosti mladih naraštaja. Dok sa druge strane imamo utkane nacionalističke retorike u nastavne planove i programe kao i udžbenike iz kojih djeca uče. Kako se djeca podučavaju? Šta oni zapravo uče? Da li se vodi dovoljno računa o tome da mi možda odgajamo nove nacionaliste, a da djeca toga nisu ni svjesna? Da nasilje koje danas-sutra urade, opravdavaju činom da su ih tako roditelji i nastavnici podučavali. Sve to predstavlja enormne probleme u obrazovnom sektoru kao i budućnosti mladih naraštaja, koji će jednog dana stasati u jednu kompetentnu, zrelu osobu, bez mržnje, nacionalizma ili će jednostavno nastaviti životni put u drugom smjeru.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u ovome radu je segregacija u obrazovanju. Segregacija kao jedan od oblika diskriminacije predstavlja ozbiljne teškoće u napredovanju obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini. Ona je duboku utkana u obrazovanje i teško da će uspjeti da se iskorijeni iz obrazovnih sistema, ukoliko ne postoji volja nadležnih institucija, pojedinaca, kao i drugih segmenata da se ovaj problem sankcioniše u budućnosti. Potrebno je istražiti koliko je pažnje posvećeno obrazovanju u Bosni i Hercegovini, posebno u OŠ “Vareš“ u Varešu. Da li je došlo do napredovanja u obrazovnom sektoru ili je segregacija još više izraženija. S druge strane treba istražiti da li nadležne institucije, prosvjetni radnici, predstavnici obrazovnih institucija rješavaju ovu problematiku ili je još više produbljuju.

Vremensko određenje predmeta istraživanja: Za istraživanje ove teme obuhvaćen je period od marta do juna 2019. godine.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Biće istražena segregacija u OŠ “Vareš“ u Varešu.

Disciplinarno određenje predmeta istraživanja: Istraživanje je intradisciplinarnog karaktera s osloncem na druge nauke.

1.3. Ciljevi istraživanja

U okviru određivanja ciljeva istraživanja, razlikujemo dvije vrste ciljeva: naučni i društveni.

1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja

Naučni ciljevi koji se odnose na ovaj rad su doprinos većem saznanju o segregacijskom učinku u obrazovanju na području OŠ “Vareš“ u Varešu. Na osnovu ovih saznanja izvest će se zaključak o tome kakav je narativ o segregaciji.

1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni cilj istraživačkog rada je ukazati kako učenici, građani Vareša mogu steći uvid o segregaciji u obrazovnom sistemu, odnosno pokazati društvu kako prevazići trenutnu situaciju i eliminisati segregaciju kao prepreku obrazovanju mladih ljudi.

1.4. Sistem hipoteza

1.4.1. Generalna hipoteza istraživanja: Segregacija u obrazovanju kroz praksu “dvije škole pod jednim krovom“ ima negativne posljedice po obrazovanje mladih u BiH.

1.4.2. Posebne hipoteze istraživanja:

- Segregacioni učinak je prisutan u OŠ “Vareš“ u Varešu.
- Nastavnici se biraju prema nacionalnoj i etničkoj osnovi.
- Nastavnici nastoje steći egzistencijalnu korist, bez obzira kako podučavaju djecu.
- Nadležne institucije ne rade ništa ili djelomično rade u cilju prevazilaženja segregacije.
- Djelovanjem nadležnih institucija stvoreni su različiti NPP u OŠ “Vareš“ u Varešu što dovodi do još veće segregacije u obrazovanju.

1.5. Način istraživanja

Ovo istraživanje provesti ćemo uz primjenu sljedećih naučnih metoda:

Opštenaučne metode – Od opštenaučnih metoda, primjenit ćemo *komparativnu metodu*, kako bi mogli vidjeti određene komparacije segregacionog učinka u drugim gradovima. Kako se tretiraju, na koji način? Kao i određenu komparaciju obrazovanju u Varešu, odnosno OŠ “Vareš“ kao i MSS “Nordbat 2“ u Varešu.

Metode prikupljanja podataka – U okviru istraživanja ovoga rada, koristit ćemo dvije metode prikupljanja podataka. To su: metoda analize sadržaja dokumenata kao i metodu ispitivanja.

Metoda analize (sadržaja) dokumenata

Ovom metodom ćemo se koristiti prilikom istraživanja određenih dokumenata vezanih za segregacioni učinak, različitih knjiga, članaka, ljetopisa iz OŠ “Vareš“ u Varešu, kako bi mogli uvidjeti segregacioni učinak u školstvu općenito, odnosno sa druge strane kako bi mogli napraviti uvid koliko je izražena segregacija u OŠ “Vareš“ u Varešu.

Metoda ispitivanja

U ovom radu koristit ćemo tehniku – intervju, kao i anketni upitnik kako bih mogli uvidjeti određena razmatranja učenika, građana, prosvjetnih radnika o segregacionom učinku u OŠ “Vareš“ u Varešu.

1.6. Kategorijalno pojmovni sistem

Osnovni pojmovi koji proizilaze iz naslova teme rada su:

1.Segregacija - „razdvajanje ljudi prema kriterijima koji su u suprotnosti sa načelima ljudskih prava i sloboda, od kojih se razdvajanje prema rasnoj, etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti u školi, na radnom mjestu i drugim javnim mjestima najčešće“ (Abazović, 2012: 258).

2.Škola je „mjesto gdje se učenici obrazuju ali i odgajaju što podrazumijeva da se kroz obrazovne sadržaje učenici i odgajaju u duhu vladajuće ideologije. Ta ideologija može biti izrazito negativna ili pozitivna, u smislu njegovanja univerzalnih ljudskih vrijednosti kao što je ljubav i poštovanje prema svim ljudima, solidarnost i briga za druge. Upravo u ovom kontekstu posmatrano je prisustvo ili afirmacija političkih poruka koji su u skladu ili nisu u skladu sa važećim zakonima u Bosni i Hercegovini ili međunarodnim konvencijama koje je BiH potpisala“ (Grupa autora, 2007: 27, 28).

3.Obrazovanje – „cjelokupan proces društvenog života koji podrazumijeva da pojedinci i društvene grupe uče o svjesnom razvoju unutar, i za dobrobit nacionalnih i međunarodnih zajednica u cjelini: od njihovih ličnih kapaciteta, stavova, spremnosti, znanja“ (Canivez, 1999: 46).

4.Dvije škole pod jednim krovom - „školska zgrada u kojoj su smještene dvije ili više škola istih ili različitih razina obaveznog osnovnog obrazovanja ili srednjeg općeg ili strukovnog obrazovanja kao zasebnih pravnih subjekata čiji su osnivači opština ili kanton, koje rade po nastavnim planovima i programima za istu ili različitu razinu obrazovanja i nastavu izvode na različitim jezicima konstitutivnih naroda“ (Kapo, 2012: 158, prema Misiji OSCE-a u BiH, 2010: 2).

Pored centralnih pojmova sadržanih u naslovu teme, nužno je definisati i ostale bitne kategorijalne pojmove:

5.Diskriminacija – „(lat. Discriminare – razlučivati, dijeliti) nepriznavanje, uskraćivanje određenih prava jednima, uz istovremeno priznavanje tih prava drugim licima, grupama ljudi, nacijama, nacionalnim manjinama, rasa ili pak u međunarodnim odnosima državama ili njihovim građanima“ (Beridan i dr., 2001: 91).

6.Ljudska prava - su „prava koja pripadaju svakoj osobi kao pojedincu i kao takva su predmet međunarodne skrbi i (iz)van su unutarnje jurisdikcije država“ (Seizović, Ibrahimagić, Arnautović, 2010: 19).

7. *Konflikt* – „(conflictare – udarati što od što; boriti se) sukob spor, rasprava koja prijete da će se još više zaplesti, borba, rat, oružani sudar“ (Beridan, 2003: 17).

8. *Rat* je „kompleksan i intezivan sukob država, vojnih saveza, ili različitih društvenih snaga unutar jedne države, u kojim se masovno i organizirano primjenjuje nasilje i vodi oružana borba radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva“ (Beridan, 2018: 127).

9. *Nastavni program* je „školski dokument kojim se propisuje opseg, dubina i redoslijed nastavnih sadržaja. Drugim riječima, nastavni program propisuje konkretne sadržaje pojedinog nastavnog predmeta. On je konkretizacija nastavnog plana koji određuje broj nastavnih sati po predmetima i razredima. *Nastavni plan* iskazan je u obliku tabelarnog pregleda, a nastavni program izložen tekstualno na većem broju stranica. Realizacija nastavnog programa završava provjerom usvojenosti sadržaja“ (https://www.azoo.hr/images/izdanja/nastava_povijesti/03.html pristupljeno: 26.04.2019).

2. Porijeklo pojmova diskriminacija i segregacija i njihova povezanost

U ovom dijelu važno je istaknuti dva bitna kategorijalna pojma¹ (*diskriminaciju i segregaciju*) koja će kontinuirano pratiti naš rad. Pokušat ćemo predstaviti određene definicije,² njihov odnos, distinkciju. Kada se pojavljuju i na koji način predstavljaju enormne probleme u svim porama društvenog života, posebno u oblasti obrazovnog sistema. Pa stoga je nužno krenuti od same definicije šta je to zapravo diskriminacija i segregacija? Kada govorimo o pojmu diskriminacije možemo kazati da ona predstavlja „negativnu društvenu pojavu. Nažalost, ona je globalno rasprostranjena – nema društva bez diskriminacije. Stoga je često posmatramo kao “normalnu” pojavu, što nas onemoćava da se protiv nje borimo jer je često i ne primjećujemo obavljajući svoje svakodnevne rutine. U tom kontekstu je neophodno razviti svijest i kritički potencijal društva da je prepozna, ali i da se bori protiv različitih oblika diskriminacije“ (Momčinović, 2012: 11).

Grupa autora definiše diskriminaciju na sljedeći način. „Diskriminacija – (lat. discriminare – razlučivati, dijeliti) nepriznavanje, uskraćivanje određenih prava jednima, uz istovremeno priznavanje tih prava drugim licima, grupama ljudi, nacijama, nacionalnim manjinama, rasama ili pak u međunarodnim odnosima³ državama ili njihovim građanima“ (Beridan i dr.,

¹ „*Pojam* je uvijek misao o suštini ili biti onoga o čemu mislimo“ (Petrović, 1998: 23).

² „Sud kojim se nedvosmisleno određuje sadržaj jednog pojma naziva se *definicija*“ (Isto, 137).

³ „*Nauka o međunarodnim odnosima*, je prije svega, deskriptivnog karaktera. Ona donekle pripada vrsti savremene historije naroda i kao takva, ona obuhvata sve oblasti, kao što su ekonomija, trgovina, razmjena proizvodnje, dobara, novca, kao i oblasti politike i kulture. Nauka o međunarodnim odnosima se ozbiljnije

2001: 91). Svakako, kada govorimo o definiranju pojma diskriminacije. Nužno je naglasiti da se diskriminacija odnosi na „odjeljivanje, odvajanje, razlučivanje, rastavljanje, razdruživanje, odvajati, praviti razliku po socijalnim, rasnim, etničnim, vjerskim, individualnim, spolnim, jezičnim, starosnim ili drugima osobinama. Također, diskriminacija ograničava ili onemogućuje primjenu ljudskih prava“⁴ (Kalaš, 2012: 137).

Mirsad Abazović u svom djelu (*Državna bezbjednost – uvod i temeljni pojmovi*) diskriminaciju definiše na sljedeći način. Prema Abazoviću „diskriminacija predstavlja različitost u postupanju prema subjektima međunarodnog prava ili njihovim državljanima, odnosno pripadnicima. Izražava se u nepriznavanju, neprimjenjivanju ili uskraćivanju određenih prava jednima, uz istovremeno priznavanje i primjenjivanje tih istih prava drugim subjektima“ (Abazović, 2012: 162).

Ukratko smo predstavili definicije koje opisuju šta je to diskriminacija, na šta se diskriminacija odnosi. Možemo istaknuti, da se jedna prava priznaju nekoj grupi, dok se istovremeno ta prava ne priznaju drugoj grupi. Diskriminacija predstavlja ozbiljan problem, ne samo u školstvu, pojavljuje se i u Ustavu BiH⁵ odnosno o načinu kandidiranja nekonstitutivnih naroda na izborima, što dovodi do ozbiljnog kršenja ljudskih prava u BiH.⁶ Drugi svakako, važan pojam jeste segregacija. Prema različitim autorima segregacija se odnosi na termin koji dolazi od „latinske riječi segregare – razlučiti, rastaviti“ (Kalaš, 2012: 137) „kojim se u međunarodnim odnosima označava izdvajanje, razdvajanje ljudi po rasi odnosno boji kože – rasna diskriminacija“ (Beridan i dr., 2001: 346).

razvija i utemeljuje tek početkom XX stoljeća, iako svoje korijene ima još u drevnim civilizacijama: kineskoj, antičkoj, grčkoj, rimskoj, itd...“ (Duraković, 2009: 12, 13, 18).

⁴ „Ljudska prava su prava koja pripadaju svakoj osobi kao pojedincu i kao takva su predmet međunarodne skrbi i (iz)van su unutarnje jurisdikcije država“ (Seizović, Ibrahimagić, Arnautović, 2010: 19).

⁵ „Aneks 4 Dejtonskog sporazuma je Ustav BiH“ (Grupa autora, 1999: 275). Koji osim preambule sastoji se od 12 članova. „Ustavom su, u Članu 1. određena osnovna načela kao što su kontinuitet, demokratski principi, sastav, promet roba, usluga, kapitala i lica, glavni grad, simboli i državljanstvo Bosne i Hercegovine. Ostalim članovima Ustava određena su i obrađena, između ostalog, pitanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda, nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta, Parlamentarna skupština, Predsjedništvo, Vijeće ministara, Stalni komitet za vojna pitanja, Ustavni sud, Centralna banka, finansije i budžet, opće odredbe, amandmani, prelazne odredbe i stupanje na snagu“

Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/?id=261 (26.04. 2019). Kada govorimo o definiranju Ustava možemo kazati da je to „ temeljni pravni akt države kojim se uspostavlja njen pravni i politički poredak“ (Perry, 2012: 41). Odnosno „najviši zakon jedne države...“ (Grupa autora, 2001: 394).

⁶ „Bosna i Hercegovina, “Zemlja Bosna“ se prvi put spominje u pisanom historijskom dokumentu “De administrando imperio“, sredinom X stoljeća. Od tada do međunarodnog priznanja kao suverene države, 6. aprila 1992 godine, i članice OUN-a od 22. maja 1992 godine, prošla je različite državne, administrativno-teritorijalne, političke i pravne oblike organiziranja vlasti (Banovina Bosna, Kraljevstvo Bosna, Osmanski ejalet Bosna, Austrougarski corpus separatum, Bosna i Hercegovina u Kraljevini SHS, Bosna i Hercegovina u Kraljevini Jugoslaviji, Federalna Bosna i Hercegovina, Narodna Republika Bosna i Hercegovina, Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, Republika Bosna i Hercegovina i Bosna i Hercegovina). Ukupna površina BiH je 51.129 km². Reljef BiH je raznovrstan i neujednačen. Nadmorska visina se kreće od 0 – 2386 m...“ (Huseinbašić, 2007: 85).

Segregacija se odnosi i na „razdvajanje ljudi prema kriterijima koji su u suprotnosti sa načelima ljudskih prava i sloboda, od kojih se razdvajanje prema rasnoj, etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti u školi, na radnom mjestu i drugim javnim mjestima najčešće“ (Abazović, 2012: 258). Kada govorimo o historijskom kontekstu segregacije, ona svoje korijene vezuje u svim civilizacijama. „Pojavljuje se rano, primjerice u europskim gradovima u srednjem vijeku i ranome novom vijeku (npr. židovski geto⁷). U nekim je zemljama rasna segregacija dugo bila propisana zakonom (npr. zabrana sklapanja mješovitih brakova), kao u SAD-u⁸ do 1950-ih i Južnoafričkoj Republici⁹ (APARTHEID¹⁰) do 1990-ih.

I nakon odluka savezne vlasti u prilog desegregaciji u južnim državama SAD-a, koja je provedena i uz pomoć savezne policije i vojske, tamošnji rasisti isticali su parolu »odvojeni, ali jednaki«, što znači da bi se unatoč zakonskom izjednačavanju pripadnika različitih rasa ili etničkih skupina trebala zadržati prostorna odvojenost među njima, makar u stanovanju. Doista, u mnogim gradovima, ne samo u SAD-u nego i širom svijeta, uključujući najrazvijenije zemlje, stambena segregacija prema etničkoj, vjerskoj ili rasnoj pripadnosti postaje uobičajena pojava (npr. četvrti u zapadnoeuropskim gradovima u kojima su naseljeni isključivo strani radnici sa svojim obiteljima). Segregacija prema klasnoj pripadnosti ima također dugu tradiciju u gradovima širom svijeta, gdje su posebne gradske četvrti bile namijenjene trgovcima ili obrtnicima.

Najveći stupanj segregacije postoji između bogatih i siromašnih stanovnika gradova (npr. *favele* u Rio de Janeiru ili siromašne četvrti u Bombayu). U Hrvatskoj i u drugim područjima bivše Jugoslavije, kao i u srednjoj i istočnoj Europi, najviše segregirana, i ujedno najzapostavljena, manjinska skupina su Romi. Kao posljedica ratova na području bivše Jugoslavije nastali su novi ili su pojačani tradicionalni oblici segregacije, npr. između Srba i Albanaca na Kosovu (danas eklatantan primjer Kosovske Mitrovice), između Bošnjaka, Srba i Hrvata u Bosni i Hercegovini, te između Hrvata i Srba u nekim dijelovima Hrvatske (npr. Vukovar)“ (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55183>, 26. 04. 2019).

⁷ „U srednjem vijeku pa do kraja Drugog svjetskog rata dijelovi grada (četvrti) određene za život *Jevreja* izvan kojih nisu imali pravo stanovati. Općenito, diskriminacija prema nekoj rasnoj, vjerskoj i nacionalnoj skupini primijenjena kroz izolaciju sa zabranom kretanja“ (Grupa autora, 2001: 131).

⁸ „SAD je savezna republika u kojoj je vlast podijeljena između savezne vlade i 50 država unutar saveza. Ustav SAD-a je najviši pravni akt koji čini okvir vlasti, oblikovan je 1787. a stupio na snagu 1789. godine. Po veličini SAD je četvrta država na svijetu, prostire se na velikom dijelu Sjeverne Amerike, Aljaske i Havajskih otoka u Tihom okeanu“ (Huseinbašić, 2007: 45)

⁹ Vidjeti više o Južnoafričkoj Republici na:

http://www.unizd.hr/Portals/6/16_%20Juznoafrička%20Republika.pdf (26.04.2019).

¹⁰ „Izraz kojim se označava politički sistem u kojem se negiraju prava građana na rasnoj osnovi, rasna diskriminacija. Naročito je bio izražen u Južnoj Africi, kroz dominaciju bjelačke manjine nad većinom crnačkog stanovništva“ (Grupa autora, 2001: 26).

Trebamo postaviti pitanje, da li je svako društvo imuno na segregaciju i diskriminaciju, odnosno da li je imuno na bilo koji diskriminirajući segment? Odgovor je naravno negativan. Kako? Zbog čega? Upravo odgovor, na ovo pitanje najbolje nam opisuju autori Petković i Kogovšek u svom djelu (*O diskriminaciji*). Kako kažu: „Nijedno društvo nije imuno na diskriminaciju. Brojni ljudi izloženi su lošijem položaju zbog boje kože, spola, seksualne orijentacije, starosti, jezika, vjere, zdravstvenog stanja, invalidnosti, obrazovanja, finansijskog stanja i drugih ličnih osobina. Uskraćeni su za ravnopravno priznanje, uživanje i ostvarivanje prava ili jednakopravno obavljanje dužnosti na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom i drugim područjima društvenoga života“ (Petković, Kogovšek, 2011: 11).

Primjeri iz 1900 godine nam ovo i potvrđuju. O čemu se zapravo radi? „Godine 1900. u gradu Montgomeryju u saveznoj američkoj državi Alabama, prihvaćena je odluka o različitim dijelovima za bijelce i crnce u javnom prijevozu. Prva četiri reda sjedišta pripadala su bijelcima, a preostala sjedišta tamnoputim putnicima, koji su predstavljali većinu, oko 75 posto svih putnika u gradskim autobusima. Ako bi prednji dio autobusa bio prazan, crnci su mogli sjediti u srednjem dijelu, a ako su prva četiri reda bila zauzeta, morali su se pomaknuti u stražnji dio ili čak napustiti autobus kada u njemu nije bilo dovoljno prostora. Vozači su, naime, imali pravo proizvoljno pomicati znak upute gdje počinje “crni” dio autobusa jer su se trebali brinuti za to da svi bijelci imaju sjedeća mjesta. Crnci, također, nisu smjeli ulaziti na prva vrata, tamo su samo plaćali kartu, a onda su izlazili i ponovo morali ući na zadnja vrata. Prvog decembra 1955. godine u jedan od gradskih autobusa ušla je crnkinja Rosa Parks,¹¹ koja se vraćala s posla.

Sjela je u peti red, odmah iza sjedišta koja su bila rezervirana za bijelce. Nakon nekoliko stanica bjelački dio autobusa se napunio, te je vozač pomakao znak koji je pokazivao granicu između prostora za bijelce i crnce u autobusu i postavio ga tik iznad Rose Parks, kojoj je rekao da se prebaci u zadnji dio autobusa. Ona je to odbila i ostala sjediti na svom sjedištu. Vozač je pozvao policajca, koji je uhapsio Rosu Parks. Kasnije joj je suđeno i presuđeno zbog kršenja javnog reda i nepoštivanja lokalnog propisa.

Nakon hapšenja Rose Parks u Montgomeryju su se okupili pripadnici i pripadnice crnačke zajednice, koje je predvodio Martin Luther King¹² i dogovorili se da će zbog njenog hapšenja bojkotirati javni promet.

¹¹ Vidjeti više o *Rosi Parks* na: <https://voxfeminae.net/strasne-zene/rosa-parks-prva-dama-civilnih-prava/> (27.04. 2019).

¹² Vidjeti više o *Martinu L. Kingu* na: <http://www.znanje.org/i/2011/11iv07/11iv0720/biografija.htm> (27.04. 2019)

Crnačka zajednica u Montgomeryju nije se vozila autobusima više od godinu dana, zbog čega je autobusko preduzeće ukinulo neke od linija. Bojkot je to preduzeće ošteti i u finansijskom smislu, jer su prodali znatno manje karata. Nakon više od godinu dana u Montgomeryju su promijenili rasističko zakonodavstvo i dozvolili crncima da zauzimaju ista autobuska sjedišta kao i bijelci“ (Petković, Kogovšek, 2011: 7, 8). Osim prethodnog primjera kojeg smo naveli možemo spomenuti i druge oblike u borbi protiv diskriminacije i segregacije kroz historijsku prizmu gledišta na ove probleme.

„Počeci sistematske borbe protiv diskriminacije povezani su sa zahtjevima o ukidanju ropstva i zahtjevima za jednaka prava žena. U 20. stoljeću bitka se nastavila sa pokretom za građanska prava u Americi, feminističkim, gej i lezbijskim pokretima, kao i brojnim akcijama i inicijativama civilnog društva kao što su bojkoti, protesti i drugi oblici građanske neposlušnosti, kroz koje su se diskriminirane grupe borile za jednakopravnost. Historija borbe protiv diskriminacije povezana je i sa sudskim procesima čiji su ishodi mijenjali odnose u društvu i položaj marginaliziranih grupa. Jedan od najpoznatijih slučajeva je i Brown protiv Odbora za obrazovanje¹³ (Brown vs. Board of Education). Proces je okončan presudom američkog Vrhovnog suda, koji je objavio da rasna segregacija učenika u javnim školama ima negativan efekat na tamnopute učenice i učenike. Sud je odlučio da segregaciju što hitnije treba ukinuti i to je bila velika pobjeda pokreta za prava građana. Uz pomoć takvih i sličnih presuda, uvođenje zakonske zabrane diskriminacije postalo je jedno od temeljnih načela savremenih društava. Neki misle da se zabrana diskriminacije nazire još u Magna Carte Libertatum, engleskom dokumentu iz 1215. godine, koji predstavlja temelj razvoja ustavnog prava kakvo danas poznajemo.

Prva kodifikacija načela zabrane diskriminacije dogodila se 1948. godine kada je usvojena Opća deklaracija o ljudskim pravima,¹⁴ koja u prvom članu određuje da se „svi ljudi rađaju slobodni i imaju jednako dostojanstvo i jednaka prava. Imaju razum i savjest, i jedan s drugim bi se trebali ponašati kao braća“. Važan je, također, član 7. Deklaracije, u kojem stoji da su svi „jednaki pred zakonom,¹⁵ bez diskriminacije, i imaju pravo jednake pravne zaštite. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od diskriminacije, kao i od bilo kojeg podsticanja na diskriminaciju“. Iako nije pravno obavezujuća, Opća deklaracija je općeprihvaćena i predstavlja temelj međunarodnog prava i njegovih načela koja su obavezujuća za sve države.

¹³ Vidjeti više na: <https://impulsportal.net/index.php/kolumne/drustvo/12918-preminula-linda-brown-ikona-borbe-protiv-segregacije> (27.04.2019).

¹⁴ „Usvojena i proglašena u Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217/III 10.decembra 1948. godine“ (Spajić-Vrkaš, 2001: 2).

¹⁵ „Zakon je normativni akt što ga donosi zakonodavni organ po tačno određenoj proceduri, poslije ustava najviši pravni propis“ (Grupa autora, 2001: 422).

Zabrana diskriminacije je zatim potvrđena 1950. godine, usvajanjem Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, u čijem je članu 14 određeno da je „uživanje prava i sloboda određenih tom konvencijom osigurano svim ljudima bez razlikovanja na osnovu spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla ili pripadnosti nacionalnoj manjini, posjeda ili neke druge lične karakteristike.

Godine 2005. usvojen je i Protokol 12 Konvencije, koji zaštitu od diskriminacije proširuje na sva zakonom propisana prava i obaveze“ (Petković, Kogovšek, 2011: 33, 34). Ukratko smo predstavili neke od historijskih događaja u borbi protiv diskriminacije i segregacije, te vidjeli na šta se oni odnose. Važno je istaknuti i njihovu povezanost, odnosno da „segregacija predstavlja jedan od oblika ugrožavanja dostojanstva ličnosti i jedan od oblika diskriminacije. Dakle, socijalno je devijantna pojava, a najčešće se definira kao društveno, fizičko, političko i ekonomsko razdvajanje različitih društvenih grupa, najčešće na osnovu ideoloških i društvenih prepreka građanskim slobodama, jednakim mogućnostima i učešću. Prema Zakonu o zabrani diskriminacije BiH,¹⁶ segregacija je djelo kojim lice (fizičko ili pravno) odvaja druga lica na osnovu jedne od nabrojanih osnova iz definicije diskriminacije, kao što je rasa, boja kože, jezik, vjera, etnička pripadnost ili na osnovu nekog drugog osnova. Iz navedene definicije se zaključuje kako se segregacija može poistovijetiti ili podvesti pod diskriminaciju, jer podrazumijeva radnju odvajanja ili isključivanja.

Međutim, iz priložene definicije nije sasvim jasno da li segregacija predstavlja oblik diskriminacije samo prema određenim grupama ljudi ili se segregacija može vršiti i prema pojedincu? Ukoliko zauzmemo stav da segregacija predstavlja razlikovanje ili isključivanje jedne grupe ljudi u odnosu na drugu grupu ili druge grupe ljudi po određenom zabranjenom osnovu, na šta upućuje i navedena definicija, onda bismo mogli zaključiti kako je osnovna razlika između segregacije i diskriminacije u tome što se kod segregacije radi o obliku separacije grupa lica u odnosu na druge grupe lica, dok se kod diskriminacije razlikovanje i isključivanje može vršiti i u pojedinačnim slučajevima.

¹⁶ „Na osnovu člana IV 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine na 57. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 8. jula 2009. godine i na 33. sjednici Doma naroda, održanoj 23. jula 2009. godine, usvojila je *Zakon o zabrani diskriminacije*“ Dostupno na: <http://www.untz.ba/uploads/file/centri/centar%20za%20podrsku%20studentima/akti/Zakon%20o%20zabrani%20diskriminacije%20Slglasnik%20BiH%20broj%2059-09.pdf> (27.04. 2019). *Da bi* „na osnovu člana IV. 4. a) Ustava Bosne i Hercegovine, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, na 34. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 1. augusta 2016. godine, i na 22. sjednici Doma naroda, održanoj 31. augusta 2016. godine, usvojila *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zabrani diskriminacije*“ Dostupno na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/GZufCWKyq0Y=> (27.04.2019).

Većina međunarodnih dokumenata segregaciju definira na sličan način, pa tako i Konvencija UN-a o suzbijanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. godine¹⁷ u kojoj je navedeno da države članice posebno osuđuju rasnu segregaciju i aparthejd, te se obavezuju spriječiti, zabraniti i iskorijeniti sve prakse ove prirode na područjima pod njihovom jurisdikcijom“ (Bešlagić, 2017: 598, 599).

Kada smo definirali dva ključna pojma, pronašli njihovu distinkciju, u nastavku rada ćemo se baviti pitanjima segregacije baziranom na školstvu. Uzmemo li za primjer SAD možemo vidjeti da je segregacija u obrazovnim institucijama postajala sve izraženija, ali kroz određeni historijski kontekst postepeno je gubila dominirajuću moć. Kada govorimo o tome važno je spomenuti „presudu Vrhovnog suda iz 1954.g. kojom je zabranjena segregacija u javnim obrazovnim ustanovama, što je zgrozilo južnjačke Afroamerikance, stoga odluka nije bila svugdje provedena. Usprkos predrasudama i neprijateljskom raspoloženju okupljenih bjelački protestanata, devetero studenata Afroamerikanaca je 25. 09. 1957. g. pošlo u školu koju su do tada mogli pohađati jedino bijelci. Tih devetero učenika je dobrovoljno prešlo iz svoje škole, u kojoj su se obrazovali samo Afroamerikanci, u srednju školu Central koja je glasila kao jedna od najboljih u zemlji. Kao uzorni učenici, svi su se oni nadali boljem obrazovanju i prilici za upis na fakultet. U Little Rocku je integracija u srednjim školama trebala nastupiti tek u septembru 1957. g. No, guverner države Arkansas je naredio Nacionalnoj gardi da ne dozvoli da devetorica afroameričkih učenika uđu u školu. Predsjednik SAD-a Dwight Eisenhower¹⁸ je na to reagirao slanjem redovne vojske kojoj je bilo naređeno da prati i štiti učenike Afroamerikance. Sljedeće polugodište guverner države Arkansas zatvorio je školu na godinu dana, a kada se ponovno otvorila, samo su se dvojica učenika iz skupine “Devetero iz Little Rocka”¹⁶ vratila. Danas školu pohađa podjednak broj Afroamerikanaca i bijelih učenika“ (Ninić, 2013: 137).

Fenomen poznat pod nazivom “dviije škole pod jednim krovom“, stacionirao se i u naše obrazovne sisteme. Šta taj fenomen sa sobom nosi? Kakve negativne konotacije možemo vezati za njega? Da li je ovo privremeno, odnosno dugotrajno rješenje vrhunac uspjeha nadležnih institucija? Da li je to rješenje dobro za našu djecu ? Razmišljamo li o egzistenciji naše djece, šta oni zapravo uče? Sve su to retorička pitanja koja bi trebala okupirati misli svakoga roditelja ali i građana.

¹⁷ Detaljni uvid u Konvenciju UN-a o suzbijanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965. godine vidjeti na: <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/05bosniak/BRacialdiscrimination.pdf> (27.04.2019).

¹⁸ Više informacija o biografiji *Dwighta Eisenhowera* dostupno na: <https://ppzs.ru/hr/dwight-eisenhower-biography-information-personal-life-biography-of-eisenhower-duyitsss.html> (27.04.2019).

U nastavku rada ćemo objasniti kako je došlo do uspostave fenomena koji se naziva “dvije škole pod jednim krovom“, na šta se on odnosi, kakva su mišljenja osoba iz domena obrazovanja u Bosni i Hercegovini, na koji način osobe zadužena za obrazovni sistem vide rješenja ovoga problema koji je godinama stacioniran u Bosni i Hercegovini.

3. Historijski koncept pojave fenomena “dvije škole pod jednim krovom“

Postojanje Bosne i Hercegovine kao države datira još od starih vremena. Adila Pašalić-Kreso u svom radu (*Tjeskoba i negaloda identiteta apatrida¹⁹ i ostalih u kontekstu BiH*) opisuje da se „Bosna i Hercegovina ubraja među najmlađe europske zemlje s obzirom na prijem u članstvo Ujedinjenih naroda, iako se prema pisanim dokumentima, njeno postojanje kao države potvrđuje još 1189-te poveljom Kulina bana uz vjerovanje i određene dokaze da njeni povijesni korijeni sežu i mnogo dalje u prošlost.

U svojem gotovo hiljadugodišnjem postojanju BiH je bila samostalna država, zatim u sastavu Osmanskog Carstva, u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, potom jedna od republika SFRJ i ponovno samostalna država i članica UN od maja 1992. Međutim osamostaljenje BiH potaknulo je agresiju na njen narod i teritorij čime je izazvan jedan od najkrvavijih sukoba u Europi nakon Drugog svjetskog rata“ (Pašalić-Kreso, 2014: 192). Konfliktna²⁰ razaranja koja su trajala od 1992. do 1995. godine „za posljedicu su imala oko 100.000 poginulih i 2,2 miliona raseljenih osoba. Kantoni sa mješovitim hrvatskim i bošnjačkim stanovništvom (Zeničko-dobojski, Srednjobosanski i Hercegovačko-neretvanski kanton) bili su područja u kojima su se odvijale intenzivne borbe, zbog kojih je došlo do značajnog raseljavanja osoba jedne od te dvije etničke grupe“ (OSCE, 2018: 8).

Nakon ratnih razaranja gradova, sela, ubistava civilnog stanovništva, kršenja ljudskih prava, genocida, zločina protiv čovječnosti i međunarodnog humanitarnog prava kao i drugih nehumanih djela koja su se desila na području Bosne i Hercegovine, vrijeme je došlo da se okonča tragični konflikt. Poslije određenog vremena dolazi do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma²¹ koji je „okončao organizirano nasilje u Bosni i Hercegovini. To je najvažnija atribucija ovog kontradiktornog međunarodnog ugovora“ (Ćurak, 2016: 59).

¹⁹ „Lica koja nemaju državljanstvo nijedne postojeće države (lica bez državljanstva, apolidi, hajmatlozi). Nastaju ili u momentu rođenja ili poslije rođenja...“ (Abazović, 2012: 148).

²⁰ „Konflikt – (conflictare – udarati što od što; boriti se) sukob spor, rasprava koja prijete da će se još više zaplesti, borba, rat, oružani sudar“ (Beridan, 2003: 17).

²¹ „Dejtonski sporazum, tačnije Generalni (Opći) okvir mirovnog sporazuma za BiH je zaključen 21. novembra u Dejtonu (SAD), a potpisan tri sedmice kasnije, 14. decembra 1995. godine u Parizu (Francuska). Dejtonski mirovni sporazum je označio kraj rata u Bosni i Hercegovini i definirao podjelu ove države na dva entiteta: Federaciju BiH i Republiku Srpsku“ (Beridan, 2008: 193). „Dok je Aneksom IV Dejtonskog mirovnog

Kako je Ustavom Bosne i Hercegovine regulisan obrazovni sistem? Kada govorimo o „Ustavu BiH, te njegovim Članom III. Stav 1. jasno su definisane i pobrojane nadležnosti države Bosne i Hercegovine.²² U nadležnost države Bosne i Hercegovine ne spada obrazovanje. Sve nadležnosti koje nisu eksplicitno pobrojane nadležnost su entiteta. U Ustavu Bosne i Hercegovine pitanje obrazovanja se spominje tek na jednom mjestu: u njegovom Članu II, koji tretira ljudska prava, i to u stavci 2: Katalog prava, gdje na preposljednjem mjestu stoji, pod slovom l, „pravo na obrazovanje“. Vidjećemo da su se i minorne promjene koje su se dešavale unutar organizacije obrazovnih sistema u BiH, dešavale prije svega usljed pozivanja na osnovna ljudska prava i međunarodne deklaracije pobrojane u Aneksu I istog Ustava; na međunarodne konvencije koje su njegov integralni dio i imaju prvenstvo primjene u odnosu na domaće zakonodavstvo. Bosna i Hercegovina je Dejtonskom konstrukcijom postala vjerovatno jedina država svijeta koja nema suverenitet nad obrazovnim sistemom/ima na svome teritoriju. Ustav BiH ne precizira odredbe vezane za obrazovanje, a ne precizira ni odredbe kojim se građani mogu štiti protiv bilo kakvih oblika diskriminacije u obrazovanju. Iz ovoga proizilazi da bilo kakav državni zakon u oblasti obrazovanja nema uporišta u Ustavu BiH, što ostavlja široku sivu zonu da ova pitanja regulišu lokalni nivoi vlasti i to na način kako to odgovara većinskoj etničkoj grupaciji“ (Kapo, 2012: 140).

Masovna razaranja koja su se dogodila u ratu,²³ ostavila su ozbiljan problem na obrazovni sistem i zadala mu goruće probleme ka njegovom efikasnom rješenju. Mnoge škole su porušene, djelomično uništene, nastavni kadar je razrušen, neki profesori potražili su egzistenciju van teritorija države BiH, neki su nastradali, neki su ostali stacionirani u svom kraju. S druge strane djeca su ostala na ivici propasti zbog dominirajući nacionalističkih politika. Uništena su mnoga djetinjstva, obrazovanje, došlo je do porasta ksenofobije, nacionalizma, diskriminacije, mržnje, razdvajanja školskih drugova u različite učionice...

Kako kaže Halilović „nacionalno podvajanje nakon 1995. zahvatilo je i obrazovanje. Uveden je školski sistem koji vrši segregaciju djece po nacionalnom osnovu. U Republici Srpskoj organizirane su škole na srpskom standardu i sa srpskim programom, a u Federaciji BiH postoje mnoge samostalne nacionalne škole ili odjeljenja s različitim nastavnim programima — bosanskim i hrvatskim.

sporazuma tj. Ustavom, BiH proglašena državom tri ravnopravna konstitutivna naroda (Bošnjaka, Hrvata i Srba)“ (Pašalić-Kreso, 2014: 192).

²² Vidjeti više o *nadležnostima BiH* na: http://www.dei.gov.ba/o_bih/default.aspx?id=49&langTag=bs-BA (27.04.2019).

²³ „Rat je kompleksan i intezivan sukob država, vojnih saveza, ili različitih društvenih snaga unutar jedne države, u kojim se masovno i organizirano primjenjuje nasilje i vodi oružana borba radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva“ (Beridan, 2018: 127).

Pod pritiskom međunarodne zajednice vlasti etnički mješovitih teritorija bile su prinuđene integrirati učenike u jedinstvene škole, što je dovelo do patološka pojave poznate pod imenom “dvije škole pod jednim krovom“. Učenici su u istoj zgradi, ali se nastava odvija u odvojenim dodijeljenim, na dva standarda, s posebnim programima i udžbenicima“ (Halilović, 2014: 131 prema Mønnesland, 2005: 517).

Pojavom koncepta poznatim pod nazivom “dvije škole pod jednim krovom“ iniciraju se određeni problemi, analiziraju različita mišljenja stručnjaka za obrazovanje, nude mnogi modeli za ukidanje ove rigorozne prakse, ali ono što je važno naglasiti jeste, kako napraviti prvi korak ka ukidanju ovog fenomena. Na koji način pojedinac, porodica, međunarodna zajednica, političke elite kao i drugi akteri mogu doprinijeti poboljšanju i rješenju kriznog segmenta kojeg nazivamo segregacija u obrazovanju. Zašto da djeca ispaštaju zbog nametnute nacionalističke retorike koje je vladala 80-tih i 90-tih godina. Zašto ona mora biti prisutna i u današnjem vremenu. Samo su neka od bitnih pitanja koja se vezuju za ovaj fenomen u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine. Nužno je postaviti nekoliko pitanja. Šta je zapravo praksa koju nazivamo “dvije škole pod jednim krovom“? Kada se pojavljuje i kako se tretira? Da li je to rezultat kompromisa ili utemeljenja u zakonskim aktima BiH?

3.1. Šta je zapravo koncept ‘dvije škole pod jednim krovom’?

„Obrazovni model “dvije škole pod jednim krovom” nema utemeljenja u zakonima i drugim aktima BiH. On je rezultat kompromisa u Federaciji BiH, i to u onim općinama gdje je u postratnom periodu bilo neophodno ponovo graditi ratnim sukobima razrušeno povjerenje između Bošnjaka i Hrvata. Za to se rješenje tada vjerovalo da je tek privremeno“ (Trkulja, 2017: 24). Kada govorimo o uspostavi modela obrazovanja poznatim pod apsurdnim nazivom ‘dvije škole pod jednim krovom’ on je „uspostavljen neposredno nakon rata, 1997. godine“ (Sadiković, 2012:52) „nastaje u kontekstu devastiranog obrazovnog sistema, kada su Federalno ministarstvo obrazovanja i Ured Visokog predstavnika (OHR), u kontekstu Anexa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, tj. povratka izbjeglica i prognanih, pokušali osigurati njihovoj djeci pohađanje nastave na maternjem jeziku i prema pripadajućem etnonacionalnom nastavnom planu i programu“²⁴ (Trkulja, 2017: 24).

²⁴ „Nastavni program je „školski dokument kojim se propisuje opseg, dubina i redoslijed nastavnih sadržaja. Drugim riječima, nastavni program propisuje konkretne sadržaje pojedinog nastavnog predmeta. On je konkretizacija nastavnog plana koji određuje broj nastavnih sati po predmetima i razredima. *Nastavni plan* iskazan je u obliku tabelarnog pregleda, a nastavni program izložen tekstualno na većem broju stranica. Realizacija nastavnog programa završava provjerom usvojenosti sadržaja“

Svakako važan iskorak, predstavljao je određeni cilj koji je nastojao „ohrabriti povratničku populaciju da svoju djecu upisuje u škole koju pohađa većinsko stanovništvo, umjesto da ih izdvaja u posebne homogene prostore. Međutim, sistem zamišljen kao poluga integracije, proizveo je upravo suprotan efekat – učenici pohađaju nastavu u istoj zgradi ali su tokom svakodnevnog nastavnog procesa fizički odvojeni od svojih kolega druge etničke pripadnosti“ (Kalaš, 2012 :138).

Kada je riječ o definiranju pojma “dvije škole pod jednim krovom“, ne postoji univerzalna definicija ovoga fenomena, jer Vlasti u BiH nisu se u konačnici mogle konsultirati u vezi definicije segregacionog oblika. „Vidljivi pokazatelji tih škola su zgrade, ili skup zgrada, u kojima se prije rata nalazila jedna osnovna ili srednja škola, ali se sada tu nalaze dvije škole. Djeca istog uzrasta, koja pohađaju iste ili slične programe na istoj lokaciji, podijeljena su na osnovu etničke pripadnosti. U nekim slučajevima, djeca koriste odvojene ulaze, ili pohađaju nastavu u različitim smjenama, ili su jedna od drugih odvojena fizičkim preprekama, ili preprekama druge vrste“ (OSCE, 2018: 11). Svakako, jedna od definicija kojima se pokušava definisati ovaj fenomen. Opisuje „školsku zgradu u kojoj su smještene dvije ili više škola istih ili različitih razina obaveznog osnovnog obrazovanja ili srednjeg općeg ili strukovnog obrazovanja kao zasebnih pravnih subjekata čiji su osnivači opština ili kanton, koje rade po nastavnim planovima i programima za istu ili različitu razinu obrazovanja i nastavu izvode na različitim jezicima konstitutivnih naroda“ (Kapo, 2012: 158, prema Misiji OSCE-a u BiH, 2010: 2).

Govoreći o reformama u obrazovnom sistemu BiH, nužno je sugerirati na činjenice da je „kraj dvadesetog i početak dvadeset i prvog stoljeća u Bosni i Hercegovini ostao zapamćen kao vrijeme snažnih turbulencija. Osim rata ovaj period je donio i demokratske promjene koje su bitno utjecale i na kruti obrazovni sistem i rezultirale obrazovnim reformama“ (Hadžić, 2014: 24). Pokušat ćemo ukratko predstaviti kako je došlo do reformi i kako se to odvijalo. Privremeni kontekst uspostave fenomena “dvije škole pod jednim krovom“ trebao je biti završen 1998. godine, no međutim to se nije desilo. Kako kaže Sadiković: „s ciljem razumijevanja početaka kraja segregacijskog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, ovdje je važno napomenuti da preporuke za rješenje privremenih organizacijskih jedinica poznatih kao ‘dvije škole pod jednim krovom’ postoje još od 1998. godine, dakle, godinu dana nakon formiranja ovog modela obrazovanja, kada su najvišim instancama vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine upućene preporuke za ujedinjavanje nastavnog plana i programa za osnovne i srednje škole u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ovaj i ostali prijedlozi su se u najvećoj mjeri odnosili na rješenje problema paralelnih vladinih institucija i nedostatka pravne osnove za nastavne programe koji su bili u primjeni u ratnom, odnosno u poslijeratnom periodu. S obzirom da prva privremena rješenja nisu pokazala željene rezultate niti uklonila brojne probleme sa kojima su se suočavali povratnici, 2002. godine je došlo do potpisivanja Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika. Ovim privremenim sporazumom je za djecu povratnika omogućeno uvođenje alternativnog nastavnog plana i programa, te udžbenika za ‘nacionalnu grupu predmeta’. Na ovaj način, uglavnom povratnička, djeca su dobila priliku izučavati predmete iz ‘svoje nacionalne’ grupe predmeta u mjestu u kojem žive bez potrebe putovanja do škola u drugim mjestima što je do tada bio jedini način da pohađaju nastavu sa ‘svojom nacionalnom’ grupom. Iako je ovaj Privremeni sporazum obavezao obrazovne vlasti na pronalaženje trajnih rješenja za svu djecu, prema ocjeni OSCE-a vlasti nisu ispunile obaveze koje su preuzele“ (Sadiković, 2012: 40, 41, 42).

Osvrnut ćemo se i na 2010. godinu i istaći da nije došlo do krucijalnih izmjena u obrazovnom sistemu. Reforma u obrazovnom sistemu „nije se desila ni 2010. godine, kako je to bilo planirano prema Strategiji s planom implementacije“ (Sadiković, 2012: 54). Šta nam ovo pokazuje. Da li smo svjesni činjenice, da bez adekvatnog obrazovanja, efikasne politike, stabilne ekonomije, ne možemo težiti ka napretku. Konstantno ćemo ostati u bezizlaznoj provaliji. Kada govorimo o politici u današnjem vremenu, možemo slobodno reći da je ona najveće zlo ovoga svijeta. Posebno kada spomenemo termine kao što su nacionalizam i kulturno nasilje, koji su itekako bili dominantni i u bivšoj Jugoslaviji, pogotovo nakon smrti Josipa Broza Tita²⁵ i dolazak na vlast nacionalističkih stranaka²⁶ koje su ostavile dubok trag i u obrazovnom sistemu. Prije svega mislimo na nastavne planove i programe u kojima je bila utkana nacionalistička retorika mržnje prema drugima.

Kako to kaže Ćurak u svom djelu: (*Rasprava o miru i nasilju*) „Teško je biti optimista u političkoj zajednici koja je dizajnirana tako da su indikatori optimizma duboko sakriveni. Naprotiv, dejtonska šizofrena politička matrica polako troši i najbolje ljude naše zemlje, dok se vladavina najgorih multiplicira, jer najgorima odgovara stanje pometenih vrijednosti, odsustvo kompetencije i trijumf palanačkog uma koji ne želi progres nikome sem sebi i svom

²⁵ „Smrt Josipa Broza Tita 1980. godine, doživotnog predsjednika SFR Jugoslavije i vođe Saveza komunista Jugoslavije, omogućila je dolazak do izražaja hegemonističkih snaga iz reda Saveza komunista Srbije. Osnovni cilj velikosrpske hegemonije bio je definitivno ovladavanje svim institucijama savezne vlasti, i koncentracija materijalne i vojne moći u rukama velikosrpske elite...“ (Beridan, 2018: 167, 168).

²⁶ Ovdje prije svega mislimo na *višestranačke izbore održane 18. novembra 1990-te godine*, „gdje većinu glasova u BiH osvajaju tri nacionalističke stranke: (SDA), (HDZ), (SDS), koje postižu dogovor o raspodjeli vlasti ali i ne i konsenzus o budućnosti BiH u okrilju Jugoslavije“ (*Turčalo, 2012: 4*). Što će kasnije dovesti i do rata u BiH.

etnonepotističkom klanu. No, za bujicu suza oko nas nema drugog lijeka nego permanentno graditi uvjete za izgradnju dobrog društva. To podrazumijeva javno zagovaranje općenarodnog obrazovanja, jer naš svijet je intelektualno zapušten, zatrovan izmišljenim nacionalističkim pripovijestima, odgojen na strahu od Drugog, pa se pokušaj edukacijske transformacije organizovano onepismenjenih pripadnika etnonacionalnih zajednica, a koji žive u simbiotskoj klopci sa svojim parohijalnim nacionalističkim elitama, nadaje kao poduhvat vrijedan dugog činjenja. U prvom redu imamo neobrazovane, nekompetentne, neemancipirane i nerealizirane političare, a u drugom redu su njihovi sufleri, kulturne i intelektualne elite, protagonisti tzv. narodne kulture, bijedni nacionalisti. Ako imate intelektualne elite koje su othranjene na ksenofobiji, na nekim krajnje anahronim, rekao bih, darvinističkim pristupima prema Drugome, teško je promijeniti socijalni poredak.

Kada vi s koljena na koljeno generacije mladih ljudi pothranjujete najgorim stereotipima o Drugome, pa onda je teško očekivati da ćete vi u jednom momentu, za godinu ili dvije, to stanje promijeniti i izgraditi bolji svijet. Ako imate rat koji se završio kako se završio, onda nam je to znak da imamo sljedeću produkciju: da se u hiljadama naših porodica o Drugome govori kao neprijatelju. Upotrebljavaju se najskaredniji, najgori epiteti da bi se pokazalo ko je i šta je taj Drugi.... U takvoj atmosferi, a uz to imate i obrazovni sistem koji pothranjuje te stereotipe, više ili manje skriveno, šanse za ozbiljne i pozitivne društvene promjene su male. No, bez obzira na to što su nam šanse male, živjeti se mora. Imate dijelove svijeta gdje ljudi jedva preživljavaju, čiji je svaki dan borba za golu egzistenciju, ali moraju živjeti. Mi također moramo živjeti naš dejtonski apsurd i pokušati, ma koliko to bilo teško, mijenjati stanje“ (Ćurak, 2016: 186, 187).

Političke ideologije inicirale su ratna razaranja, ostavile mnogobrojne probleme i teškoće u obrazovnom sektoru. Veoma dobru konstataciju vezano za politiku i obrazovanje kazuje nam Adila Pašalić – Kreso koja kaže da: „Izgleda da sadašnjoj politici, tj. politici pod dominacijom nacionalnih stranaka odgovara ovakva ustavna nedorečenost pa i nesređenost kako bi se uz pomoć politički obojene indoktrinacije moglo lakše manipulirati obrazovnim sistemom, učenicima, pa i njihovim roditeljima.

Ono što se, dakle, nije ostvarilo u ratu, ostvaruje se sada mirnim putem, i to prvenstveno pomoću obrazovanja, a ustavi u BiH su tome ostavili širom otvorena vrata“ (Pašalić–Kreso, 2004: 15). Kada govorimo o nastavnim planovima i programima, nužno je spomenuti i proces pojave nastavnih planova i programa, kako se taj koncept odvijao i na koji način?

„Od kraja komunističke vladavine, postojala su tri perioda nastavnih planova obnove: 1990. - 1992., kada je nastavni plan bio nacionaliziran kroz tri glavne etničke grupe, 1992. do kraja rata u 1995., kada su se razvila tri plana; i post-ratni period kroz koji su konsolidovana tri različita odvojena nastavna plana. Tri tipične budućnosti karakteriziraju sva tri nastavna plana.

Prvo, svaki je nacionalan u smislu da se fokusira na jezicima, kulturi i historiji jedino svoje etničke grupe. Svi ovi nastavni planovi i programi sastoje se od dvije široke kategorije predmeta: nacionalne grupe predmeta u koje spadaju jezik i književnost, historija/povijest/istorija, geografija/zemljopis, muzičko i likovno obrazovanje, priroda i društvo, te općih predmeta, koji nemaju nacionalne sadržaje. U suštini, kod općih predmeta unutar nastavnih planova postoji veliki stepen istih sadržaja (na nivou od 90 % do 95%), dok pitanja „nacionalne grupe“ predmeta proizvodi kontinuirano, etnički bazirano neslaganje“ (Kapo, 2012: 152).

Da li se nekada zapitamo šta zapravo uče našta djeca? Kakvi se nastavni sadržaji nalaze u udžbenicima nacionalne grupe predmeta? Na koji način se mogu radikalizovati mlade osobe? Da li se razmišlja na njihovu budućnost, kakva su njihova gledišta i razmišljanja o “Drugom i Drugaćijem”? Odgovore, na postavljena pitanja možemo vidjeti u sljedećoj konstataciji koja kaže da. „Sadržaji nastavnih programa/udžbenika koji se odnose na geografiju donose i elemente koji bijelog čovjeka predstavljaju kao moćnijeg u odnosu na druge rase. Pored toga brojni sadržaji se bezrazložno simplificiraju, minimalizira im se značaj, ljudske žrtve se samo konstatuju i ne ostavlja se prostor za analizu, koja je neophodna radi ostvarivanja odgojnih ciljeva koji bi promovisali mir, empatiju, težnju ka mirnom rješavanju sukoba i sporova. Ovo nam pokazuje ne samo postojanje „nacionalnih istina“ u udžbenicima nego zadržavanje dosta retrogradnih, nazadnih stavova prema drugim rasama, obespravljenim grupama, a posebno je frapantna uvriježena upotreba termina „primitivno“ kada se te regije, narodi i grupe opisuju“ (Mušić, 2018: 19 prema Soldo, A., 2017: 94, 95).

Svakako važan problem predstavlja i vjeronauk. “Nakon demokratskih izbora 18. novembra 1990. i referenduma 1. marta 1992. u prilog osamostaljenju Bosne i Hercegovine zbog raspada Jugoslavije, vjerski poglavari muslimana, pravoslavaca, katolika i židova sa sjedištem u Sarajevu podnijeli su zahtjev Predsjedništvu BiH da se ponovno uvede konfesionalni vjeronauk u državne škole kao što je postojao u vrijeme austrijske uprave od 1878. do 1918. te u vrijeme prve Jugoslavije od 1918. do 1945.

U razgovorima s Ministarstvom prosvjete dogovoreno je da će vjerski poglavari školovati vjeroučitelje i davati im kanonsku misiju te preko svojih religijskih pedagoga priređivati program i udžbenike za pojedine razrede, a predmet će biti izborno-obvezatan. U osnovnoj školi religiozni roditelji prijavljuju svoje dijete za vjeronauk, a u srednjoj đaci biraju između nastavka vjeronauka i nekog drugog zamjenskog predmeta (etika, povijest religija).

Kad se jednom opredijele na početku školske godine, đaci trebaju redovno slušati taj predmet te iz njega dobivati ocjenu koja se uvažava za prosjek ocjena u dotičnome razredu i na kraju školovanja. Direktori škola zaduženi su da vjeroučitelje koje predlaže nadležni ured pojedine vjerske zajednice prime u radni odnos, ako u pojedinoj školi ima barem 7 učenika te konfesije. Takav vjeronauk počeo je 1993. godine ondje gdje su ratne prilike dopuštale redovnu nastavu. I traje do danas. Nakon prve serije udžbenika, u kojima je bilo prilično ratnih primjera i ožiljaka, nadležni u uredima za vjeronauk dogovorili su pregled udžbenika i savjetovanje: kako »svojima« predstavljati »Druge«, a da to ne bude iskrivljivanje ni karikiranje“ (Zovkić, 2015: 125). Također, ovaj problem ističe i Adila Pašalić-Kreso: „Nastava vjeronauke je takođe često izvor sukoba između učenika. Fenomen koji se može pripisati činjenici da su škole uvele časove religijskog obrazovanja odmah nakon rata, bez adekvatne pripreme, dovoljno obrazovnih odredbi ili dovoljno obučениh nastavnika i tako dalje. Netolerancija se uvodi kroz udžbenike koji favorizuju određenu vjeru, dok omalovažavaju druge kako bi naglasili razlike između njih u poređenju“ (Pašalić-Kreso, 2008: 81, 82).

Važno je spomenuti i dosadašnje analize udžbenika u Bosni i Hercegovini. Kakve se oblasti u školama izučavaju? Da li je manipulacija u znanosti još prisutna? Težili se ka nekom napretku? Naime, „dosadašnje analize udžbenika u Bosni i Hercegovini pokazale su da obrazovni sistem, naročito kroz književnost, geografiju i povijest, uspostavlja simboličke predstave prostora koji reflektiraju službene vizije etničkog identiteta. U studiji koju je realizirao OECD navodi se da je “u BiH osnovna funkcija nastavnog plana i programa (naročito u historiji i maternjem jeziku) politička.

NPP se uglavnom koristi kao podrška za nacionalističke pozicije i za konsolidaciju moći”, dok Evropski centar za prava manjina govori o promišljenoj strategiji “nacionalističkih političara u kojoj oni koriste politike identiteta i straha kako bi produžili rat drugim sredstvima, usprkos mirovnom sporazumu” (Turčalo, 2016: 250).

Postavlja se pitanje kakvu budućnost ostavljamo mladima? Kakvi su nam obrazovni sistemi? Da li dovoljno ulažemo u obrazovanje? Zapravo, „kakav tip ljudskog bića želimo proizvesti obrazovnim sistemom?“ (Mujkić, 2012: 2). Obrazovanje je veoma bitan segment posebno za mladi naraštaj kojeg trebamo odgajati i usmjeravati na prijateljstvu. Kada smo spomenuli obrazovanje, nužno ga je i definisati. Obrazovanje je „cjelokupan proces društvenog života koji podrazumijeva da pojedinci i društvene grupe uče o svjesnom razvoju unutar, i za dobrobit nacionalnih i međunarodnih zajednica u cjelini: od njihovih ličnih kapaciteta, stavova, spremnosti, znanja“ (Canivez, 1999: 46).

Možemo reći da je kvalitetno obrazovanje ključ uspjeha svakog čovjeka. S druge strane ukoliko, ne budemo ulagali u obrazovanje, težili ka novim saznanjima, promišljanjima, više razmišljali svojom glavom postat ćemo žrtva današnjeg vremena. Nažalost, živimo u takvom okruženju gdje se ljudi ponose na svoje neznanje i teže ka angažiraju na različite funkcije kako bi kreirali „bolju budućnost“ BiH. Zapitamo li se kakva nas budućnost čeka sa tim ljudima? Više se cijeni stranački nepotizam, kupljene diplome, različite funkcije nego obrazovni ljudi. Zašto je to tako? Tu matricu koja je odavno iskrivljena treba mijenjati, moramo razmišljati ka prosperitetnijem načinu života. Uspostavljanjem komparacije u obrazovanju između BiH i ostalih zemalja možemo doći do zaključka da se „obrazovanje u cijelom svijetu sve više približava i stremi ka zajedništvu i centralizaciji, dok obrazovanje u Bosni i Hercegovini ostaje fragmentirano i prožeto principima separacije i diferencijacije, umjesto principima stvarne edukacije i znanja“ (Sadiković, Veladžić, 2014: 25). Kako kaže Melisa Zukić „obrazovanje u Bosni i Hercegovini treba da doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava, sljedeći opće ciljeve definirane Okvirnim zakonom koji „proizilaze iz opće prihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te vlastitih vrijednosti sistema zasnovanih na specifičnostima nacionalne, historijske, kulturne i vjerske tradicije naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini“ (Zukić, 2015: 380).

Postavlja se pitanje kada će u konačnici doći do efikasnog poštivanja ljudskih prava i univerzalnih vrijednosti, kao i pitanja kvalitetnoga obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

S druge strane koncept koji je prisutan u školama predstavlja poguban efekat za mladi naraštaj. Zašto je ovaj fenomen poguban?

1. „Bosna i Hercegovina je multi-nacionalna zemlja i da bi normalno funkcionirala nužno je da ljudi različitih nacionalnih opredjeljenja žive skupa jedni s drugima. Konceptom „dvije škole pod jednim krovom“, djeca se uče da žive pored drugih ne miješajući se s njima.

2. Škole bi trebale biti mjesto gdje se djeca i omladina uvode u svijet znanosti, svijet koji počiva na upoznavanju stranog i nepoznatog, a koncept “dvije škole pod jednim krovom” je koncept u potpunosti suprotan ovome pa ovakva vrsta segregacije doprinosi ideologizaciji i klerikalizaciji nastavnih planova i programa.

3. Razdvajanjem po nacionalnoj osnovi još od školskih dana djeca se ne školuju već se – regrutuju. Stoga ovaj koncept predstavlja pervertiranje obrazovanja na sličan način na koji puštanje na slobodu osuđenih za genocid zbog njihovih ljudskih prava predstavlja pervertiranje pravde.

4. „Dvije škole pod jednim krovom“ je aparthejd koji je u poslijeratnom periodu nametnulo Federalno ministarstvo obrazovanja u suradnji s kantonalnim ministarstvima. Dakle, instaliran je odozgo i ima dvostruku funkciju. Obrazovanjem i odgojem djece (jer škole su obrazovno-odgojne ustanove) utemeljuje se aparthejd odozdo kojeg kasnije neće biti moguće iskorijeniti.

5. Zato što je to nastavak ratova iz devedesetih godina, mirnodopskim sredstvima i predstavlja temeljno oruđe političkih elita kojim će spriječiti da BiH pređe iz militarističkog u građansko društvo.

6. Zato što su “dvije škole pod jednim krovom” garant novih ratova i protjerivanja, kao i neprovođenja ključnog Aneksa 7. Dejtonskog sporazuma, bez obzira na to što je sutkinja Nedeljka Mađar-Ramljak u SBK presudila da “dvije škole pod jednim krovom” nije diskriminatorna praksa već da je rezultat Aneksa 7. Ako se povratak ostvaruje segregacijom, koja mu je svrha?

7. Zato što je Vijeće Evrope čiji je Bosna i Hercegovina sa svim svojim kantonima i entitetima član, još 2002. godine insistiralo na administrativnom ujedinjenju “dvije škole pod jednim krovom”.

8. Na kraju, zato što i sami mladi ljudi žele ukidanje ove prakse. To potvrđuje i anketa provedena u Travniku u kojoj se 73% mladih izjasnilo da je za to da pohađa nastavu sa svojim vršnjacima druge nacionalnosti“ (Kahrović – Posavljak, 2014).

Postojanje obrazovnih institucija koje rade po principu “dvije škole pod jednim krovom” predstavlja ozbiljnu stagnaciju ka boljoj budućnosti i napretku mladih naraštaja. „Danas u Bosni i Hercegovini postoji više od 50 škola koje funkcioniraju po ovom principu.”²⁷ Zasebne

²⁷ „Najviše takvih škola nalazi se u Srednjobosanskom kantonu (14), slijedi Hercegovačko-neretvanski kanton (12), a šest ih je u Zeničko-dobojskom kantonu“. Više informacija na: <http://www.diskriminacija.ba teme/mapa-dvije-%C5%A1kole-pod-jednim-krovom-u-bih>, pristupljeno: 28.04.2019.

prostorije za odvijanje nastave, posebni ulazi u škole, zidovi i ograde između dijelova zgrade u kojima se odvija nastava, različite smjene, odvojene uprave i školski odbori, posebna vijeća roditelja – samo su neki od mehanizama fizičkog ali i psiho-socijalnog odvajanja djece različitih etničkih grupa koji se primjenjuju širom Federacije BiH“ (Kalaš, 2012 :138).

Kada smo vidjeli određene karakteristike, zašto je ovaj koncept poguban za mlade naraštaje, važno je naglasiti i određene gradove gdje je koncept “dvije škole pod jednim krovom“ prisutan.

To su sljedeći gradovi: „Maglaj (OŠ “Novi Šeher“), Fojnica (OŠ “Muhsin Rizvić“, OŠ “Ivan Goran Kovačić, MSS “Zijah Dizdarević“). Naravno, osim ovih gradova također imamo i Vitez, Kiseljak, Bugojno, Busovača, Gornji Vakuf, Prozor, Vareš, Stolac itd“ (<http://www.diskriminacija.ba teme/mapa-dvije-%C5%A1kole-pod-jednim-krovom-u-bih> 28. 04. 2019).

Govoreći o segregacionom konceptu poznatim pod nazivom “dvije škole pod jednim krovom“, možemo vidjeti da postoje različita mišljenja oko ovog fenomena. Kako kaže Drago Bojić “Ne dijelite škole – dijelite znanje“. Također, on ističe kako hrvatska i bošnjačka politika mogu imati dugotrajne posljedice na djecu. Vrlo ključan segment je svakako i uključivanje građana, organizacija, kao vid podrške djeci koja se bore protiv ovog segregacionog oblika. Bez obzira koliko se ta djeca odvajaju po principu “dvije škole pod jednim krovom“ ona su ipak sklona prijateljstvu, druženju, zabavi itd. (Bojić, 2017). Suprotnog mišljenja je bivša ministrica Greta Kuna koja je prije nekoliko godina izjavila kako se “*kruške i jabuke ne mogu miješati*“, aludirajući na tu radikalnu ideju zajedništva osnovaca i predloženu integraciju osnovnih škola, što ponajbolje oslikava stanje uma onih koji kroje nastavni plan i program.

Ni trenutna HDZ-ova ministrica obrazovanja Katica Čerkez nije ništa oštromnija u svojim medijskim istupima, pa je izjavila kako se učenici “ne moraju ni upisati u novu srednju školu, ako ne žele“ (Beharić, 2017). Kada je riječ o učenicima oni su svakako za ukidanje ovog fenomena. Dobri primjeri svakako nam stižu iz Travnika i Jajca. Kako kaže Čerkez: „*Njihova inicijativa kao djece je u redu, ali problem koji oni ističu je problem BiH i on se ne može riješiti u par koraka. To je dubinski problem društva koji je definiran i Ustavom i zakonom*“ (Augustinović, 2017). Na osnovu konstatacija koje smo prethodno naveli, možemo uočiti da pojedinci mogu imati utjecaja na donošenje krucijalnih odluka za državu. Više se teži ka ostvarivanju vlastite koristi, nego težnja za boljom i prosperitetnijom budućnosti države.

Ne razmišlja se puno o posljedicama, da li su postupci koje oni naprave kvalitetni za pojedinca, društvo, državu. Tako je i sa obrazovanjem. Da nije sve tako crno ukazuju nam naši đaci iz Jajca. Kako se kaže u jednoj pjesmici autora Velimira Miloševića “Djeca su vojska najjača“. Upravo taj termin “Djeca su vojska najjača“ možemo pripisati našim đacima koji se istinske bore protiv ovog fenomena, uprkos raznolikim preprekama, procesima, politikama, mržnjama koji ih u stopu prate. U nastavku rada razmotrit ćemo određene stavove učenika iz Jajca šta oni kažu o ovom fenomenu. Pojedini učenici ističu kako ih profesori uče da je njihov glavni grad Zagreb i da je novčana valuta u opticaju kuna.

Jedan od učenika je izjavio: „Da se to meni ne sviđa, ako smo u Bosni, učit ćemo o Bosni, ako smo u Hrvatskoj učit ćemo o Hrvatskoj to je isto kao da u Americi uče o Kini. Također, jedan srednjoškolac ističe kako smo u osnovnim školama bili razdvojeni i sada smo se tek fino sprijateljili i hoće sada da nas ponovo rastave, to nije fer. Oni žele da naprave veliku mržnju između nas. Mislim da neće uspjeti u tome, jer nove generacije koje završavaju školu, učit će svoju djecu da vole i poštuju druge, ko što vole i poštuju svoje izjavio je učenik iz Jajca“. Preuzeto sa: Učenici ne žele 'drugi Mostar u Jajcu' (2017), Video, Al Jazeera Balkans, 02. 05. 2017 (datum pristupa: 28. 04.2019).

Kako kaže jedna učenica iz Jajca „mi jesmo jednu školu uspjeli spriječiti, al u našoj državi imaju još 54 škole. Mnogi će im reći da je nemoguće, da neće uspjeti sve, ali neka samo pogledaju naš primjer i našu borbu. Imali smo samo naše drugarstvo, ništa nam više nije trebalo. I uspjeli smo ! Mi smo ukinuli ono što sistem nameće već 20 godina, mi smo ukinuli “dvije škole pod jednim krovom“. Sve je moguće istakao je učenik iz Jajca“. Preuzeto sa: Upoznaj prave heroje - Nikolas, Azra i Ivica (2017), Video, USAID BiH, 10. 9. 2017 (datum pristupa: 28. 04. 2019).

Također, spomenut ćemo i izvještaj UNICEF-a koji je proveo istraživanje 2009. godine iz nekoliko gradova kao što su: Banja Luka, Sarajevo, Kiseljak, Livno, Prijedor itd. Navest ćemo stavove koje su iskazali roditelji što se tiče obrazovnog sistema i budućnosti za svoju djecu. Prije svega naveli su da je njihov prioriteti pružiti sigurnost i bolje mogućnosti za svoju djecu. Sigurnost za djecu, a i za društvo, je obezbjeđivanje kvalitetnijeg obrazovanja na svim nivoima školstva. Kvalitetnijem obrazovanjem svi dobivaju kako na individualnom tako i na državnom nivou. Jedan od glavnih izazova BiH u obrazovanju jeste svakako identificirati politike i sprovesti strategije zasnovane na nejednakosti i nediskriminaciji, te na taj način osigurati da nacionalne norme integriraju vrijednost pravde, jednakosti i ljudskog integriteta (UNICEF BiH, 2009).

3.2. Presude: Travnik i Mostar

Kada govorimo o diskriminirajućoj praksi u obrazovnom sistemu svakako je važno spomenuti i određene presude koje su vezane za fenomen „dvije škole pod jednim krovom“. Posebno kada je riječ o Travniku i Mostaru. Naime, „Vrhovni sud FBiH postupao je u dva predmeta u vezi sa diskriminacijom. U Mostaru je praksa “dvije škole pod jednim krovom“ ocijenjena kao diskriminirajuća. U Travniku, sud je ocijenio da tužilac nije dokazao kao vjerovatnu činjenicu da su djeca bila fizički razdvojena na osnovu njihove nacionalne pripadnosti, te da nije predočio dostatne dokaze o diskriminirajućem postupanju. Ono što je važno istaknuti kada je u pitanju slučaj iz Travnika jeste sudska odluka u kojoj se navodi da tužilac nije učinio prima facie slučaj ili učinio vjerovatnim da je diskriminacija postojala, što nije isto što i zaključak da nije bilo diskriminacije.

Udruženje za pružanje pravne pomoći Vaša prava BiH, pokrenulo je tužbe 2011. godine pred općinskim sudovima u Mostaru i Travniku, tvrdeći da je došlo do diskriminacije i segregacije na osnovu etničke pripadnosti postojanjem prakse “dvije škole pod jednim krovom“. Udruženje Vaša prava BiH prvo je pokrenulo tužbu pred Općinskim sudom u Mostaru u vezi s osnovnim školama u Stocu i Čapljini. Općinski sud u Mostaru presudio je da organiziranje nastave u javnim školama na osnovu etničke podjele i primjenjivanje nastavnih planova i programa zasnovanih na etničkim principima predstavlja diskriminirajuće postupanje optuženih (Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona, Osnovne škole Stolac i Osnovne škole Čapljina).

U žalbenom postupku, u junu 2013. godine, Kantonalni sud u Mostaru poništio je prvostepenu presudu i odbacio predmet kao nepravovremen. Vrhovni sud FBiH, u augustu 2014. godine, u pravosnažnoj obavezujućoj presudi donesenoj u žalbenom postupku, preinačio je presudu Kantonalnog suda i utvrdio da su optuženi počinili diskriminaciju na etničkoj osnovi. Nažalost, odluka Vrhovnog suda FBiH nije provedena, te nisu poduzete nikakve pravne radnje u cilju njene provedbe. Osim toga, pokrenut je i postupak pred Općinskim sudom u Travniku, koji se odnosio na praksu “dvije škole pod jednim krovom“ na cjelokupnoj teritoriji Srednjobosanskog kantona (SBK). Tužena strana u tom postupku bilo je Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta SBK.

Općinski sud u Travniku odbacio je tvrdnje o diskriminaciji kao neosnovane, što je, u decembru 2015. godine, potvrđeno u presudi Kantonalnog suda u Novom Travniku. Vrhovni sud FBiH je, u oktobru 2017. godine, potvrdio pravne argumente sudova na nižem nivou.

U svom obrazloženju, Vrhovni sud FBiH objasnio je razliku između dva predmeta, proisteklu iz činjenice da se predmet iz Mostara odnosio na konkretne škole, kao i na Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta tog kantona, dok se predmet iz Travnika odnosio samo na Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta SBK, bez navođenja konkretnih škola.

Osim toga, Vrhovni sud FBiH obrazložio je da Udruženje Vaša prava BiH nije očigledno (prima facie) dokazalo da je u SBK izvršena diskriminacija u obliku segregacije, dok je u Mostaru dokazano da je do diskriminacije došlo u dvije spomenute škole“ (OSCE, 2018: 20).

Kada smo ukratko predstavili diskriminirajuće presude, pozabavit ćemo se pitanjima „policijskog segmenta“ ko je zapravo kriv za ovaj fenomen? Kakva su mišljenja profesora, učenika, istraživača, moguće pretpostavke koje vode ka rješavanju segregacione prakse u školama, kao i druga pitanja koja se vežu za ovu tematiku.

3.3. Ko je odgovoran za ovaj fenomen ?

Na samom početku ovog naslova istaknut ćemo jednu zanimljivu konstataciju tj. „da je prvi i najvažniji korak ka promjeni nekog nezadovoljavajućeg stanja, prije svega u samom pojedincu i njegova želja ka kreiranju bolje budućnosti. Svaki pojedinac treba postaviti sljedeća pitanja: - želim li promjenu i hoću li raditi na promjeni? - šta želim da mijenjam? - mogu li prihvatiti da sam kao osoba odgovoran/na za nezadovoljstvo koje osjećam (bez traženja krivaca u bližoj i daljoj okolini)? Ako su odgovori na prethodna pitanja potvrdni, naredni korak je donijeti odluku (svaka željena promjena je stvar odluke) i krenuti u proces promjene“ (Kalaš, 2012 :174).

Odličnu prethodnu konstataciju možemo iskoristi i povezati sa fenomen koji se naziva “dvije škole pod jednim krovom“. Kakvo je stanje u školstvu i može li pojedinac biti kreator promjena i izdržati lavinu problema koji se nameću u borbi protiv segregacije. Sada ćemo vidjeti razmatranja ljudi koji su zaduženi za obrazovanje. Zapravo, kakvo je mišljenje osoba odgovornih za obrazovni sistem u BiH? „Kada bi ste sad pitali ljude odgovorne za obrazovnu praksu u Bosni i Hercegovini kakvo je stanje u školstvu, oni bi ga opisali ovako. Neka djeca su tu, mašu, sretna su, idu u školu, zadovoljna su“ (Veličković, 2013: 260).

Na gostovanju u emisiji (TV1) na pitanje koje je postavio voditelj te emisije Jonathanu Mooru (bivši šef misije OSCE-a u BiH) kada će termin “dvije škole pod jednim krovom“ biti ukinut. On je odgovorio: “Samo kada se vodeći političari, posebno u strankama (SDA i HDZ), pokušaju sporazumjeti i završiti taj fenomen“.

Zašto to ne završe? “Većinom radi lokalnih uslova, lokalne politike u nekim kantonima. Ideja “ dvije škole pod jednim krovom“ bila je predstavljena kao neka faza ka ujedinjenju škola, odnosno djece za kvalitetnije obrazovanje. Nažalost u nekim kantonima to je sada stalno stanje. Također, mi nikada nećemo dozvoliti otvaranje nove škole kao što je to bio slučaj u Jajcu, ali isto tako dolaze nam i pozitivni primjeri iz Žepča“. Preuzeto sa: Ratni zločinci se ne smiju slaviti, dvije škole pod jednim krovom treba ukinuti (2017), Video, TV1 HD, 26.05.2017 (datum pristupa: 29.04.2019).

Sličnog mišljenja poput J. Moora je svakako i Amar Numanović koji kaže „da se partije i politike najčešće predstavljaju kao najodgovornije za postojeće stanje i njegovo kontinuirano održavanje. Nerijetko se pribjegava upotrebi apstraktnih označitelja u cilju izbjegavanja jasnog identificiranja onih političkih partija ili pak pojedinaca koje se smatra odgovornim. Primjera radi, često se govori da je krivac ovom stanju bosanskohercegovačka ili češće federalna politika, bez da se konkretizira o kojim je akterima riječ. Slično je i sa mnogobrojnim primjerima u kome se odgovornost pripisuje kantonalnim vlastima, a da se pritom čitateljima i ne skrene pažnja koje su to političke partije i pojedinci koji vlast pojedinih kantona sačinjavaju. SDA i HDZ su politički dvojac koga se najčešće smatra odgovornim u prikupljenim člancima. Jedni tvrde da su problemi u obrazovanju posljedica političkih tenzija između ove dvije partije, dok ih drugi predstavljaju kao jedno tijelo koje reproducira nacionalističke narative i kome odgovara duboka podijeljenost našeg društva“ (Numanović, 2012 :191, 192).

Također, sadašnji šef misije OSCE-a u BiH Bruce Berton „identificirao je postojanje pojedinačnih kantonalnih ministarstva obrazovanja te Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke koje nema toliki utjecaj da bi primijenili neke od politika rada“ (<https://vijesti.ba/clanak/393945/dvije-skole-pod-jednim-krovom-nije-trebalo-ostati-permanentno-stanje> 29.04.2019).

Šta kažu univerzitetski profesori o segregaciji u obrazovanju? „Bivši ministar obrazovanja Federacije BiH, a sadašnji univerzitetski profesor Fahrudin Rizvanbegović ističe da je današnji period “vrijeme grubih podjela među ljudima“ u kojem je sve nepomirljivo. Kako navodi profesor Rizvanbegović, konkretni problemi s kojim se susretao kao ministar obrazovanja nakon rata na području Federacije BiH jeste postojanje bošnjačke i hrvatske škole u istom mjestu (nastavni planovi i programi Hrvatske Zajednice Herceg Bosne i Republike Bosne i Hercegovine)“.

Dok sa druge strane profesor Jakov Pehar „ističe da je bio za da se privremeno uspostavi model nazvan “dvije škole pod jednim krovom“ i da se implementira u periodu od godinu dana. Ovako koncipiran plan rada je pretpostavljao da će djeca nakon prve faze nepovjerenja i eventualnog neprijateljstva, ipak na kraju stupiti u interakciju i učestvovati zajedno u nastavnim i vannastavnim aktivnostima“ (Sadiković, 2012: 53, 54).

Također, imamo školsko osoblje koji smatraju idealnim koncept pod nazivom “dvije škole pod jednim krovom“ „Direktor škole u Stocu koja radi po hrvatskom NPP istakao je da ovaj način svima omogućava maksimum ostvarenja ljudskih prava, sloboda izbora kakvu rijetko ko ima, te ono kako je školstvo ustrojeno u Stocu, po njegovim riječima, skoro da je vrhunac demokratije“ (Čengić, 2012: 96).

Važno je istaknuti da segregacija preko 20. godina, uspješno obavlja svoju misiju u obrazovanju. Taj trend razdvajanja djece, vjerovatno će se nastaviti i u buduću. Svjedoci smo određenih promjena koji ovaj učinak za sobom ostavlja. To su svakako pitanja koja nas trebaju zanimati i nastojati da započnemo trend ukidanja ove rigorozne prakse. Postavlja se jedno zanimljivo pitanje. Ko je odgovoran za ovako stanje? Zašto pojedinci prebacuju odgovornosti jedni na druge? Veoma dobru konstataciju u svom djelu (*Dejtonski nacionalizam*) ističe Nerzuk Ćurak koji kaže da: “Ljudi ove zemlje lutaju u tami. Domovina je dubinski natopljena neznanjem. Mentori tog nekvalitetnog bosanskog đubriva su intelektualci. BiH je antiintelektualna zajednica par excellence. U prostoru javne igre ne događa se ništa sem politike koja u sprezi sa određenim medijskim nomenklaturama prlja ljude. Blaćenje je vrhunac našeg javnog dijaloga.

Nabacivanje smeća na drugog postala je vodeća intelektualna disciplina. Supstitucija za odsustvo kritike, one hrabre kritike koja će moći snage imenovati naše zle navike pravim imenima“ (Ćurak, 2004: 82). Postavlja se pitanje ko su odgovorni nosioci obrazovnog sektora? Na koji način akteri mogu utjecati i imati koristi od segregacionog učinka u obrazovanju? Da li mogu proizvesti promjene koje će ukinuti praksu koja se naziva “dvije škole pod jednim krovom“? Na sva ova postavljena pitanja pokušat ćemo pronaći odgovor u sljedećim konstatacijama autorice Dženane Kalaš.

„*Vlasti* na svim nivoima kojima postojeće stanje odgovara u cilju što dužeg održavanja na pozicijama moći. Odbijajući da implementiraju postojeće zakone i potpisane sporazume, prakticirajući diskurs koji raspiruje mržnju, strah i predrasude, primjenjujući ucjene i prijetnje, viši nivoi vlasti vrše pritisak na niže nivoe vlasti što u konačnici rezultira pritiskom na obrazovne institucije i njihov kadar koji ovakav sistem prenosi mladima.

Međunarodna zajednica (kroz različite formalne i neformalne mehanizme) odgovorna je za uvođenje ovakvog obrazovnog sistema trošeći ogromne svote novca, isprva na ustrojavanje segregacije kroz uvođenje nacionalne grupe predmeta, a potom pokušavajući obuzdati posljedice – na vaninstitucionalne programe „pomirenja i prekoetničke saradnje“.

Religijske zajednice koje u nekim slučajevima otvoreno ali i latentno podržavaju funkcioniranje ‘dvije škole pod jednim krovom’, manipulirajući pojedincima unutar vlastitih grupa u cilju pridržavanja vlastitih pozicija moći u društvu. Pasivni, prestrašeni, ucijenjeni pojedinci – akteri i korisnici obrazovnog sistema, poreski obveznici koji ga financiraju jer, unatoč mogućnosti izbora (koja neminovno uvijek postoji), odbijaju prihvatiti odgovornost za nepromijenjeno stanje“ (Kalaš, 2012: 143, 144).

Dženana Kalaš naglašava i potencijalne elemente motivacije za promjenu situacije u obrazovnom segmentu. Ona ih predstavlja na sljedeći način:

„Za učenike/učenice: Da zahtijeva od obrazovno-odgojne ustanove da ga nauči i obučiti znanjima i vještinama koje mu obezbjeđuju kvalitetan život. Da pravovremeno i adekvatno prolazi kroz razvojne faze, da poznaje sve jezike i historije države u kojoj živi, kao i one druge, koji će mu pomoći da se prilagodi gdje god krene u svom životnom putu.

Da poznaje običaje, dobije raznolike mogućnosti izbora, da se lakše prilagođava ‘velikom’ svijetu nakon odlaska iz vlastite sredine, da ima mogućnost aktivnog sudjelovanja u kreiranju svoje ličnosti, da propituje, saznaje, mijenja i dograđuje svoju osobnost.

Za roditelje: Da zaista osvijesti šta je dobro za njihovu djecu, da ih odgaja kao samostalna misleća bića, da ih nauči da propituju, istražuju i otkrivaju svijet, budu akter u svom razvoju a ne pasivan posmatrač. Da svoju djecu uče da mogu birati i biti odgovorna za svoje izbore (jer ako ne mogu birati, nisu ni odgovorni). Da konceptualiziraju kako „činiti sve za svoje dijete“ ne predstavlja samo ono što konkretno djetetu kratkoročno treba. Da konkretnim, pravovremenim i iskrenim podržavanjem razvojnih faza svoga djeteta u primjerenom interakciji steknu osjećaj zadovoljstva sobom i svojom roditeljskom ulogom.

Za uposlenike škola: Davanje sadržaja i metoda koji podupiru razvojne faze i omogućavaju kvalitetno obrazovanje (bez upitnih podataka i neprovjerenih činjenica). Korištenje interaktivnih metoda i omogućavanje podržavajućeg okruženja (umjesto represivnih, autoritarnih, neuspješnih metoda koje su bez ishoda učenja i koje zasigurno sputavaju, ograničavaju ili odgađaju pravovremeni i uspješan razvoj ličnosti).

Da svojim modelom ponašanja, saradnjom i razvijanjem dobrih odnosa sa mladima, steknu samopoštovanje zbog onoga što i kako rade (pružaju djeci sve dobro koje poznaju) i poštovanje učenika (poštovanje drugih možemo samo zaslužiti svojim djelima, a ne zahtjevima).

Za vlasti i uposlenike u nadležnim institucijama: Sprovođenje zakonskih obaveza i omogućavanje poštovanja prava djece i mladih u cilju izgradnje pravednijeg, efikasnijeg i kvalitetnijeg sistema obrazovanja za generacije koje dolaze.

Za religijske zajednice: Širenje povjerenja, ljubavi i podrške kako članovima vlastite, tako i pripadnicima drugih zajednica, eliminacijom straha, egzistencijalne ugroženosti i otuđenosti što bi privuklo vjernike i osnažilo koheziju zajednice na karitativnim osnovama i principima jednakosti i solidarnosti, što bi trebali prepoznati kao svoju najvažniju dobit.

Akterima međunarodne zajednice: Da postignu dugoročno, zakonito, pravedno i svima prihvatljivo rješenje problema koje neće iziskivati ogromne finansijske izdatke. Da aktivno učestvuju u procesu promjene, da preuzmu odgovornost za stanje koje tako dugo traje i tako ostvare dobit od zamišljene promjene“ (Kalaš, 2012: 145, 146).

Kako i na koji način obrazovni koncept ‘dvije škole pod jednim krovom’ može utjecati na proces formiranja ličnosti? „Da li svojim odgojno-obrazovnim sadržajima i utjecajima želimo poticati našu mladost da se boje odgovornosti, slobode izbora, ljude koji se plaše slobode i više vole da drugi odlučuju umjesto njih?

Zablude o tome kako je to dobro za njih, pa kad odrastu neka odlučuju, padaju u vodu jer su šanse za formiranje samostalnih i funkcionalnih ljudi već davno propuštene u prvim godinama njihovog života. Čovjek je biće neizmernih potencijala, kao i nebrojenih mogućnosti promjena, složenosti, raznolikosti i raznovrsnog bogatstva osobnosti. To znači da čovjek ima različite vrste dispozicija - mogućnosti od kojih zavisi širok opseg njegovih aktivnosti. Dispozicije, stečene i urođene, u najvećem broju se formiraju i razvijaju na osnovu iskustva pojedinca u svijetu u kome živi. Čovjek je biće koje ima svoj složen i slojevit psihički život, svoje psihičke procese i za sebe karakterističan opći način ponašanja, te svoje osobine ličnosti. Svako se od nas rađa kao neponovljiva jedinka, kao individua sa određenim genetskim potencijalom. Naša individua je nositelj našeg biološkog potencijala, pa individualni razvoj teče prema našem jedinstvenom biološkom satu. Ličnost se izgrađuje ‘propuštanjem’ različitih utjecaja koji nas okružuju - šta ćemo primiti, a šta odbaciti u našem odrastanju, to mi odlučujemo.

Genetski potencijal je dat svakom čovjeku koji je u trenutku rođenja samosvojna individua. Da li će individua postati ličnost ili se pretvoriti u nečiju sličnost, ovisi o mnogobrojnim faktorima, ali je naša mogućnost da biramo (ponašanje, prijatelje, životne puteve...) i budemo odgovorni za svoje izbore osobina, koja u cijelom živom svijetu krasi samo čovjeka“ (Kalaš, 2012: 149, 150).

Da li se mladima u Bosni i Hercegovini omogućava da imaju svoj stav? Svoje mišljenje? Svoju slobodu govora? Odgovor na ova pitanja, opisuje nam Adila Pašalić-Kreso koja kaže: „Mladima se u BiH ne daje mogućnost da misle svojom glavom, da budu kreativni, da se sami prepoznaju i da pronalaze svoj grupni identitet. Njih se prinudno gura u torove i prije nego što postaju svjesni svoje grupne pripadnosti; neko drugo „mi” misli za njih i točno „zna” kojoj etničkoj grupi oni trebaju pripadati i koje vrijednosti i stavove prihvaćati i njegovati (Pašalić-Kreso, 2014: 193, 195).

Iz prethodnih konstatacija mogli smo vidjeti kako mladi ljudi teže ka zajedništvu i prijateljstvu. Ali sa druge strane, možemo naglasiti da je politika dominirajuća sila koja ima razornu moć uništavanja prijateljstava i kolektiviteta. Zašto dozvoljavamo takve stvari? Ispit koji je postavljen pred BiH, veoma je težak i trnovit. „Bosna i Hercegovina ima tešku sadašnjost, ali je teško zamisliti šta li joj se sprema u budućnosti sa generacijama koje se odgajaju u ovakvom obrazovnom sistemu. Zahvaljujući ovakvom obrazovnom sistemu, mi uveliko odgajamo generacije za budućnost koje nemaju ništa zajedničko – obrazuju se na tri navodno različita jezika u okviru tri različita obrazovna sistema, uče različite istorije njihove zemlje i što je najgore, nemaju nikakav međusobni kontakt.

Kakvu budućnost ovoj zemlji mogu da kreiraju te generacije kada jednog dana dođu na kormilo ove države?“ (Tanović, 2013: 4). Jedan od strateških ciljeva Bosne i Hercegovine jeste ulazak u Evropsku uniju. „Mišljenje većine je da je za uspješnu integraciju neophodno izvršiti tranziciju obrazovnog sistema u skladu s međunarodnim standardima“ (Hadžić, 2014: 28). Pitanje koje se postavlja jeste, da li možemo postići rješenja koja smo u prethodnim konstatacijama navodili? Da li raznim akterima u BiH ova rješenja nisu zanimljiva, niti prihvatljiva? Segregacija u obrazovanju, postala je odavno vid manipulacije političkih elita, gdje svoje privatne interese nastoje ostvariti učešćem u politici. Na taj način donese vlastitu egzistencijalnu korist sebi i ljudima oko sebe. Zapitaju li se nekada, da li su oni krivi za stanje koje imamo u školama? Da li možda odgajamo buduće nacionaliste? Da li praksa koja se naziva “dvije škole pod jednim krovom“ doprinosi napretku razvoja budućih nacionalista.

Jer, „obrazovanje u BiH nije, dakle, građansko, već etničko, i u ironijskom smislu krajnje multietničko, pod kojim se podrazumijeva da djeca različitog etničkog porijekla pohađaju različitu nastavu u različitim učionicama, na različitim spratovima i u različitim smjenama, a pod istim krovom. Na taj način etnopolitika se brine za svoju reprodukciju uzgajajući nove generacije budućih ksenofoba“ (Mujkić, XV, XVI).

Praksa razdvajanja djece koja trenutno dominira u obrazovnim institucijama u Bosni i Hercegovini, predstavlja poguban efekat za učenike. Svjedoci smo da mržnjom i podjelama ništa ne postiže. Trebamo težiti ka prihvatljivim modelima rješavanja segregacionog učinka u obrazovnim institucijama Bosne i Hercegovine. Kako je davno rekao Mahatma Gandhi: „Budi promjena koju želiš vidjeti“ (Ćurak, 2016: 137). Šta nam ovo ukazuje? Svaki pojedinac mora krenuti od sebe, kako bi promijenio svoje ponašanje, loše navike, jednostavno težio ka boljem individualnom napredovanju samog sebe. Zatim, taj koncept se produbljuje i na kolektivitet društva koji mora donositi ispravne i korisne odluke za svoju sredinu, bolju budućnost itd.

Da li se ove konstatacije primjenjuju u Bosni i Hercegovini ili jednostavno stagniramo u svim životnim porama. Mislimo, da još uvijek stagniramo. Iako možda postoji ideja, volja za napredovanjem i težnjom za boljom budućnosti, postoje i pojedinci koji tu volju osporavaju, gdje se na kraju ta volja i izgubi. Ali sa druge strane, imamo i uporne osobe koju tu volju realizuju. Mi moramo slijediti primjer druge osobe da kvalitetnu ideju kreiramo i realizujemo u stvarnost. Da li može doći do kvalitetne ideje kako bi se ukinula segregaciona praksa u obrazovanju? Da li gradovi u kome je zastupljena segregacija u obrazovanju rade nešto po pitanju ukidanja diskriminirajuće prakse? Jedan od mnogobrojnih gradova u kome segregacija u obrazovanju dominira je Vareš.

U nastavku rada pokušat ćemo detaljnije elaborirati segregaciju u obrazovanju, na primjeru Osnovne škole “Vareš“ u Varešu. Kako je došlo do uspostave segregacionog koncepta, na koji način se javlja, kakva su rješenja napravljena, da li je došlo do nekog napretka, kao i određena pitanja i mišljenja kako od strane profesora, učenika, građana šta misle o ovome učinku. Također, u analizi rada izvršit ćemo komparaciju sa Mješovitom srednjom školom “Nordbat 2“ u Varešu, jer kada djeca okončaju školovanje u OŠ “Vareš“ u Vareš, u kojoj su bili u različitim učionicama, oni dolaze u srednjoškolske klupe, te pohađaju zajedno nastavu prema jednom nastavnom planu i programu. Kako ta djeca reaguju na svoje vršnjake različitih nacionalnosti, kao i druga pitanja koja ćemo detaljnije obrađivati. Možemo izvući jednu pouku za mladi naraštaj koja kaže da „iako je proteklo mnogo godina od završetka rata, mladom svijetu još nije jednostavno naći neki pravac, dobro školovanje kao i buduće

zaposlenje“ (Čabaravdić-Kamber, 2015: 6). Što sugerira da mladi naraštaji moraju težiti ka zajedništvu bez nacionalizma, etničkih podjela, diskriminacije kao i drugih negativnih efekata koji su zastupljeni u obrazovnom sistemu, ali i u svim sferama društvenog života na području Bosne i Hercegovine.

4. Kratak pregled razvoja škole u Varešu

U ovom dijelu rada, elaborirat će se historijski kontekst fenomena obrazovanja u Varešu.²⁸ Na samom početku od izuzetne važnosti je definisanje pojma “škola“. “Škola je mjesto gdje se učenici obrazuju ali i odgajaju što podrazumijeva da se kroz obrazovne sadržaje učenici i odgajaju u duhu vladajuće ideologije. Ta ideologija može biti izrazito negativna ili pozitivna, u smislu njegovanja univerzalnih ljudskih vrijednosti kao što je ljubav i poštovanje prema svim ljudima, solidarnost i briga za druge. Upravo u ovom kontekstu posmatrano je prisustvo ili afirmacija političkih poruka koji su u skladu ili nisu u skladu sa važećim zakonima u Bosni i Hercegovini ili međunarodnim konvencijama koje je BiH potpisala“ (Grupa autora, 2007: 27, 28). Kada govorimo o obrazovanju u Varešu možemo reći da „nema sigurnih podataka kada je osnovana prva škola u Varešu. Jedan podatak kaže da je u Varešu sa malim prekidima, postojala škola još od 1836. godine. U ovoj školi su predavali franjevci. Vjeronauka je bila glavni nastavni predmet.

Uz nju su polaznici (mladići) podučavani čitanju, pisanju i računanju. Iz jednog izvještaja od januara 1853. godine vidi se da u Varešu radi ova franjevačka škola. U drugom izvještaju iz 1855. godine vidi se da ovu školu u Varešu pohađa 75 učenika, a da je u Vijaci za školu iznajmljeno pola privatne kuće. 1864. godine podignuta je posebna zgrada za školu i nju pohađa 60 učenika. Prva državna škola otvara se poslije Austro-ugarske okupacije, 1886. godine pod nazivom Opća pučka škola. U decembru je izvršen upis i upisano 57 učenika od kojih je 5 djevojčica. Dvije godine kasnije sagrađena je zgrada za školu (stara zgrada osnovne škole) koju su pohađali učenici III-ih i IV-ih razreda. U njoj ostaje Dječjačka narodna osnovna škola a Djevojačka narodna škola se odvaja i radi u posebnoj zgradi koja se nalazila u gornjem Varešu. Ove dvije škole su se spojile tek 1922. ili 1923. godine.

²⁸ „Vareš je brdski gradić s nadmorskom visinom od 829. metara koji se smjestio u kotlini rječice Stavnje, 45. km od Sarajeva, a okružen visokim planinskim masivima: Kapijom, Stijenama, Zvijezdom i Perunom. Golemo rudno bogatstvo se krije ispod površine vareških brda, pa postoje tragovi da se tu kopala željezna rudača i talilo željezo još u antičko vrijeme. Na rudištu zvanom Smreka nađene su rudarske svjetiljke i alat iz rimskoga doba i ploča sa natpisom Villicius Procurator, što je označavalo nadglednika važnog rudnika. Vareško selo Dubošćicu kralj Tvrtko je smatrao riznicom svoga kraljevstva, jer je bilo središte rudarstva toga kraja“ (<http://www.zedoturizam.ba/index.php/bs/destinacije/vares>, 20.05.2019).

U ovoj zgradi škola radi sve do 1956. godine. Spajanjem učenika Niže realne gimnazije i Narodne osnovne škole osniva se 1956. godine Prva osmogodišnja škola u Varešu. Sadašnja školska zgrada²⁹ je napravljena u vremenu od 10. juna 1958. godine do oktobra 1959., a naseljena je u oktobru 1959. godine. Tada je dobila naziv osnovna škola "Vladimir Nazor". Odlukom Skupštine opštine Vareš školi su pripojene i škole u Dubošnici, Pogarima i Strici a odlukom od septembra 1965. godine i škole u Borovici i Dragovićima. U Matičnoj školi pored 14 učionica bila je zbornica, tri prostorije za upravu i četiri manje prostorije za smještaj učenika. Fiskulturna sala rađena je za školu od 15-20 odjeljenja. Pored ove zgrade škola je radila u još jednoj zgradi udaljenoj oko 150 metara od Matične velike škole i bilo je smješteno osam odjeljenja učenika III i IV razreda. Osim odjeljenja postojala je još biblioteka i radionica.

Područna škola u *Borovici* (imala je tri učionice i pet prostorija za stanovanje) udaljena je od Matične škole 22 km. Bila je smještena je u drevnoj zgradi zadruznoga doma koji je adaptiran za potrebe škole. Područna škola u *Dragovićima* (imala je dvije učionice i četiri prostorije za stanovanje). Udaljena je od Matične škole 20 km, smještena je u drevnoj zgradi, a napravljena je 1948. godine za potrebe škole. Neophodno je bilo uvođenje vode, struje izgradnje nužnika i drvarnice. Područna škola *Duboštica* (imala je jednu učionicu i stan) udaljena od Matične škole 20 km, smještena u zgradi napravljenoj 1957. godine za potrebe škole. Područna škola u *Strici* je udaljena od Matične škole 5 km.

Radi dotrajalosti zgrade i opasnosti od rušenja, građevinska inspekcija je bila zabranila izvođenje nastave u prostorijama u kojima su do sada održavane, pa se nastava realizirala u adaptiranim prostorijama bifea koji se nalazio u sklopu iste zgrade.

Područna škola u *Pogarima* (imala je dvije učionice i dvije sobe za stan) udaljena je od Matične škole 7 km, a bila je smještena u adaptiranoj zgradi zadruznoga doma, za potrebe škole. Nijedna područna škola nije imala prostorije za radionicu, nastavu fizičkog vaspitanja, školsku kuhinju i slično. Učionički prostor bio je dovoljan i omogućavao normalan rad. Jedino škola u Strici predstavljala je problem u ovom pogledu. Prostorije u ovoj školi nisu ispunjavale najminimalnije higijensko-pedagoške zahtjeve, kao ni određenu veličinu prostorija. Fiskulturna sala u Matičnoj školi nije mogla da zadovolji ni polovinu potreba. Za sve škole je bio veliki problem nedostatak igrališta, dvorišta i sličnog prostora" (Ljetopis OŠ "Vareš" u Varešu iz 1972. godine).

²⁹ Misli se na sadašnju OŠ "Vareš" u Varešu. Kojoj je prvobitni naziv bio OŠ "Vladimir Nador", pa će kroz historijski koncept biti preimenovana u OŠ "Fra Matija Divković" zatim u OŠ "Vareš".

Ukratko su predstavljeni podaci o postojanju obrazovnih institucija u Varešu. Podaci obuhvataju spektar odgovora na sljedeća pitanja, u ovom slučaju, na koji način se nastava odvijala, kako su postojale poteškoće ka realizaciji nastave i slično. Činjenica podataka je da su se uvijek pronalazila rješenja kako da se sve to finalizira i kako da se školska godina efektivno privede kraju.

„Obrazovna institucija “Vladimir Nazor“, svoj naziv nosi sve do 1992. godine. Međutim, preuzimanjem vlasti od strane HVO, navedena škola mijenja naziv u OŠ “Fra Matija Divković“. ³⁰ Unutar te obrazovne ustanove, nastava se realizirala prema hrvatskom nastavnom planu i programu. Osnovna škola je pod ovim nazivom radila sve do 1993. godine. Nakon 1993. godine, obrazovna ustanova mijenja naziv u OŠ “Vareš“ u Varešu“. ³¹

Neophodno je napraviti kratak rezime na prethodna razmatranja. Naime, nakon ulaska HVO u Vareš, došlo je do puča u gotovo svim društvenim sferama djelovanja. U vezi s tim, dolazi do smjenjivanja Bošnjaka sa primarnih pozicija. Dogodio se jedan preokret, u kojem smjenjivanjem Bošnjaka dolazi do postavljanja osoba hrvatske nacionalnosti na primarne pozicije, u okviru kojih su prethodno djelovali Bošnjaci. Istim načinom i istim matricama inicirale su se promjene i unutar obrazovnog sistema u OŠ “Vladimir Nazor“.

Kao što je već rečeno, škola je bila preimenovana u OŠ “Fra Matija Divković“, u kojoj su nastavu pohađala i djeca bošnjačke nacionalnosti. Neovisno o nacionalnoj pripadnosti, bošnjačka djeca su pohađala školu prema hrvatskom nastavnom planu i programu. Nastava izvođena prema HNPP, trajala je samo jednu školsku godinu, tačnije do 1993. godine. Te godine, u Vareš ulazi Armija BiH.

Ulaskom Armije BiH i zauzimanjem grada Vareša, prognano je hrvatsko stanovništvo. U međuvremenu dogodilo se preimenovanje OŠ “Fra Matija Divković“ u OŠ “Vareš“ u Varešu. Škola je svoj tadašnji naziv zadržala do današnjih dana, o čemu nam svjedoči sljedeći dokument.

³⁰ „*Matija Divković*, rođen je u Jelaškama 1563. godine, a umro 1631. godine u Olovu gdje je vjerovatno stekao početno obrazovanje. Filozofsko- tehnološki studij završio je u Italiji. Bio je kapelan u Sarajevu i tu započeo pisati svoja djela, koja će se 1611-ih štampati u Mlecima“ (Grupa autora, 2003: 6).

³¹ Razgovor obavljen (21.05. 2019) sa pomoćnikom ravnatelja OŠ “Vareš“ u Varešu (Vidović Ilijanom).

UVJERENJE

Kantonalni sud u Zenici, potvrđuje da je u sudski registar upisana JAVNA USTANOVA U DRŽAVNOJ SVOJINI OSNOVNA ŠKOLA "VAREŠ" u Varešu, nastala od Osnovne škole "Vladimir Nazor" u Varešu.

← Upis je izvršen Rješenjem broj: UF/1-241/96 od 30.01.1996 godine na reg. ulošku 1-6450.

Uvjerenje se izdaje na zahtjev, JAVNE USTANOVE U DRŽAVNOJ SVOJINI OSNOVNE ŠKOLA "VAREŠ" u Varešu, a služi u svrhu regulisanja pravnog statusa JAVNE USTANOVE, kod nadležnih organa Države i Federacije BiH, te se u druge svrhe ne može upotrijebiti.

RUKOVODILAC
SUDSKOG REGISTRA
Sofija Habić

Slika br. 1 – Uvjerenje o nazivu OŠ "Vareš" u Varešu.

Postavlja se pitanje, gdje se obrazuju djeca hrvatske nacionalnosti, šta se dogodilo sa hrvatskim stanovništvom u gradu Varešu? „Povratkom Hrvata nakon egzodusa, u Pržićima³² 1994. godine, otvara se OŠ “Fra Filip Lastrić“.³³

Unutar ove škole, nastava se realizirala prema hrvatskom nastavnom planu i programu. Za direktora OŠ “Fra Filip Lastrić“ bio je imenovan Juroš Josip“.³⁴ S druge strane u školskoj 1993./1994. godini u OŠ “Vareš“ u Varešu, nastavu su pohađali većinom pripadnici bošnjačke nacionalnosti. Nastava je bila realizovana na bosanskom jeziku u okviru obrazovne institucije u Varešu. Među njima, bilo je i pripadnika hrvatske nacionalnosti koji su pohađali nastavu na bosanskom jeziku. „Za povjerenika OŠ “Vareš“ u Varešu bio je imenovan Gondžo Rasim. U navedenoj školi, redovna nastava počela se odvijati od 14. 03. 1994. godine. Za taj vremenski period, školsku godinu je uspješno finaliziralo 1291 učenik/ca. U školskoj 1994/1995 godini nije došlo do bitnih izmjena, niti bitnih dešavanja u obrazovnoj sferi djelovanja, osim razdvajanja osnovnih škola. Škole su se razdvojile u januaru 1995. godine. Trenutno djeluju dvije OŠ. Jedna od njih je OŠ “Vareš“ u Varešu, a druga je OŠ “Vareš Majdan“. Izabrani povjerenik za OŠ “Vareš“ bio je Rasim Gondžo, a za OŠ “Vareš Majdan“ Zijad Balta“ (Ljetopisi OŠ “Vareš“ u Varešu iz 1993/1994, 1994/1995 školske godine).

U školskoj 1995/1996 godini u OŠ „Vareš“ došlo je do izbora/biranja i imenovanja novog direktora škole. Tačnije, „20. 05. 1996. godine Izvršni odbor škole, za višeg direktora osnovne škole postavio je Karamehić Seniju (profesora, pedagoga). Razlog koji je doprinio imenovanju novog direktora, jeste prethodno podnesena ostavka od strane Gondže Rasima. Na roditeljskim sastancima, nastavnici, učitelji podijelili su roditeljima upitnike, anketne listiće povodom pohađanja vjeronauke, koja je vođena kao fakultativni predmet. Godina 1998. predstavlja ključni vremenski period, gdje u mjesecu oktobru počinje rad sa Programom podrške reintegracije učenika – povratnika. Rad je finansirala humanitarna organizacija “Kрила nade“. U istom tom mjesecu, održavane su sjednice Upravnog odbora škole. Unutar sjednica diskutovalo se o problemima odvajanja učenika hrvatske nacionalnosti“ (Ljetopisi OŠ “Vareš“ u Varešu iz 1995/1996, 1998/1999 školske godine). Svaka naredna, nova školska godina, donosila je određene uspone, ali i svoje nedostatke. Godine, kao što su 1999. i 2000., odnosile su se na određene progrese i promjene, najprije u obrazovnoj sferi djelovanja.

³² Naselje u Općini Vareš.

³³ „*Fra Filip Lastrić*, rodio se u Očeviji, selu vijačke župe a vareške općine 1700.g. Smatraju ga ocem historiografije u BiH. Filozofske i teološke studije završio je u Ugarskoj i Dalmaciji. U franjevački red stupio je 1719. godine. U provinciji je obavljao odgovorne dužnosti i bio redodržavnikom (1741. – 1745.). Njegovo glavno djelo je „*Epitome vetustatum Bosnensis provinciae*“ (Grupa autora, 2005: 4).

³⁴ Razgovor obavljen (21.05. 2019.) sa pomoćnikom ravnatelja OŠ “Vareš“ u Varešu (Vidović Ilijanom).

Postavlja se sljedeće pitanje, kako i na koji način su te promjene inicirane i realizovane ? Učenici hrvatske nacionalnosti, koji su nastavu pohađali od 1994. godine prema hrvatskom nastavnom planu i programu u OŠ "Fra Filip Lastrić" u Pržićima, vraćaju se ponovo, 1999. godine u grad Vareš. Navedena godina predstavljala je nadu procesa usmjerenog ka ujedinjavanja osnovnih škola u Varešu.

„ OŠ "Vareš" u Varešu uputila je obavijest roditeljima i učenicima sa Pržića da će postojati jedinstveni plan i program sa nacionalnom grupom predmeta, kao i da su omogućeni uvjeti za takvu organizaciju“ (Ljetopisi OŠ "Vareš" u Varešu iz 1999/2000. školske godine). Obavijest je upućena sa istinskom željom i jasnom namjerom, a to je da se djeca zajedno obrazuju, bez obzira na nacionalnu pripadnost. Ovaj krucijalan događaj trebao je da inicira proces pomirenja, koji je od važnog značaja za naše multikulturalno, multietničko društvo. Nažalost do civiliziranja, odnosno priznanja prošlosti, pomirenja i ujedinjenja djece, u smislu zajedničkog pohađanja nastave, nije došlo. Djeca hrvatske nacionalnosti nastavu ne pohađaju u OŠ "Vareš" u Varešu, kako je to bilo zamišljeno. Nastavu su pohađali u prostorijama Karitasa, u blizini katoličke crkve u Varešu.

Postavlja se pitanje kako je zapravo došlo do toga? Dana „06. 09. 1999. godine pred Crkvom u Varešu održan je protestni skup. Skup je realizovan od strane Crkve, kao i političke partije HDZ-a. Na tom skupu pozvali su roditelje i učenike hrvatske nacionalnosti, na bojkot nastave u OŠ "Vareš" u Varešu. Nekolicina djece hrvatske nacionalnosti, koja su nastavu pohađala na bosanskom jeziku u OŠ "Vareš" u Varešu, prestala su dolaziti na nastavu.

Dana 07.09.1999. godine u "OŠ Vareš" u Varešu bio je organizovan sastanak sa učenicima hrvatske nacionalnosti, kao i sa bivšim do-ministrom obrazovanja, Zeničko-dobojskog kantona, Lukačević Zvonkom, te bivšim predsjednikom Upravnog odbora Eškić Zijadom“ (Ljetopisi OŠ "Vareš" u Varešu iz 1999/2000. školske godine). Održana je diskusija na temu saradnje i procesa pomirenja. Ideje usmjerene na integraciju osnovnih škola nisu se realizovale. Nastava u OŠ "Fra Filip Lastrić" izvođena je u prostorijama Karitasa, u blizini katoličke Crkve u Varešu. Pohađanje nastave, učenika hrvatske nacionalnosti prema HNPP, realiziralo se u nehumanim uvjetima. Uvjeti nisu ispunjavali ni minimalne propise za izvođenje nastavnog procesa. S druge strane, „nekoliko učenika hrvatske nacionalnosti³⁵ vraćaju se u školske klupe OŠ "Vareš" u Varešu“ (Ljetopisi OŠ "Vareš" u Varešu iz 1999/2000. školske godine).

³⁵ Tačnije 22 učenika.

Nije isključena mogućnost da možda postoji volja učenika da ponovo dijele školske klupe sa svojim drugovima, neovisno o kojoj nacionalnoj pripadnosti je riječ. Nažalost, politika ne želi da “upali zeleno svjetlo“ po tom pitanju. Pored svega, postojala je zabrinutost roditelja za budućnost njihove djece. Radi se o tome da, ukoliko bi djeca pohađala nastavu sa drugom djecom različite religijske pripadnosti, postojala bi doza straha, od strane roditelja.

Razlog straha roditelja je okupiranost mišljenja oko toga kako bi se stručno osoblje, u radu sa djecom ophodilo prema njima. Ipak, svojim sigurnim korakom, kada su u pitanju njihova djeca, smatrali su da je pohađanje nastave u odvojenim prostorijama, kućama, kafićima, nehumanim uslovima efikasno rješenje. U tome su vidjeli najbolju opciju za vlastitu djecu, kako ne bi bila izložena torturama od strane druge djece, pripadnika drugih religija, kultura, običaja, vrijednosti i slično. U izvještaju OSCE-a, iz 2018. godine, navodi se sljedeće:

“Veliki broj traumatiziranih roditelja povratnika odbio je da upiše svoju djecu u lokalne škole. Oni su se, razumljivo, plašili da izlože djecu neprijateljski nastrojenom školskom okruženju, koje je kreirano suprotstavljenim narativima o statusu žrtve i obezvrjeđivanjem njihovog etničkog identiteta. Kako bi se to izbjeglo, a istovremeno osiguralo da oni pohađaju nastavu, roditelji su slali svoju djecu u ad hoc formirane škole. Često u neadekvatnim privatnim prostorijama (kućama, kafićima ili restoranima), ili prevozili djecu autobusima u škole koje se nalaze u susjednim lokalnim zajednicama, u kojima preovladavaju pripadnici njihove etničke grupe“ (OSCE, 2018: 9).

Gorući problemi u OŠ “Fra Filip Lastrić“ nizali su se jedan za drugim. Naime, pored nehumanih uvjeta, u kojima se nastava izvodila, pojavili su se i drugi problemi, koji su mučili rukovodstvo OŠ “Fra Filip Lastrić“. Najprije, bio je „osiguran stručni učiteljski kadar. Nastavni proces odvijao se u adaptiranom, neuvjetnom prostoru župnog Karitasa u Varešu, kao i u četiri područne škole. Područne škole bile su locirane na području sela, gdje je egzistirala hrvatska većina. Računi za struju, prevoz učenika, kao i ostali materijalni troškovi koji su dolazili, predstavljali su enormne probleme koje se adekvatno nisu mogli rješavati. Kada je riječ o platama stručnog kadra, one su kasnile. Općinski sudac za prekršaje donio je rješenje o novčanim kaznama zbog početka nastave bez dozvole. Ukupan iznos za OŠ “Fra Filip Lastrić“ iznosio je 1000 KM, a za ravnatelja škole 400 KM“.³⁶

³⁶ Razgovor obavljen (21.05. 2019) sa pomoćnikom ravnatelja OŠ “Vareš“ u Varešu (Vidović Ilijanom).

Integracioni segment predstavljao je konfuzan, kompleksan i trnovit put ka ostvarenju namjere i cilja. Namjeru i cilj predstavljalo je ujedinjenje osnovnih škola u Varešu. Zapisnik sa sastanka koji je održan 11. augusta. 2000. godine, koji će biti prikazan u nastavku rada, najbolje nam oslikava tu činjenicu. Prije detaljne analize zapisnika, napraviti ćemo kratak pregled kako je zapravo došlo do tog sastanka? Dana „01. juna 2000. godine, u 12 časova, održan je sastanak u školi. Povod održanja sastanka bio je proces integracije škola.

Prisutni učesnici sastanka bili su: ambasador Matei Hoffmann, gospođa Claude Kiffer, gospodin ministar Čelebić-Kemal, zamjenik ministra Zvonko Lukačević, načelnici iz Općine Vareš, kao i direktori škola, a to su Senija Karamehić i Juroš Josip“ (Ljetopis OŠ “Vareš“ u Varešu iz 1999/2000. školske godine).

Nažalost teorija je jedno, a praksa sasvim nešto drugo. Iako je postignut dogovor, u praksi te riječi nisu prešle u djela, dogovor nije maksimalno realizovan. Navedenu tvrdnju može nam potvrditi sljedeći zapisnik, a on se odnosi na upotrebu prostora školske zgrade, kao i na ostala pitanja koja se nameću kroz proces integracije osnovnih škola.

Prije pregleda zapisnika sa sjednice, održane 2000. godine, prikazat ćemo pismo M. Hoffmanna, bivšeg zamjenika Visokog predstavnika. Pismo je uputio 20. jula 2000. godine, bivšem ministru i zamjeniku ministra obrazovanja ZE-DO kantona, ali i direktorima OŠ u Varešu. U okviru pisma, pitanja su bila usmjerena na rješavanje problema upotrebe iste ustanove za djecu hrvatske nacionalnosti.

20. juli 2000. godine

Gospodin Kemal Čelebić
Ministar obrazovanja, nauke, kulture i sporta
Zeničko-dobojski kanton

Gospodin Zvonimir Lukačević
Zamjenik ministra obrazovanja, nauke, kulture i sporta
Zeničko-dobojski kanton

Poštovani ministri,

Neprijatno me je iznenadilo još jedno pismo gospodina Josipa Juroša, direktora škole, u kojem tvrdi da u osnovnoj školi u Varešu još uvijek nije obezbijeđen kancelarijski prostor za njega i njegovu sekretaricu. Ukoliko je to tačno, to me podsjeća na taktiku opstruiranja na koju sam prečesto nailazio tokom mog boravka u Bosni i Hercegovini.

Dopustite mi da još jednom i po zadnji put ponovim uslove iz našeg sporazuma koji je postignut 1. juna 2000. godine:

1. Od početka školske 2000/2001 godine učenicima iz reda bosanskih Hrvata koji su pohađali osnovnu školu "Fra Filip Laštrić" biće obezbijeđen dovoljan broj učionica u zgradi osnovne škole u Varešu. Gospodinu Jurošu će se omogućiti da do kraja augusta 2000. godine preseli sav potrebni materijal, te će mu se tokom ljeta dodijeliti kancelarijski prostor za njega i njegovu sekretaricu.
2. Kao prijelazno rješenje, učenicima iz reda bosanskih Hrvata će se omogućiti nastava po njihovom nastavnom planu i programu i uz upotrebu njihovih udžbenika. Odredbe međuentitetskog Sporazuma iz oblasti obrazovanja, koji je potpisan 10. maja 2000. godine, će se primijeniti čim se finaliziraju nove module nastavnog plana i programa i druge mjere iz ovog Sporazuma. Direktor osnovne škole u Varešu i direktor škole koju pohađaju učenici iz reda bosanskih Hrvata mogu odlučiti, na osnovu međusobnog dogovora, da organiziraju zajedničku nastavu iz predmeta fizičko vaspitanje, prirodne nauke i matematika.
3. Osnovna škola u Varešu će zadržati svoj sadašnji naziv. Kantonalni organi vlasti će poduzeti sve mjere da bi obezbijedili plate i druge uobičajene naknade nastavnici iz reda bosanskih Hrvata iz bivše osnovne škole "Fra Filip Laštrić". Kantonalni organi vlasti će također što je prije moguće obezbijediti neophodna finansijska sredstva za isplatu neisplaćenih plata onim nastavnicima iz reda bosanskih Hrvata koji od januara 2000. godine nisu primili platu.
4. Međunarodna zajednica, posebno Svjetska banka, će ispitati mogućnost obezbjeđenja finansijske pomoći za projekte škola koje pohađaju učenici različitih nacionalnosti.

Želio bih vas podsjetiti da ste i dalje u obavezi da obezbijedite da se ovi uslovi ispune u dogovorenim rokovima. Budite uvjereni da će svako lice koje opstruira ovaj sporazum, bez obzira na funkciju koju obavlja, biti pozvano na odgovornost.

S poštovanjem,

(potpisao)
Ambasador dr. Matei Hoffmann
Viši zamjenik Visokog predstavnika

Kopija upućena:

Gospođa Sena Karamčić, O.Š. Vareš
Gospodin Josip Juroš, O.Š. Vareš

Slika br. 2 – Pismo M. Hoffmanna kojeg je uputio bivšem ministru i bivšem zamjeniku ministra obrazovanja Zeničko-dobojskog kantona.

Iz priloženog pisma može se vidjeti, kako bivši zamjenik Visokog predstavnika dr. Matei Hoffmann obraća se bivšem ministru obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskog kantona gospodinu Čelebić Kemal, kao i njegovom bivšem zamjeniku Lukačević Zvonimiru. M. Hoffmann ističe kako ga je neprijatno iznenadilo pismo direktora OŠ "Fra Filip Lastrić" Josipa Juroša. Gospodin Juroš navodi da u OŠ "Vareš" u Varešu, nije obezbijeden kancelarijski prostor za njega i njegovu sekretaricu. Hoffmann ističe ukoliko je to zaista tačno, to ga podsjeća na taktiku opstruiranja. Također, opisuje i uslove koji su bili dogovoreni na sastanku 01. juna 2000. godine. Ti uslovi su sljedeći:

a)Od početka školske 2000/2001. godine učenicima iz reda bosanskih Hrvata koji su pohađali OŠ "Fra Filip Lastrić" biće obezbijeden dovoljan broj učionica u zgradi OŠ "Vareš". Gospodinu Jurošu će se omogućiti da do kraja augusta 2000. godine preseli potrebni materijal, te će mu se tokom ljeta dodijeliti kancelarijski prostor za njega i njegovu sekretaricu.

b)Kao prijelazno rješenje, učenicima iz reda bosanskih Hrvata će se omogućiti nastava po njihovom nastavnom planu i programu i uz upotrebu njihovih udžbenika. Odredbe međuentitetskog Sporazuma iz oblasti obrazovanja, koji je potpisan 10 .maja 2000. godine, će se primjeniti čim se finaliziraju novi moduli nastavnog plana i programa i druge mjere iz ovog Sporazuma. Direktor OŠ u Varešu i direktor škole koju pohađaju učenici iz reda bosanskih Hrvata mogu odlučiti, na osnovu međusobnog dogovora, da organiziraju zajedničku nastavu iz predmeta fizičko vaspitanje, matematika, prirodne nauke.

c)OŠ u Varešu će zadržati svoj sadašnji naziv. Kantonalni organi vlasti će poduzeti sve mjere da bi obezbijedili plate i druge uobičajene naknade nastavnicima iz reda bosanskih Hrvata iz bivše OŠ "Fra Filip Lastrić". Kantonalni organi vlasti će također što je prije moguće obezbijediti neophodna finansijska sredstva za isplatu neisplaćenih plata onim nastavnicima iz reda bosanskih Hrvata koji od januara 2000. godine nisu primili platu.

d)Međunarodna zajednica, posebno Svjetska banka, će ispitati mogućnost obezbjeđenja finansijske pomoći za projekte škola koje pohađaju učenici različitih nacionalnosti.

Ukratko smo prikazali pismo koje je Hoffmann uputio direktorima škola, ministru, kao i njegovom zamjeniku. Hoffmann je istakao, ukoliko neko bude opstruirao ovaj Sporazum, bez obzira na kojoj se funkciji nalazi da će biti odgovoran za ono što je uradio. U nastavku rada ćemo prikazati i zapisnik sa sastanka održanog 11. augusta 2000. godine.

ZAPISNIK

sa sastanka održanog 11. augusta 2000. godine u zgradi OHR Sarajevo u 12.00 sati radi rješavanja trenutnog problema korištenja dijela školske zgrade O.Š. Vareš za učenike i nastavno osoblje iz redova hrvatskog naroda.

Na sastanku su bili prisutni :

- Sena Karamehić (direktor O.Š. Vareš)
- Josip Juroš (ravnatelj O.Š. Fra Filip Laštrić Vareš)
- Salih Redžepagić (pomoćnik direktora O.Š. Vareš)
- Claude Kieffer (OHR Sarajevo)
- Daria Duilović (OHR Sarajevo)
- Omerović Lcjlja (OHR Sarajevo)

Sastanak je počeo sa konstatacijom da je problem nerazumjevanja između g.Karamehić i g. Juroša još uvijek prisutan uprkos postignutom dogovoru od 1. juna 2000. godine . Diskusija počinje razmatranjem tačke po tačke pisma koje je g.Matei Hoffman , Viši zamjenika Visokog predstavnika, uputio 20. jula 2000.godine ministru i zamjeniku ministra obrazovanja ZE-DO kantona, kao i oboma direktorima škola u Varcšu , a vezano za rješavanje problema korištenja iste školske zgrade za djecu iz hrvatskog naroda. G. Karamehić tvrdi da nije primila pismo koje je poslano iz OHR Sarajevo 26.jula 2000. godine o čemu postoji potvrda u OHR Sarajevo.

1.tačka pisma

Bio je postignut dogovor između dva direktora da do 1.jula 2000.godine g.Juroš dodje u O.Š. Vareš na sastanak zbog preuzimanja uredskog prostora za njega i njegovu tajnicu. G.Karamehić je osigurala dvije prostorije, s tim da u jednoj prostoriji g.Juroš sjedi zajedno sa njenim pomoćnikom g. Redžepagićem. Kako ranije o tome nije bilo govora , taj prijedlog se može smatrati opstrukcijom od strane g. Karamehić. G. Juroš traži posebne prostorije (učionice i kancelarije) pa se namće kao najprihvatljivije rješenje da dobije cijeli drugi sprat u školi na korištenje.

Na sastanku je dogovoreno slijedeće :

- da se od slijedeće školske godine koristi jedno ime za školu tj. škola će biti jedno pravno lice ;
- škola kao pravno lice imaće samo jedan pečat ;
- direktor će biti Bošnjak a zamjenik iz redova hrvatskog naroda ;
- pitanje radnog odnosa g.Redžepagića koji trenutno je na funkciji pomoćnika direktora O.Š. Vareš do 20.decembra 2000.godine, trebalo bi riješiti Ministarstvo obrazovanja putem raspisivanja konkursa za to radno mjesto ;
- s obzirom da g.Juroš nije kvalifikovan za funkciju zamjenika direktora , dogovoreno je da g. Juroš bude vršilac dužnosti zamjenika direktora ;
- g.Juroš bi trebao u ponedjeljak 14.augusta 2000. godine da primi prostorije u kojima će se slijedeće školske godine odvijati nastava za učenike iz redova hrvatskog naroda – to podrazumjeva korištenje 5 učionica i 2 ureda (dopis o primopredaji prostorija dostavljen je OHR-u 14.augusta 2000. godine) ;
- g. Juroš mora imati pristup telefonu .

Niko od prisutnih nije zadovoljan ovim rješenjem. Ovo je samo prijelazno rješenje, koje će omogućiti da se učenici iz redova oba naroda koja pohađaju nastavu pod istim školskim krovom, barem u vanškolskim aktivnostima približe jedni drugim.

2. tačka pisma

Postavljeno je pitanje da li postoji mogućnost da se za predmet tjelesni odgoj organizuje zajednička nastava za sve učenicke iz oba naroda. G. Juroš smatra da je to tehnički neizvodljivo i nije spreman prihvatiti taj prijedlog.

Claude Kieffer smatra i napominje objema stranama, da ukoliko su zainteresovani za dodatna novčana sredstva za obnovu školske zgrade, koja je u dosta lošem stanju, moraju naći neki način da povežu učenike zajedno u vanškolskim aktivnostima. Kao dobar primjer može poslužiti O.Š. Tešanjka u Tešnju.

Pitanje korištenja školske zbornice postavio je g. Juroš.

Svi prisutni smatraju da mora postojati zajednička prostorija za zbornicu.

Iako g. Juroš traži da niko od Bošnjaka ne bude prisutan na sastanku nastavničkog vijeća hrvatskog osoblja, postignut je dogovor da će oba naroda imati svoje posebne tj. odvojene sjednice nastavničkog vijeća (s obzirom da se koriste različiti nastavni planovi i programi) ali g. Karamehić trebala bi biti prisutna na sjednicama hrvatskog, a g. Juroš na sjednicama bošnjačkog osoblja.

Pitanje nastavnog osoblja iz O.Š. Fra Filip Laštrić će se riješiti na slijedeći način: za sada će i nastavnici i učitelji iz redova hrvatskog naroda biti angažovani u radu O.Š. Vareš u punom sastavu. To je prijelazno rješenje, jer Ministarstvo obrazovanja nemože prihvatiti plaćanje duplih nastavnika i učitelja i to isključivo iz ekonomskih razloga.

G. Karamehić naglašava da određeni broj nastavnika iz redova hrvatskog naroda već je zaposleno u O.Š. Vareš i da nema potrebe za angažovanjem dodatnog osoblja.

Zaključak je da se zapošljavanje nastavnog kadra u budućnosti odvija isključivo na osnovu raspisanog natječaja tj. konkursa.

G. Juroš naglasava da je 90% nastavnog osoblja iz redova hrvatskog naroda stručno za obavljanje posla i da pitanje stručnosti treba da riješi Vlada kantona.

Problem brojnosti razreda će se riješiti na osnovu propisa koje je izdalo Ministarstvo obrazovanja (razred ne može opstati ako u njemu ima manje od 24 učenika). Broj hrvatskih učenika je dosta mali, tako da bi neki razredi imali svega 7 učenika. Da bi se prevazišao ovaj problem kombinovaće se prvi sa trećim razredom, a drugi sa četvrtim razredom.

Ovako mali broj hrvatski učenika je posljedica procesa povratka izbjeglica i prognanika koji je još uvijek u toku.

- Problem angažovanja sekretara i računovodže iz redova hrvatskog naroda.

OHR ne može donjeti odluku o zapošljavanju bilo koga na pozicijama sekretara i računovodže. Ministarstvo obrazovanja je nadležno za rješavanje tog problema, ali kao moguće rješenje može poslužiti i ono iz O.Š. Tešanjka u Tešnju.

17-AUG-2000 10:25

387 71 447420

P. 03

- Posljednje pitanje je pitanje školskog odbora za O.Š. Vareš.

Zaključak je da odbor mora biti popunjen iz redova oba naroda . G. Juroš treba da kontaktira Kantonalno ministarstvo obrazovanja i upozna ministra sa ovim problemom.

Glavni zaključak ovog sastanka je da oba direktora moraju naći način da komuniciraju, da dogovaraju zajedničke sastanke, rješavaju nadolazeće probleme i na taj način daju dobar primjer drugima .

Gospoda Karamčić i Juroš trebaju potpisane zapisnike poslati nazad u OHR Sarajevo -- odjel za obrazovanje.

Slika br. 5. – Zapisnik sa sastanka održanog 11.08.2000.godine.

Kada smo prikazali zapisnike i pismo od strane Hoffmanna bivšem ministru obrazovanja kao i njegovom zamjeniku, direktorima osnovnih škola, vrijeme je da se pozabavimo integracionim segmentom. Zapravo, kako je došlo do administrativno-pravnog ujedinjenja osnovnih škola u Varešu.

4.1. Administrativno-pravno ujedinjenje

Školska godina 2000/2001. predstavlja je važan preokret za obrazovni sistem u Varešu. Odlukom OHR-a, u ovoj školskoj godini, došlo je do integracije OŠ "Vareš i OŠ "Fra Filip Lastrić". Na prethodno pomenutom sastanku, koji je održan 11. augusta 2000. godine, može se primijetiti da je postignut dogovor po pitanju određenih segmenata. Na održanom sastanku u augustu, neki od postignutih dogovora su sljedeći: da se od školske 2000/2001 godine koristi jedan naziv za obrazovnu ustanovu; da škola treba da ima samo jedan pečat; direktor da bude bošnjačke nacionalnosti, a zamjenik direktora pripadnik iz reda hrvatske nacionalnosti. Pored ovih dogovora i pitanja, postignuti su i brojni drugi dogovori koji se nalaze u izvještaju iz 2000. godine. Govoreći o administrativno - pravnom ujedinjenju, neophodno je navedeni koncept definirati. Šta zapravo predstavlja administrativno – pravno ujedinjenje? „Jedan pozitivan korak naprijed, ostvaren tokom godina na nekim lokacijama, bilo je „administrativno i pravno ujedinjenje dviju škola pod jednim krovom.

U praksi to znači da prethodno odvojene škole, koje se nalaze na istoj lokaciji, postaju jedan pravni subjekt, sa jednim nazivom škole, jednim budžetom, jednim školskim odborom, jednim direktorom škole i jednim zamjenikom (obično je jedna od tih osoba Bošnjak, a druga Hrvat, koji mogu da se rotiraju na funkciji), jednim nastavničkim vijećem, jednim vijećem roditelja i jednim vijećem učenika, kao i istim administrativnim i pomoćnim osobljem. Administrativno i pravno ujedinjene škole još uvijek se suočavaju s izazovima, ali je ovaj pristup pozitivan i mogao bi, uz daljnji rad u drugim oblastima, stvoriti osnovu za ukidanje prakse postojanja „dviije škole pod jednim krovom“ (OSCE, 2018: 9, 10).

Kako je došlo do administrativno-pravnog ujedinjenja u OŠ “Vareš” u Varešu ? „Osnovna škola «Vareš» u Varešu je obrazovna ustanova nastala spajanjem OŠ «Fra Filip Laštrić» Vareš , u kojoj se nastava izvodila na hrvatskom jeziku za škole na hrvatskom jeziku i OŠ «Vareš» u kojoj se nastava izvodila na bosanskom jeziku i po nastavnom planu i programu koji je propisan u Zeničko - dobojskom kantonu. Spajanje je izvršeno uz pomoć i superviziju OHR-a 2000. godine. Uz prisutnost OHR-a škole su postigle sporazum da će se udružiti u jedan pravni subjekt koji će imati direktora (Bošnjak) i zamjenika ravnatelja odnosno direktora (Hrvat) . Škola će imati jedan Upravni odbor sastavljen od 6 članova (3 Bošnjaka + 3 Hrvata). Hrvati su na upotrebu dobili drugi sprat i salu , a Bošnjaci ostale prostorije. Dogovoreno je da se sjednica stručnih organa održavaju odvojeno uz mogućnost da direktor Bošnjak bude prisutan na sjednicama stručnih organa Hrvata i obrnuto. Ni jedan prosvjetni radnik 2000. godine nije radio i po jednom i po drugom nastavnom planu. Nastava se izvodi na dva jezika (hrvatskom i bosanskom) i po dva nastavna plana i programa (hrvatskom i bosanskom). Dogovoreno je također da dva direktora moraju naći načina da sarađuju i da popravljaju međuljudske odnose u školi“ (<http://www.os-vares.com.ba/podaci> ,24.05. 2019).

Neposredno nakon administrativno – pravnog ujedinjenja u OŠ “Vareš” u Varešu, došlo je do uspostave novog sastava Upravnog odbora. Odbor je imenovao nove direktore škole. Muris Parić izabran je za direktora OŠ “Vareš”, a Alma Mandić izabrana je za zamjenika ravnatelja.

Kao što je već rečeno, „u školskoj 2000/2001. godini nastava se realizovala prema dva nastavna plana i programa (NPP ZE-DO kantona i HNPP). U okviru matične škole bilo je dvadesetdevet odjeljenja plus jedno kombinovano specijalno odjeljenje. Kada sve to složimo i napravimo jasan pregled rezultat pokazuje da je dvadeset odjeljenja pohađalo nastavu po NPP ZE-DO kantona, te devet odjeljenja koja su nastavu pohađala prema HNPP. Pored navedenih odjeljenja, postojalo je još osam odjeljenja u područnim školama i to:

Prema HNPP:

Vijaka (udaljenost od matične škole: 18 km), *Pržići* (udaljenost od matične škole: 7 km), *Pogar* (udaljenost od matične škole: 9 km), *Očevića* (udaljenost od matične škole: 18 km); jedno odjeljenje.

Prema NPP ZE-DO kantona:

Ligatići (udaljenost od matične škole: 27 km), *Dragovići* (udaljenost od matične škole: 26 km); dva odjeljenja.

Prema NPP ZE-DO kantona, nastavu su pohađala 432 učenika, a prema HNPP 210 učenika. Ukupan zbir iznosio je 642 učenika“ (Ljetopis OŠ “Vareš“ u Varešu iz 2000/2001 školske godine).

Početni korak koji činimo je težak, tako je bilo i sa OŠ “Vareš“ u Varešu. Nova struktura OŠ “Vareš“ trebala je opravdati ulogu koja joj je bila dodijeljena. Drugim riječima, novonastala struktura trebala je pronalaziti efektivna rješenja, kako bi poboljšala uvjete obrazovanja, međuljudske odnose, kao i druga važna pitanja, s jasnom namjerom i ciljem, a to je progres obrazovne ustanove.

„Primarni cilj bio je da se škola integrira u jedinstveni pravni subjekt. Nastava je trebala biti realizovana prema dva nastavna plana i programa. Učenici su trebali biti fizički razdvojeni. Treći sprat bio je namijenjen za upotrebu učenicima koji pohađaju nastavu prema hrvatskom nastavnom planu i programu. S druge strane, učenici koji pohađaju nastavu prema NPP ZE-DO morali su koristiti prvi i prizemni sprat obrazovne ustanove. Svi ovi procesi odvijali su se veoma brzo i doveli do brojnih propusta. Sve to rezultiralo je pojavi viška osoblja u raznim sferama djelovanja unutar obrazovne ustanove poput sekretarica škole, radnika u računovodstvu, pomoćnika i zamjenika direktora, domara, čistačica i slično.

Nakon toga, uslijedila je totalna blokada tadašnjeg Upravnog odbora škole. Na održanim sastancima nije bilo moguće uspostaviti konsenzus o dnevnom redu sjednice, a gotovo nezamislivo da se donese neka ključna odluka. Uglavnom je preovladavala politika i problemi na nacionalnoj osnovi. Stanje obrazovnih ustanova bilo je poražavajuće, a da se i ne spominje nedostatak nastavnih pomagala. Ipak, čvrstom željom i interesom direktora, zamjenika direktora, rukovodstva škole, nastavnika i ostalih uposlenika obrazovne ustanove, dogovoreno je da se nastava izvodi kabinetski, tako što će svi učenici i nastavnici zajednički koristiti prostorije škole koje im stoje na raspolaganju.

Pored toga, čak se težilo da i vannastavne aktivnosti budu zajedničke, da nekolicina nastavnika radi prema oba nastavna plana i programa škole, da postoji jedan odbor, vijeće učenika, ali i vijeće roditelja“.³⁷

Iz navedenog razgovora sa direktorom OŠ “Vareš“ možemo izvući konkluziju, a to je da je politika u obrazovnoj ustanovi u Varešu imala značajan utjecaj na samom početku, međutim, njena uloga je postepeno opadala. Težnja je bila usmjerena ka postizanju određenog kompromisa, a sve za dobrobit djece, kako bi se osigurao kvalitetan i kvantitativan obrazovni sistem sa iskorijenjenim negativnim matricama koje truju naše buduće generacije.

Upravo, potvrde ove konstatacije mogu se vidjeti i u ljetopisu OŠ “Vareš“ u Varešu. „Dana 09.10.2000. godine održana je sjednica nastavničkog i učiteljskog vijeća. Na sjednici su prisustvovali: općinski načelnik: Musa Ermin; šef službe za društvene djelatnosti: Alija Gogić; predsjedavajući vijeća: Malbašić Josip; predstavnici OSCE-a; predstavnici političkih partija: SDA, SDP, BPS, HSS, kao i direktor OŠ “Vareš“. U finalnom dijelu sjednice, dogovoreno je da se realizuje nastava u kabinetima i predložena je zajednička upotreba prostorija.

Dana 23.10.2000. godine uspostavlja se kabinetska nastava za oba nastavna plana i programa. Postignut je konsenzus oko toga da nekolicina nastavnika izvodi nastavu prema oba nastavna plana i programa, kako bi se ispunila norma časova. Godine 2001/2002. školsku ustanovu posjećivali su brojni ugledni predstavnici kao što su: norveški ambasador T. Gislesen. Uvaženi ambasador pokazao je svoju zainteresiranost za pružanje pomoći OŠ “Vareš“, kao i zainteresiranost za povezivanje navedene obrazovne ustanove sa osnovnom školom u Norveškoj. Pored ambasadora, svoju želju sa progresom i prosperitetom u obrazovnoj sferi ljudskog djelovanja pokazali su i predstavnici OSCE-a, OHR-a i slično. Pored svega, održani su i sastanci na kojima se diskutovalo na tematiku funkcioniranja obrazovnih ustanova, zatim o daljim koracima koji vode ka integraciji, o pitanjima nastavnih planova i programa, kao i drugih pitanja koja se usko vežu za proces integracije unutar obrazovne sfere“ (Ljetopis OŠ “Vareš“ u Varešu iz 2000/2001 školske godine).

Kada se osvrnemo na školsku 2001/2002. godinu, „nastava je bila realizovana prema dva nastavna plana i programa tj. (NPP ZE-DO kantona i HNPP). Broj učenika u OŠ “Vareš“ brojčano je iznosio 612 učenika, odnosno 407 učenika nastavu su pohađali prema NPP ZE-DO kantona.

³⁷ Razgovor obavljen (21.05. 2019) sa direktorom OŠ “Vareš“ u Varešu (Parić Murisom).

Brojčani iznos od 205 učenika pohađao je nastavu prema HNPP. Godine 2001., po prvi put, pet nastavnika su predavala nastavu prema oba nastavna plana i programa“ (Ljetopis OŠ “Vareš“ u Varešu iz 2001/2002 školske godine), što nam ukazuje na još jednu stimulaciju, želju i volju za daljim napredovanjem i poboljšanjem međuljudskih odnosa unutar obrazovne djelatnosti. U navedenoj školskoj godini inicirana je ideja ka integraciji škola u Varešu, odnosno OŠ “Vareš Majdan“ i OŠ “Vareš“.

„Na sastancima, održanim 24.06.2002. godine i 14.08.2002. godine u Općini Vareš, na kojima su prisustvovali direktori škola, načelnik općine, pomoćnici načelnika, ministri, pomoćnici ministara, težilo se ka postizanju konsenzusa oko spajanja obrazovnih ustanova. Ipak, ovo pitanje ostalo je prolongirano za određena nadolazeća vremena, dalje budućnosti“ (Ljetopis OŠ “Vareš“ u Varešu iz 2001/2002. školske godine). Iz ovoga jasno proizilazi zaključak da nije došlo do kompromisa, interakcije, razumijevanja, postizanja konsenzusa oko procesa integracije škola. Glavni prijedlog kojem se težilo integracijom obrazovnih institucija jeste poboljšanje organizacije nastave, plana i programa, kao i same organizacijske strukture unutar osnovnih škola u Varešu. Ovi prijedlozi, koji su bili prisutni u okviru debate na sastancima, nisu naišli na istinsku podršku i zeleno svjetlo ka integraciji, što se može jasno uočiti iz priloženog zapisnika sa sjednice.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Zeničko-Dobojski kanton
OPĆINA VAREŠ
OPĆINSKI NAČELNIK

Broj: 02-530/02

Z A P I S N I K

SASTANKA ODRŽANOG DANA 14.08. 2002. GODINE

Dnevni red: Problematika u osnovnom obrazovanju i racionalizaciji školstva

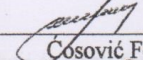
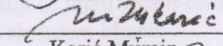
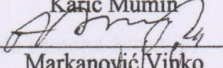
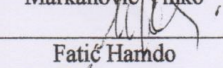
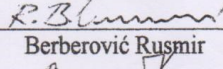
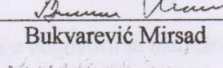
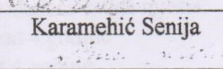
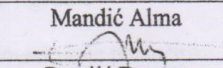
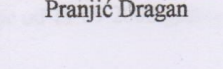
Na inicijativu Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Ze-Do kantona, a u cilju poboljšanja organizacije nastave, kao i organiziranosti unutar osnovnih škola u Varešu, održan je sastanak kojem su prisustvovali predstavnici Ministarstva, OŠ «Vareš», OŠ «Vareš Majdan», MSS «Nordbat 2» i Općine Vareš. Doneseni su slijedeći zaključci:

1. Formira se jedinstven menadžment za obje osnovne škole koga sačinjavaju: jedan direktor, jedan zamjenik direktora i dva pomoćnika direktora.
2. Struktura i organizacija nastave, kao i rad stručnih organa u dijelu škole gdje se nastava izvodi po HNPP (hrvatski nastavni plan i program), ostaje nepromjenjena i u skladu sa Odlukom OHR-a.

Prvi zaključak ne prihvata G-đa Alma Mandić, zamjenik direktora OŠ «Vareš» smatrajući da je objedinjavanje ova dva pravna subjekta preuranjeno. Ostali prisutni nisu imali primjedbi na prvi zaključak.

Drugi zaključak prihvaćen je jednoglasno.

Prisutni:

1. Ministar za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Ze-Do kantona
Cosović Ferid
2. Pomoćnik ministra za obraz., nauku, kulturu i sport Ze-Do k.
Karić Mumin
3. Inspektor za obrazovanje Ze-Do kantona
Markanović Vinko
4. Načelnik Općine Vareš
Fatić Harndo
5. Pomoćnik načelnika za društvene djelatnosti i BiZ Općine Vareš
Berberović Rusmir
6. Direktor MSS «Nordbat 2» Vareš
Bukvarević Mirsad
7. Pedagog MSS «Nordbat 2» Vareš
Karamehić Senija
8. Zamjenik direktora OŠ «Vareš»
Mandić Alma
9. Direktor OŠ «Vareš Majdan»
Pranjić Dragan |

Slika br. 6 – Zapisnik sa sastanka održanog 14. 08. 2002. godine

U školskoj 2001/2002. godini ništa konkretno se nije dogodilo, izuzev posjeta raznih predstavnika u vidu funkcionisanja OŠ "Vareš", prema dva različita nastavna plana i programa. "U školskoj 2002/2003. godini, kao i u prethodne dvije godine, nastava je bila realizovana prema dva NPP (NPP ZE-DO kantona i HNPP). Ukupan broj učenika u OŠ "Vareš" iznosio je 598. Prema NPP ZE-DO kantona nastavu su pohađala 396 učenika. S druge strane, prema HNPP nastavu su pohađala 202 učenika.

Nekolicina nastavnika OŠ "Vareš" bila je involvirana u izvođenju nastave prema oba nastavna plana i programa, što predstavlja progres usmjeren ka efektivnijem obrazovnom sistemu OŠ "Vareš" u Varešu. Dana 18.09.2002. godine održan je sastanak radne grupe za sprovođenje poslova i aktivnosti koji se vezuju za objedinjavanje obrazovnih ustanova na području Općine Vareš. Kada je riječ o procesu integracije navedenih institucija ne vidi se značajan pomak, ni progres, već samo stagnacija. Kao ni prethodnih godina, nije se ništa učinilo po tom pitanju. Pitanje i problem ostavljeni su u razmatranje, ali ne i provođenje" (Ljetopis OŠ "Vareš" u Varešu iz 2002/2003. školske godine). Školska 2003/2004. godina nije se bitno razlikovala od prethodnih. „Nastava se realizovala prema dva nastavna plana i programa. Nekolicina profesora izvodila je nastavu prema oba NPP. Ukupan zbir učenika iznosila je 569. Prema NPP ZE-DO kantona nastavu je pohađalo 366 učenika. S druge strane, prema HNPP ukupan broj učenika iznosio je 203 " (Ljetopis OŠ "Vareš" u Varešu iz 2003/2004. školske godine).

4.2. Ključna godina

Školska 2004/2005. godina prepoznatljiva je po progresu u okviru obrazovnog sistema u OŠ "Vareš" u Varešu. Nastava se i dalje izvodila prema dva nastavna plana i programa. Neovisno o tom načinu izvođenja nastave, dolazi do uvođenja devetogodišnjeg obrazovanja djece. Drugim riječima, za generaciju 2004/2005. kao i za sve buduće generacije koje budu pohađale OŠ "Vareš" u Varešu, neće više postojati dva plana i programa. Nastava će biti realizovana prema jednom nastavnom planu i programu, tačnije NPP ZE-DO kantona. Dakle, nastava će biti izvođena na bosanskom i hrvatskom jeziku. Nažalost, iako je došlo do jedinstvenog NPP, segregacija unutar obrazovne sfere vidno egzistira. Involviranjem devetogodišnjeg koncepta dogodile su se i određene promjene unutar obrazovnog sistema. Radi boljeg razumijevanja ovog koncepta, navest će se neki banalni primjeri. Na primjer, djeca hrvatske nacionalnosti prethodno nisu izučavala građansko pravo i informatiku.

S druge strane, djeca bošnjačke nacionalnosti su to već ranije izučavala u školi. Djeca bošnjačke nacionalnosti razlomke su učili u petom razredu osnovne škole, dok su djeca hrvatske nacionalnosti razlomke izučavali u šestom razredu osnovne škole. Koncept devetogodišnjeg obrazovanja omogućio je uspostavljanje ravnoteže, balansa, usklađivanja određenih školskih cjelina koje se izučavaju. Stvoreni su uvjeti da se zajednički izučavaju iste oblasti na vlastitom jeziku. Rad nastavnika usmjeren je prema dva nastavna plana i programa. To nam ukazuje na pozitivnu stranu učinka unutar OŠ "Vareš" u Varešu, za razliku od preostalih gradova, u kome je proces segregacionog učinka u velikoj mjeri izražen.

„Sveukupan broj učenika u OŠ "Vareš", u školskoj 2004/2005. godini, iznosio je 589 učenika, odnosno 487 učenika unutar matične škole i 102 učenika unutar područnih škola. Šest nastavnika bilo je uključeno u oba nastavna plana i programa. Dana 16.09.2004. godine održan je javni sastanak na temu: „Kako povećati učešće roditelja i nastavnika u donošenju NPP i usklađivanju udžbenika sa tako jednostavnim NPP“. Direktor i zamjenik ravnatelja obavili su razgovor sa predstavnicima organizacije OSCE-a po pitanju organizacije i strukture u školi i samog funkcioniranja škole prema dva NPP“ (Ljetopis OŠ "Vareš" u Varešu iz 2004/2005. školske godine).

Školske 2005/2006. godine i 2006/2007. godine nisu primjetni znaci progresu OŠ "Vareš" u Varešu. Nastava je izvođena prema dva nastavna plana i programa, tačnije na hrvatskom i bosanskom jeziku. „U 2006. godini izvršen je reizbor ravnatelja. Više ne postoji *zamjenik ravnatelja*, sada postoji *pomoćnik ravnatelja*. Na mjestu direktora je i dalje Muris Parić (Bošnjak), dok je bivši pomoćnik ravnatelja Alma Mandić (iz reda pripadnika hrvatske nacionalnosti).³⁸ Poslovi su vršeni uz prethodni konsenzus i unutar dosadašnjeg rada, nisu imali ni jedan nerješiv problem. Projekte su zajednički pisali s namjerom poboljšanja uvjeta u školi. Pored toga, omogućeno je osiguranje određenih sredstva za školske potrepštine“.³⁹ Ključni segment napredovanja obrazovnog sistem u OŠ "Vareš" u Varešu su u velikoj mjeri primjetni. Neovisno o tome što se nastava izvodila prema dva nastavna plana i programa, odnosno jednom,⁴⁰ na hrvatskom i bosanskom jeziku, došlo je do jačanja i promjene međuljudskih odnosa na bolje, zahvaljujući kvalitetnoj saradnji stručnog osoblja.

³⁸ Radi boljeg razumijevanja važno je naglasiti da je od *administrativno-pravnog ujedinjenja* (2000/2001) godine u OŠ "Vareš" u Varešu, pretežno bio direktor *Muris Parić*, dok je zamjenik ravnatelja, odnosno pomoćnik ravnatelja bila (*Alma Mandić*) sve do 2010. godine. 2010. godine dolazi do rotacije funkcija gdje Alma Mandić postaje ravnatelj škole, a Parić Muris pomoćnik direktora. Tu funkciju će obavljati do 2014. godine, kada ponovo direktor škole postaje Parić Muris i ostati će na toj funkciji do današnjih dana. 2018. godine Alma Mandić odlazi u mirovinu, a na njeno mjesto dolazi *Ilijana Vidović*.

³⁹ *Razgovor obavljen* (21.05. 2019) sa direktorom OŠ "Vareš" u Varešu (Parić Murisom).

⁴⁰ Uvođenjem devetogodišnjeg obrazovanja 2004/2005 školske godine, nastava se izvodi prema jednom NPP.

Bitno je pomenuti da su obrazovnu ustanovu često posjećivali raznoliki predstavnici, ugledne ličnosti, s ciljem pružanja pomoći putem doniranja određenih sredstava i prihoda, kao i upućivanje dobrovoljnih savjeta, prijedloga, mišljenja, poruka, planova. Upućivanje određenih poruka podrazumijevalo je da i preostale obrazovne ustanove, u kojima je vidno izražen gorući problem segregacije unutar obrazovnog sistema, slijede primjer i prosperitet OŠ “Vareš“ u Varešu. Među predstavnicima, posjetiocima OŠ “Vareš“ bili su, između ostaloga i „američki ambasador Tomas Miler, hrvatski ambasador Josip Vrbošić, predstavnici USAIDA, predstavnici međunarodne policije, predstavnici OSCE-a, predstavnici turskog bataljona SFORA, te brojni novinari, studenti, predstavnici CRS-a, kao i ostali predstavnici organizacija“.⁴¹ Veliki broj posjeta želi nam ukazati na značajan doprinos, istinsku borbu i napor uložene u obrazovni sistem OŠ “Vareš“. Nakon toga, dolazilo je i do rotacije pozicija Parić Murisa i Mandić Alme. Kada je riječ o nastavi, ona se izvodila prema dva nastavna plana i programa, odnosno prema jednom, na hrvatskom i bosanskom jeziku. Jedan od poražavajućih podataka predstavljalo je smanjenje broja učenika, iz godine u godinu. U kratkim crtama, tabelarno će se prikazati brojčani podaci učenika koji obuhvataju period od administrativnog ujedinjenja, pa sve do 2013.-2014. godine. Također, i 2013.-2014. godina predstavljaju jedan važan vremenski period za obrazovni sistem.

Školska godina	Broj učenika	Školska godina	Broj učenika
2000/2001	= 642	2008/2009	= 478
2001/2002	= 612	2009/2010	= 470
2002/2003	= 598	2010/2011	= 420
2003/2004	= 569	2011/2012	= 382
2004/2005	= 589	2012/2013	= 360
2005/2006	= 538		
2006/2007	= 506		
2007/2008	= 497		

Slika br. 7 – Tabelarni prikaz broja učenika tokom školskih godina (2000 – 2013)

⁴¹ Razgovor obavljen (21.05. 2019) sa direktorom OŠ “Vareš“ u Varešu (Parić Murisom).

4.3. Prestanak postojanja dva nastavna plana i programa

U školskoj 2013/2014. godini, nastava se izvodila prema jednom nastavnom planu i programu, tačnije prema NPP ZE-DO kantona, na bosanskom i hrvatskom jeziku. U obrazovnoj sferi djelovanja, dva nastavna plana i programa prestala su biti u upotrebi. Posljednje generacije su ispraćene kao one generacije koje su pohađale nastavu prema starom sistemu, koji je uključivao oba nastavna plana i programa. „U 2013.-2014. godini nastavu je pohađalo 348 učenika. U vezi s tim, u matičnoj školi nastavu je pohađalo 314 učenika, a u područnim školama nastavu su pohađala 34 učenika“ (Ljetopis OŠ „Vareš“ u Varešu iz 2013/2014. školske godine).

Uloga nastavnog stručnog kadra u OŠ „Vareš“ u Varešu postala je sve više izazovnija i zahtjevnija. Ukoliko bi predavali djeci, iz reda pripadnika hrvatske nacionalnosti, nastavu bi morali održati na hrvatskom jeziku. S druge strane, ukoliko bi nastavu izvodili djeci, iz reda pripadnika bošnjačke nacionalnosti, nastavu bi morali održati na bosanskom jeziku. Sumirajući cjelokupno stanje obrazovnog sistema u Varešu, može se zaključiti da je progres obrazovnog sistema postepeno postajao uočljiv. Mnogo je napora uloženo. Svaka naredna godina djelovala bi po istom principu i težila ka još kvalitetnijem pristupu nastavi.

Zastrašujući su rezultati koji nam govore o opadanju broja djece koja pohađaju OŠ „Vareš“ u Varešu. „Školske 2015/2016. godine, broj učenika koji je pohađao nastavu OŠ „Vareš“ u Varešu iznosio je 321. Nadalje, 2017/2018. godine ukupan broj učenika iznosio je 280. Godine 2018/2019., broj učenika koji su pohađali nastavu u OŠ „Vareš“ iznosio je 270“ (Ljetopis OŠ „Vareš“ u Varešu iz 2015/2016., 2017/2018., 2018/2019. školske godine). Sveukupno promjenjivo stanje, iz godine u godinu, pokazalo nam je poražavajuću situaciju unutar obrazovne sfere djelovanja.

Važno je istaknuti i sljedeću činjenicu koja kaže da: „Nakon devetnaest godina rada u istoj školi situacija se dosta izmijenila tako da danas uz maksimalno zalaganje menadžmenta škole, OSCE-a imamo školu koja nije podijeljena na «katove» i « spratove» već svi učenici i djelatnici bez obzira na program i naciju koriste zajedno sve prostorije u školskim objektima (zajednička zbornica, biblioteka, dvorana za tjelesnu kulturu, kabinete, učionice itd.). Nastavnici rade po oba programa, pedagog obavlja poslove za kompletnu školu. Na takmičenjima školu predstavljaju ekipe sastavljene od učenika iz oba programa, učenici zajedno odlaze na izlete, zimovanja, ekskurzije, disko večeri, snimaju zajedničke TV emisije (Nema problema BHTV-1), održavaju zajedničke kreativne radionice, imaju zajedničko Vijeće učenika, zajedničko je i Vijeće roditelja itd.

Odvojeno se realiziraju samo sati redovite nastave i sjednice stručnih organa. Po potrebi organiziraju se i zajedničke sjednice kada se npr. usvaja GDPR škole koji je zajednički. OŠ «Vareš» u Varešu po preporuci OSCE-a posjetile su mnoge delegacije (ambasadori predstavnici humanitarnih organizacija, ministri, ravnatelji drugih škola) kojim je prezentiran rad u školi“ (<http://www.os-vares.com.ba/podaci>, 28.05.2019).

Za doprinos zaslužna je trenutna organizacija i struktura OŠ «Vareš» u Varešu,⁴² kao i bivši uposlenici pomenute obrazovne ustanove, učitelji, nastavnici, mnogobrojni predstavnici organizacija, donatori i ostali ugledni ljudi koji su prepoznali vrijednost i kvalitet OŠ «Vareš». OŠ «Vareš» primjer je tome da je krajnji ishod zajedničkog rada, truda, marljivosti i borbe vidno pozitivan i isplativ. Škola je trebala dobiti nagradu za svoj uspjeh, ali zbog finansijskih sredstava nisu mogli preuzeti svoju zasluženu nagradu. Finansijska sredstva predstavljala su «kočnicu» ka preuzimanju zaslužene nagrade.

O čemu se zapravo radi? „OŠ "Vareš" dobitnica je jedne međunarodne nagrade. Dodijeljen joj je Arch odnosno slavoluk u zlatnoj kategoriji, i to, kako stoji u prijevodu, za dostignuća suradnje. Međunarodna ceremonija dodjele nagrada upriličena je posljednjeg dana februara u hotelu "Intercontinental" u Frankfurtu i to je bio moment javnog priznanja uspjeha OŠ "Vareš". Prihvaćanje nagrade, ali i sporazuma u Frankfurtu, varešku školu obvezuje da nastavi služiti kao primjer za razvoj kvalitete života u zajednici. Međutim, zbog nedostatka finansijskih sredstava nitko iz škole nije otišao u Njemačku da primi dodijeljenu nagradu“ (http://www.vares.pp.se/bobovac/boblist/broj123/123_12.htm, 28.05. 2019).

Direktor OŠ «Vareš», Muris Parić, rekao je da je, „između 9.500 predloženih firmi, njihova škola dobila međunarodnu nagradu u zlatnoj kategoriji nagrađenih. Nagrada je dodijeljena pomoću služenja informacijama međunarodne strukture, stručnjaka, matematičara, fizičara i slično. Žao mi je što nismo naišli na razumijevanje našeg ministra i što nismo uspjeli obezbijediti sredstva za odlazak u Njemačku, kako bi nam se uručila nagrada. U novinama smo vidjeli direktora, kliničkog centra Sarajevo, kako prima nagradu u platinastoj kategoriji“.⁴³ Sve ovo predstavlja ogroman prosperitet koji je realizovan prethodnih godina. Prosperitet, u smislu, progresa od realizovanja nastave prema dva nastavna plana i programa, preko poboljšanja međuljudskih odnosa na bolje, koji su određeni period bili zategnuti, pa sve do realizacije jedinstvenog nastavnog plana i programa.

⁴² *Struktura OŠ «Vareš»* sastoji se od : ravnatelja, direktora: *Parić Murisa*, pomoćnika ravnatelja: *Ilijane, Vidović*, tajnika: *Elme Balte*, pedagoga: *Suvade Karagić*, računovođe: *Botić Ahmeda*, također, tu su svakako osim nastavnog osoblja ljudi koji su zaduženi za higijenu kao i domari.

⁴³ *Razgovor obavljen* (21.05. 2019) sa direktorom OŠ „Vareš“ u Varešu (Parić Murisom).

Izvještaj organizacije OSCE-a, iz 2018. godine, navodi nam sljedeće: „Administrativno i pravno ujedinjena OŠ „Vareš” iz Vareša i dalje je jedina škola u Kantonu koja nastavu za sve svoje učenike izvodi prema istom nastavnom planu i programu na bosanskom ili na hrvatskom jeziku, dok druge škole nastavu izvode prema dva različita nastavna plana i programa“ (OSCE, 2018: 31).

Također, možemo predstaviti i tabelarne podatke kako to u praksi izgleda.

Nastavni plan i program	Nastavni plan i program za osnovne škole na bosanskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu	Nastavni plan i program za osnovne škole na hrvatskom jeziku u Zeničko-dobojskom kantonu
Zajednički ulaz		Da
Zajednička smjena		Da
Zajedničke prostorije	Da, sportska sala i biblioteka	
Zajednička zbornica		Da
Zajednički nastavnici		Da
Zajedničke aktivnosti	Da, vannastavne aktivnosti (naprimjer, školski takmičarski timovi, školske proslave, proslava mature, školski izleti)	

Slika br. 8. Tabelarni podaci o OŠ “Vareš” u Varešu (OSCE, 2018: 33).

Sumirajući ukratko proces integracije OŠ “Vareš”, u daljem dijelu rada izvršit će se analiza mišljenja stručnog kadra, školskih direktora na određenim pozicijama, učenika, ali i građana. Iznijet ćemo njihovo mišljenje o određenim pitanjima, a neka od njih su, na primjer, kakva su zapravo njihova razmatranja na dati problem? Da li je neophodna reforma obrazovnog sektora u našoj državi Bosni i Hercegovini? Naravno, tu su i brojna druga pitanja vezana za oblast segregacionog učinka. Naime, izvršit će se jedna zanimljiva komparacija među učenicima.

O čemu je zapravo riječ? Djeca koja su nastavu pohađala u OŠ u “Varešu” bila su razdvojena, odnosno nastavu su pohađala u odvojenim učionicama. Ipak, dolazi jedan novi izazov koji se naziva srednja škola, odnosno MSS “Nordbat 2” u Varešu. Nastavni proces u srednjoj školi obuhvatit će obje religije, tačnije prihvatit će pripadnike iz redova hrvatske i bošnjačke nacionalnosti. Nastava se više neće izvoditi u odvojenim učionicama, kao što je to bilo u OŠ “Vareš” u Varešu, nego će nastavu svi zajedno pohađati, po jednom NPP, na vlastitom jeziku.

Postavlja se jedno važno pitanje, a to je, na koji način i kako će se adaptirati djeca kada dođu u novo okruženje? Kako će reagovati na prihvatanje Drugog i Drugačijeg, tačnije na upoznavanje različitih kultura, jezika, običaja, vrijednosti i slično? Odlučujući se za ovaj vid komparacije, provedena je anketa u MSS "Nordbat 2" i fokus u okviru ankete usmjeren je na dvije ciljane grupe učenika/ca. Riječ je o učenicima/cama I i IV razreda. Zašto baš učenici iz I i IV razreda srednje škole? Iz razloga što, kada učenici dođu u prvi razred srednje škole, oni se tek postepeno adaptiraju u novom okruženju u kojem se nađu, navikavaju se na drugo i drugačije. S druge strane, učenici IV razreda su prevazišli proces adaptacije i oformili su svoje mišljenje i pogled o svojim vršnjacima različitih religija. Prije nego se iznesu odgovori na pomenuti anketni upitnik, fokus treba staviti na mišljenje stručnog kadra za obrazovanje. Kako stručno osoblje, koje je zaposleno unutar obrazovnog sektora u Varešu, definiše koncept poznat pod nazivom "dvije škole pod jednim krovom", kako gledaju na dati fenomen?

Na određena pitanja o aktuelnom fenomenu iznesena su gledišta stručnih osoba. Naime, profesorica historije u MSS "Nordbat 2" iznosi sljedeće mišljenje: „*Bilo kakva podjela u obrazovanju nije dobrodošla. Na taj način ne učimo generacije zajedničkom djelovanju, pa ne možemo očekivati dobar rezultat*“. S druge strane profesorica bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti u MSS "Nordbat 2" ističe da: „*Takve ustanove u BiH teba što prije ukinuti jer podstiču ionako uveliko prisutan šovinizam kod nas*“. Pomoćnik ravnatelja OŠ "Vareš" kaže „*Da bi to trebala biti prelazna faza, dok se ne nađe moguće rješenje, odnosno rješenje administrativno-pravnog ujedinjenja*“. Također, „*ovaj sistem utječe na budućnost naraštaja*“ ističe direktor MSS "Nordbat 2" te dodaje „*da postojanje sličnih sistema obrazovanja je zabilježeno kroz historiju u raznim oblicima i varijantama, a svi ti sistemi su suočeni sa osudama društva i čovječanstva*“.

Na postavljeno pitanje postoji li mogućnost i volja, da ostali gradovi u kojem egzistira problem segregacije dostignu pozitivan napredak u smislu administrativno-pravnog ujedinjenja kao što je to slučaj sa OŠ "Vareš" u Varešu? „*Postoji, ali ni u pomenutoj školi problem nije do kraja riješen, nego samo na birokratskoj razini. Kada bi se u OŠ "Vareš" problem segregacije riješio do kraja – u smislu da svi učenici pohađaju istu nastavu – to bi doprinijelo ukidanju segregacije sasvim*“ istakla je profesorica bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika MSS "Nordbat 2" u Varešu. Pomoćnik ravnatelja OŠ "Vareš" kaže da: „*postoji mogućnost, ali jednostavno da se ne narušavaju interesi jednog naroda, da se teži ka toleranciji, uvažavanju jedni drugih i slično*“. Postavlja se pitanje. „*Pitaju Bošnjaci direktora OŠ "Vareš", što djeca hrvatske nacionalnosti neće sa nama zajedno u razred ?*“

Odgovor nije tačno! Hoće i roditelji i djeca i svi. Ali se postavlja pitanje jezika. Jer članom 6. Zakona o osnovnoj školi ZE-DO kantona pod stavkom 2 se kaže: „Nastava u osnovnoj školi se izvodi na jezicima konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, koji se imenuju jednim od tri naziva: bosanski, hrvatski i srpski“

https://zdk.ba/vijesti/item/download/2244_cb33f5cdb74cb07bflc7abc32bb5f180,03.06.2019)

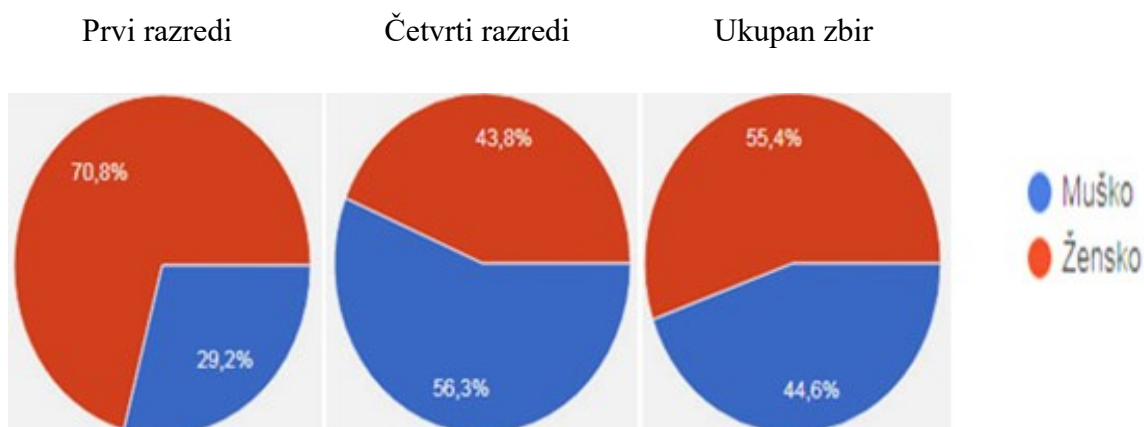
Kada govorimo o reformi obrazovnog sistema, postavlja se pitanje da li je nužna reforma obrazovnog sistema? Pedagogica OŠ “Vareš” istakla je da je, *„reforma itekako potrebna“*. Kako kaže direktor MSS “Nordbat 2” *„Reforma obrazovnog sistema ne samo da je potrebna nego dapače ona je nužna, i to ne samo u BiH nego i šire. Društvene norme se mijenjanju iz godine u godinu, društvo u cjelini napreduje rapidno i sve se mora mijenjati sa društvom. Obrazovni sistem mora pratiti društvene tokove i prilagođavati se tim tokovima i normama, a već odavno se obrazovni sistem ne mijenja. Ovdje se može puno toga reći ali poenta je da obrazovni sistem mora doživjeti korjenite reforme i to vrlo brzo“*. Reforma je od bitne važnosti kao i usklađivanje NPP i jednakih prava za sve“ istakao je direktor OŠ “Vareš”. Pomoćnik ravnatelja OŠ “Vareš” kaže da je *„općenito reforma potrebna na razini cijele države, da se donese jedan NPP, da sve funkcioniše po istim pravilima“*.

Na postavljeno pitanje, da li će u budućnosti doći do postepenog ukidanja fenomena koji se naziva “dvije škole pod jednim krovom”? Direktor OŠ “Vareš” rekao je: *„Dok su tri predsjednika jedne države, stanje će biti isto“*. Dok sa druge strane profesorica bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika u MSS “Nordbat 2” kaže *„Ukoliko svi uvidimo koliko je to kancer u obrazovanju a i u kompletnom društvu, te ukoliko se ujedine i učenici, roditelji, prosvjetni radnici u svim sektorima, problem fenomena mogao bi se brzo i efikasno riješiti. Ali, bojim se da našim „političarima“ odgovara svaka, pa i ta podijeljenost u našem društvu – po sistemu: „Zavadi pa vladaj ! „ , a naš narod je pasivan i lijen“*. *„Bez detaljnih reformi na nivou države u svim segmentima života i rada ne treba očekivati značajnije promjene u obrazovanju“* istakla je profesorica historije MSS “Nordbat 2”. Direktor MSS “Nordbat 2” kaže : *„ odlazak stanovništva iz Vareša, bijela kuga i slični fenomeni koji su zahvatili naš grad uveliko prijete našim školama da neće imati koga učiti u svojim klupama, jer je sve manje i manje djece u Varešu“*.⁴⁴ Kada smo vidjeli različita mišljenja stručnog osoblja, u nastavku rada ćemo prikazati rezultate istraživanja, šta misle učenici (I i IV) razreda kao i određena mišljenja građana o konceptu obrazovnog sektora.

⁴⁴ Razgovori obavljani 07.06.2019. godine sa stručnim osobljem OŠ “Vareš” kao i MSS “Nordbat 2” kojima dugujem veliku zahvalnost na svemu što su mi omogućili ka realizaciji i istraživanju mog rada. Posebnu zahvalnost dugujem direktorima osnove i srednje škole u Varešu.

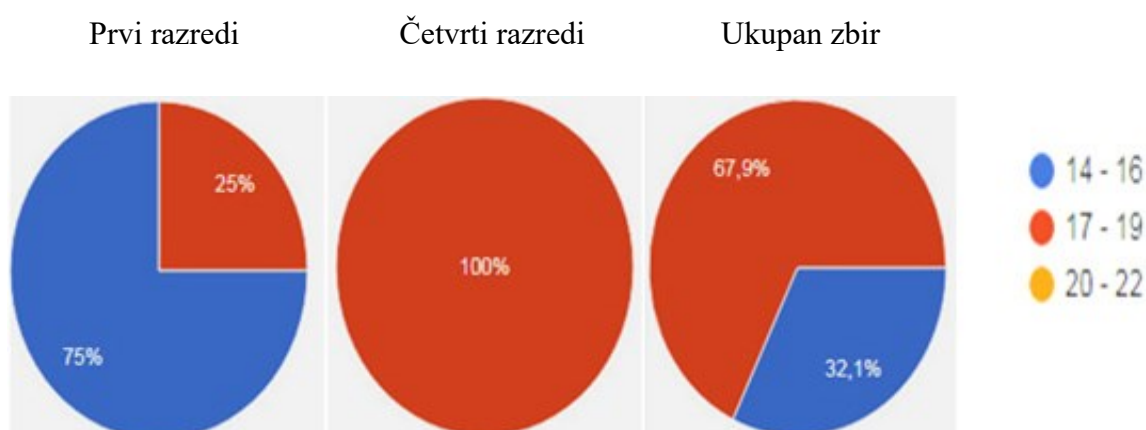
5. Analiza i interpretacija rezultata istraživanja

Grafikon 1. – *Spol*

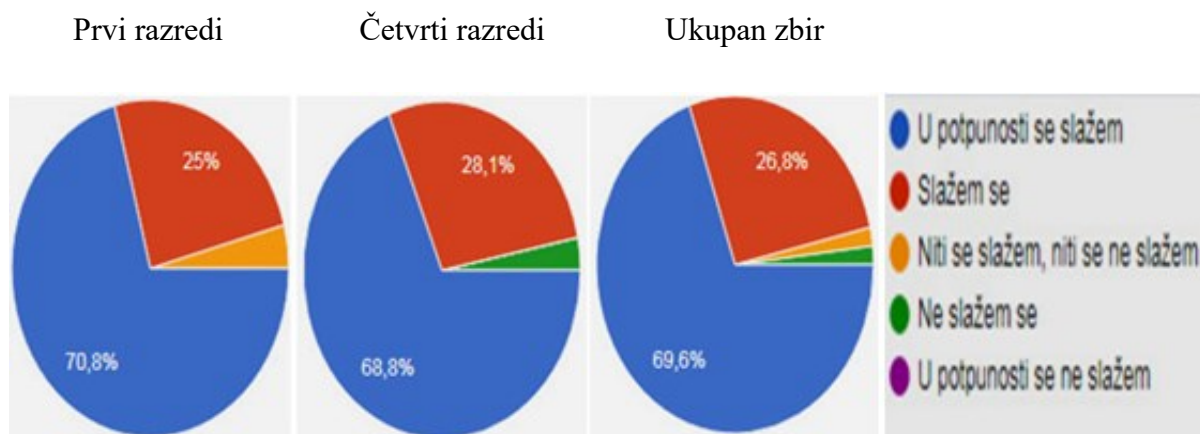
Na grafikonu jedan možemo vidjeti da u prvom razredu imamo 70,8% (17) osoba ženskog spola, dok je 29,2% (7) muških osoba. U prvom razredu imamo 24 učenika/ca, dok u četvrtom razredu imamo 56,3% (18) muških osoba i 43,8% (14) ženskih osoba. Ukupno u četvrtom razredu imamo 32 učenika/ce, gdje ukupan zbir iznosi 55,4% (31) ženskih osoba i 44,6% (25) muških osoba. Ukupan zbir učenika I i IV razreda iznosi 56.

Grafikon 2. – *Starosna dob*

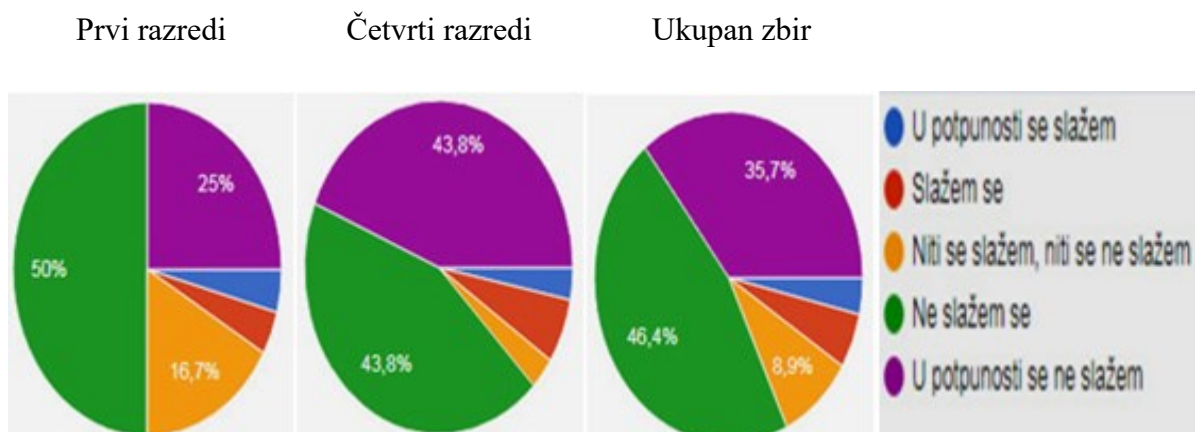
Grafikon dva odnosi se na starosnu dob. 75% (18) ispitanika prvog razreda je starosne dobi od 14–16 godina, dok preostalih 25% (6) ima 17-19 godina. Sa druge strane 100% (32) ispitanika četvrtog razreda ima starosnu dob od 17-19 godina. Ukupan zbir starosne dobi iznosi 67,9% odnosno (38) ispitanika ima starosnu dob od 17-19 godina, dok 32,1% (18) ispitanika ima starosnu dob od 14-16 godina.

Grafikon 3. – *Graditi poznanstva, prijateljstva, bez obzira na: religiju, nacionalnost... predstavlja efikasan korak ka težnji uspjeha u svim porama društvenog života na području Bosne i Hercegovine.*

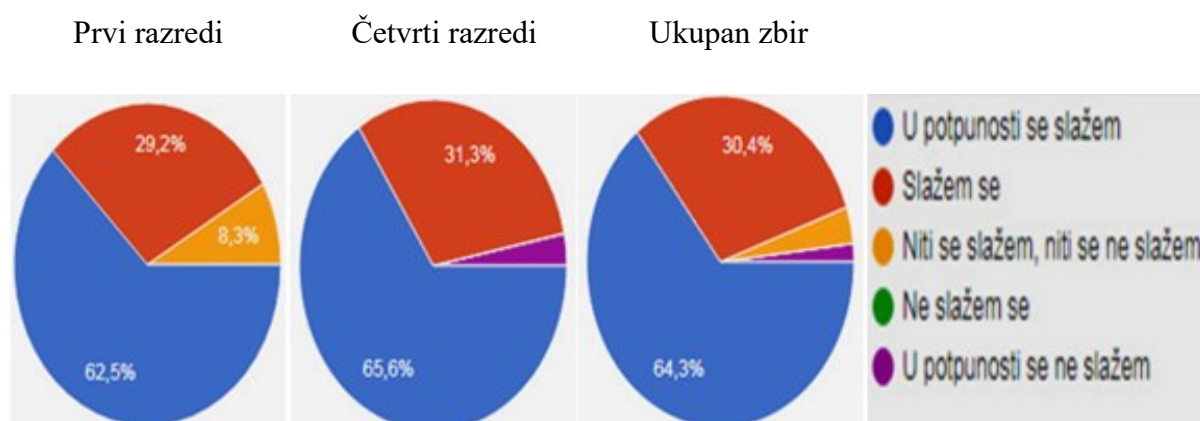
U grafikonu tri možemo vidjeti sljedeće rezultate. 70,8% (17) ispitanika prvog razreda se u potpunosti se slaže sa ovom tvrdnjom, 25% (6) ispitanika se slaže, dok 4,2% (1) ispitanik/a niti se slaže, niti se ne slaže sa ovom konstatacijom. 68,8% (22) ispitanika četvrtog razreda u potpunosti se slaže sa ovim ajtemom, 28,1% (9) ispitanika se slaže, dok 3,1% (1) ispitanik/a ne slaže se sa ovom tezom. Ukupan zbir kaže da 69,6% (39) ispitanika u potpunosti se slaže, 26,8% (15) ispitanika se slaže dok 1,8% (1) ispitanik/a niti se slaže, niti se ne slaže, dok isto tako 1,8% (1) ispitanik/a ne slaže se sa ovom konstatacijom.

Grafikon 4. – *Prisutnost različitih religija i nacija u kabinetima osnovnih i srednjih obrazovni institucija predstavlja ozbiljan problem u obrazovanju.*

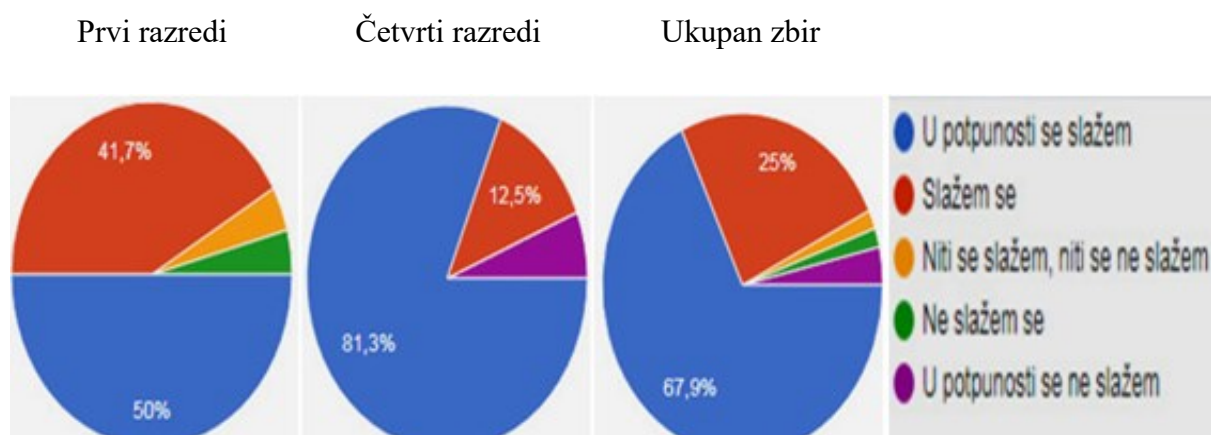
U grafikonu četiri izneseni su sljedeći rezultati. 4,2% (1) ispitanik/a prvog razreda u potpunosti se slažu sa ovom tvrdnjom, dok 4,2% (1) ispitanik/a se slažu sa ovom tezom. 16,7% (4) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu, 25% (6) ispitanika u potpunosti se ne slažu, 50% (12) ispitanika se ne slaže sa ovom tezom. Dok sa druge strane 3,1% (1) ispitanik/a četvrtog razreda u potpunosti se slažu, 6,3% (2) ispitanika se slažu, dok 3,1% (1) ispitanik/a niti se slažu, niti se ne slažu sa ovom konstatacijom. 43,8% (14) ispitanika se ne slaže sa ovom tezom, dok isti broj 43,8% (14) u potpunosti se ne slaže. Ukupan zbir ova dva razreda iznosi sljedeće podatke. 3,6% (2) ispitanika u potpunosti se slažu, 5,4% (3) ispitanika se slažu, 8,9% (5) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu, 46,4% (26) ispitanika ne slaže se, dok 35,7% (20) ispitanika u potpunosti se ne slažu.

Grafikon 5. – Nacionalizam, diskriminacija, kršenje ljudskih prava kao i drugi negativni koraci ne smiju biti zastupljeni u obrazovnom sistemu.

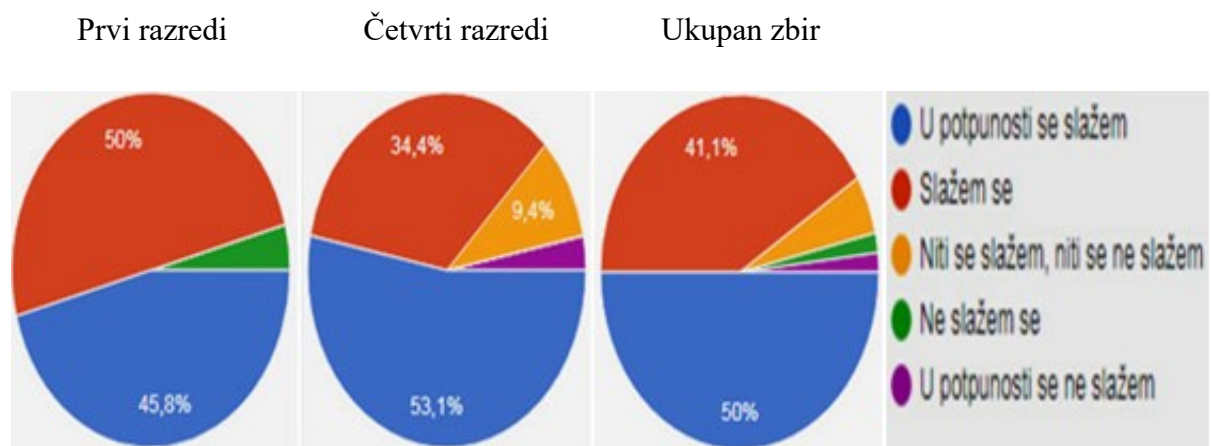
U grafikonu pet prikazani su sljedeći odgovori ovog ajtema. U prvom razredu 62,5% (15) ispitanika u potpunosti se slaže, 29,2% (7) ispitanika se slažu dok 8,3% (2) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu. U četvrtom razredu imamo sljedeće rezultate da 65,6% (21) ispitanika u potpunosti se slaže, 31,3% (10) ispitanika se slaže sa ovom tezom, dok 3,1% (1) ispitanik/a u potpunosti se ne slažu sa ovom konstatacijom. Kada sumiramo ukupan zbir ovih rezultata možemo vidjeti da 64,3% (36) ispitanika u potpunosti se slaže, 30,4% (17) ispitanika se slažu, 3,6% (2) ispitanika niti se slažu niti se ne slažu, dok 1,8% (1) ispitanik/a u potpunosti se ne slaže.

Grafikon 6. – *Diskriminacija od pojedinih školskih drugova i profesora, na nacionalnoj osnovi predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava.*

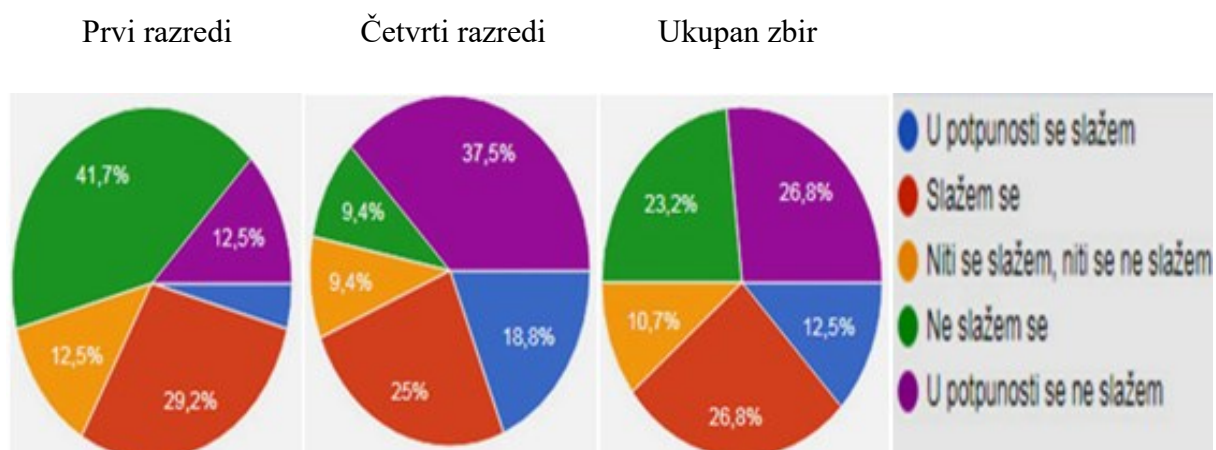
U grafikonu šest - 50% (12) ispitanika *prvog razreda* u potpunosti se slaže sa ovim ajtemom, 41,7% (10) ispitanika se slaže, 4,2% (1) ispitanik/a niti se slaže, niti se ne slaže, također, 4,2% (1) ispitanik/a ne slaže se sa ovom konstatacijom. 81,3% (26) ispitanika *četvrtog razreda* u potpunosti se slaže sa ovom tvrdnjom, 12,5% (4) ispitanika se slažu, dok 6,3% (2) ispitanika u potpunosti se ne slažu. *Ukupan zbir* kaže da 67,9% (38) ispitanika u potpunosti se slaže sa ovom konstatacijom, 25% (14) se slažu, 1,8% (1) ispitanik/a niti se slažu, niti se ne slažu. 1,8% (1) ispitanik/a se ne slaže, dok 3,6% (2) ispitanika u potpunosti se ne slaže.

Grafikon 7. – *Usvajanjem kvalitetnoga znanja od strane bilo kojeg nastavnika, bez obzira na: nacionalnost, religiju ... doprinosi uspjehu i efikasnosti za mlade naraštaje i obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini.*

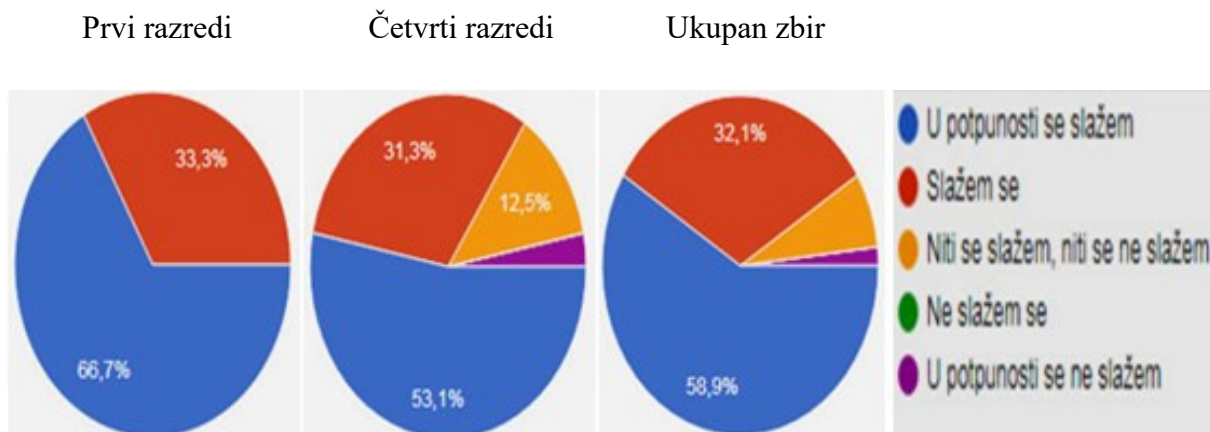
U grafikonu sedam prikazani su sljedeći odgovori ispitanika. 45,8% (11) ispitanika *prvog razreda* u potpunosti se slažu sa ovom tezom, 50% (12) ispitanika se slažu, dok 4,2% (1) ispitanik/a ne slaže se. 53,1% (17) ispitanika *četvrtog razreda* u potpunosti se slaže, 34,4% (11) ispitanika slažu se, 9,4% (3) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu, dok 3,1% (1) ispitanik/a u potpunosti se ne slažu. *Ukupan zbir* pokazuje da 50% (28) ispitanika u potpunosti se slažu, 41,1% (23) ispitanika slažu se, 5,4% (3) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu. 1,8% (1) ispitanik/a ne slaže se, dok 1,8% (1) ispitanik/a u potpunosti se ne slaže sa ovom tvrdnjom.

Grafikon 8. – Fenomen “dvije škole pod jednim krovom“ predstavlja ozbiljan problem u obrazovanju i utječe na budućnost mladih naraštaja.

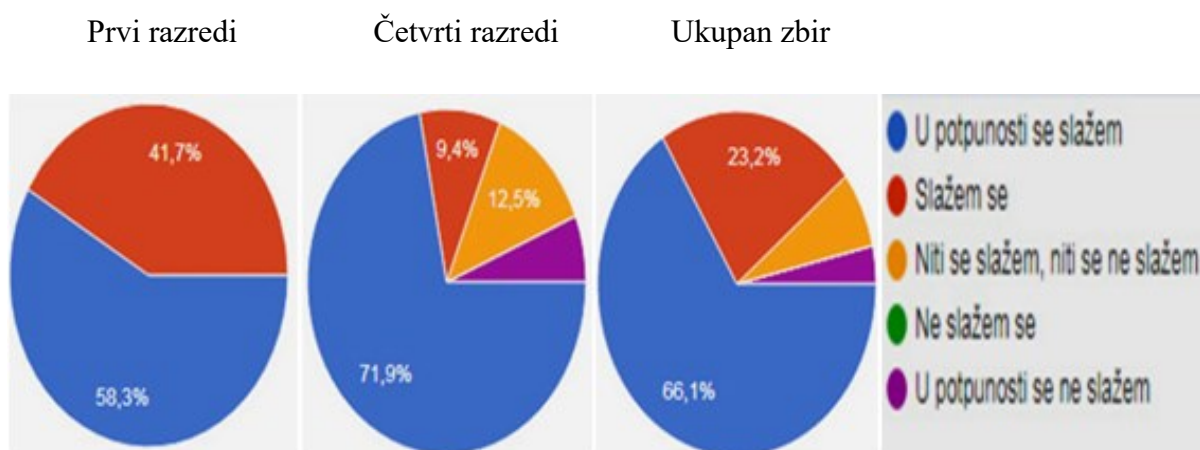
Grafikon broj osam prikazuje sljedeće odgovore na ajtem. 4,2% (1) ispitanik/a *prvog razreda* u potpunosti se slaže sa ovom konstatacijom, 29,2% (7) ispitanika slaže se, 12,5% (3) ispitanika niti se slaže, niti se ne slaže, 41,7% (10) ispitanika ne slaže se, dok 12,5% (3) ispitanika u potpunosti se ne slaže. 18,8% (6) ispitanika *četvrtog razreda* u potpunosti se slažu sa ovom tezom, 25% (8) ispitanika slaže se, 9,4% (3) ispitanika niti se slaže, niti se ne slaže. 9,4% (3) ispitanika ne slaže se ovom tezom, dok 37,5% (12) ispitanika u potpunosti se ne slaže. *Ukupan zbir* pokazuje sljedeće rezultate 12,5% (7) ispitanika u potpunosti se slažu sa ovom tezom, 26,8% (15) ispitanika slaže se, 10,7% (6) ispitanika niti se slaže, niti se ne slaže. 23,2% (13) ispitanika ne slaže se sa ovom konstatacijom, dok 26,8% (15) ispitanika u potpunosti se ne slaže.

Grafikon 9. – *Ophođenjem uposlenih i nadležnih u obrazovnom sektoru prema Vama bez obzira na religiju, nacionalnost, ... mora se zasnivati na: efikasnom, tolerantnom, prijateljski nastrojenom konceptu u obrazovanju.*

U grafikonu devet - 66,7% (16) ispitanika *prvog razreda* u potpunosti se slažu sa ovom tezom, dok 33,3% (8) ispitanika slaže se. Dok sa druge strane 53,1% (17) ispitanika *četvrtog razreda* u potpunosti se slažu, 31,3% (10) ispitanika slaže se, 12,5% (4) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu, dok 3,1% (1) ispitanik/a u potpunosti se ne slaže. *Ukupan zbir* kaže da 58,9% (33) ispitanika u potpunosti se slažu, 32,1% (18) ispitanika slažu se, 7,1% (4) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu, dok 1,8% (1) ispitanik/a u potpunosti se ne slažu.

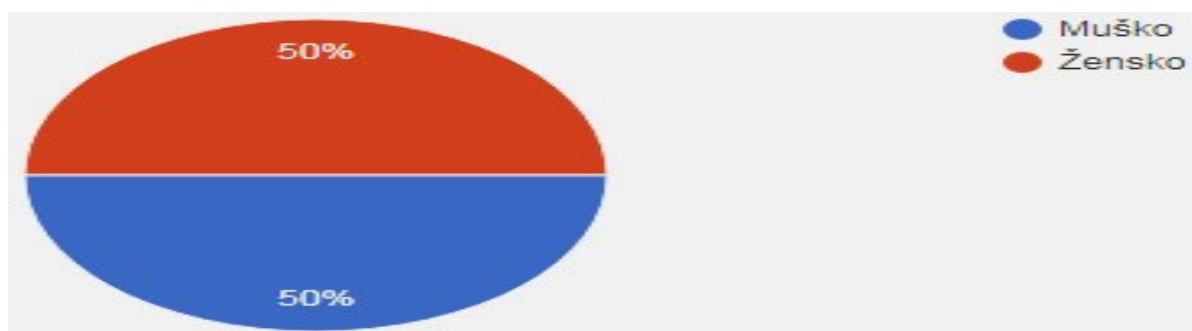
Grafikon 10. – *Bolja saradnja profesora i učenika, te bolja saradnja između učenika doprinosi kvalitetnijem znanju, prijateljstvu i boljoj budućnosti.*

U grafikonu deset prikazani su sljedeći rezultati. 58,3% (14) ispitanika prvog razreda u potpunosti se slažu, 41,7% (10) ispitanika slažu se sa ovom konstatacijom. Dok 71,9% (23) ispitanika četvrtog razreda u potpunosti se slažu, 9,4% (3) ispitanika slažu se, 12,5% (4) ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu, 6,3% (2) ispitanika u potpunosti se ne slaže. Ukupan zbir kaže da 66,1% (37) ispitanika u potpunosti se slažu, 23,2% (13) ispitanika slaže se, 7,1% (4) ispitanika niti se slaže, niti se ne slaže, dok 3,6% (2) ispitanika u potpunosti se ne slažu.

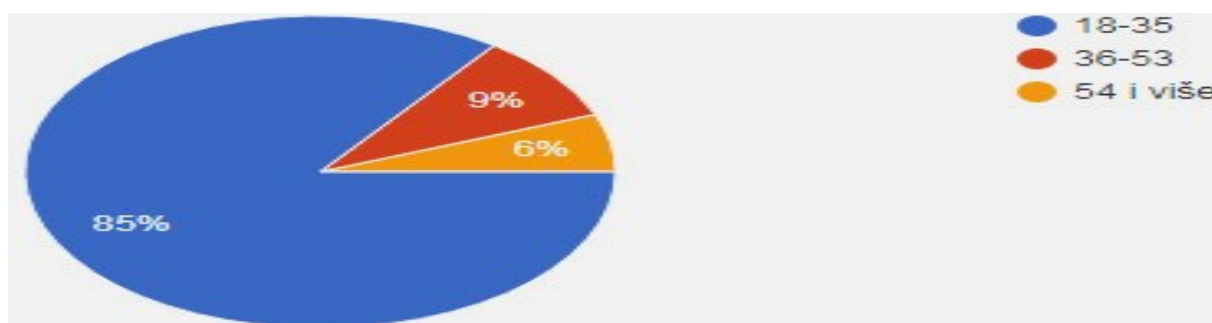
Kada smo analizirali mišljenja učenika, profesora, direktora, važno je istaknuti i mišljenje građana. Šta oni misle o konceptu segregacionog učinka u Bosni i Hercegovini, odnosno u Varešu. Urađena je online anketa, gdje je uzet uzorak od 100 punoljetnih građana Vareša.

Grafikon 1. *Spol*

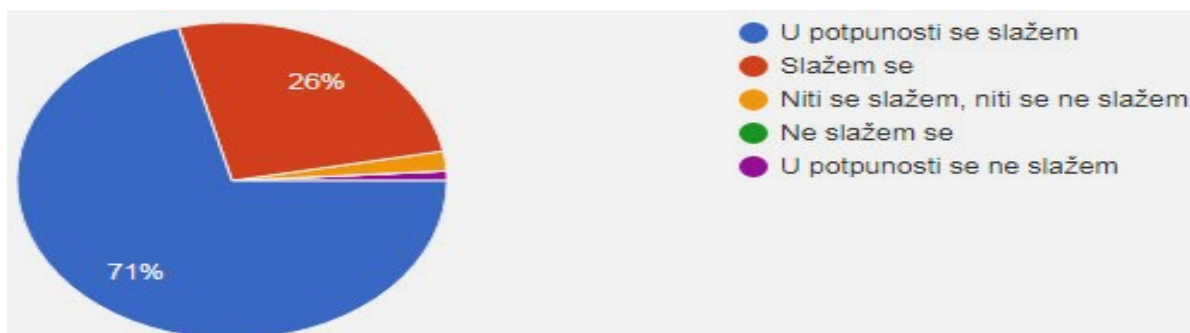
Iz grafikona jedan možemo vidjeti da je 50% građana muške populacije, dok je preostalih 50% ženske populacije.

Grafikon 2. *Starosna dob*

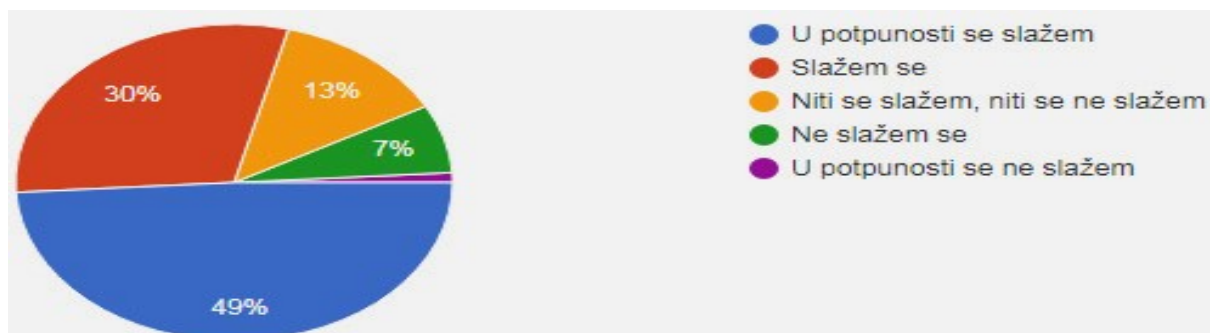
Grafikon dva odnosi se na starosnu dob građana Vareša. 85% građana ima starosnu dob od 18-35 godina, dok 9% građana ima starosnu dob od 36-53 godina. 6% građana ima starosnu dob od 54 i više.

Grafikon 3. *Nacionalizam, kršenje ljudskih prava, nepotizam, korupcija, nekvalitetan obrazovni sistem predstavlja ozbiljnu prepreku i stagnaciju na području Bosne i Hercegovine ka efikasnoj budućnosti za mlade naraštaje*

U grafikonu tri - 71% građana u potpunosti se slaže sa ovom konstatacijom. 26% slaže se, dok 2% građana niti se slaže, niti se ne slaže sa ovom konstatacijom. 1% građana u potpunosti se ne slaže.

Grafikon 4. *Fenomen "dvije škole pod jednim krovom" predstavlja problem koji nanosi ogromne štete u obrazovanju mladih naraštaja.*

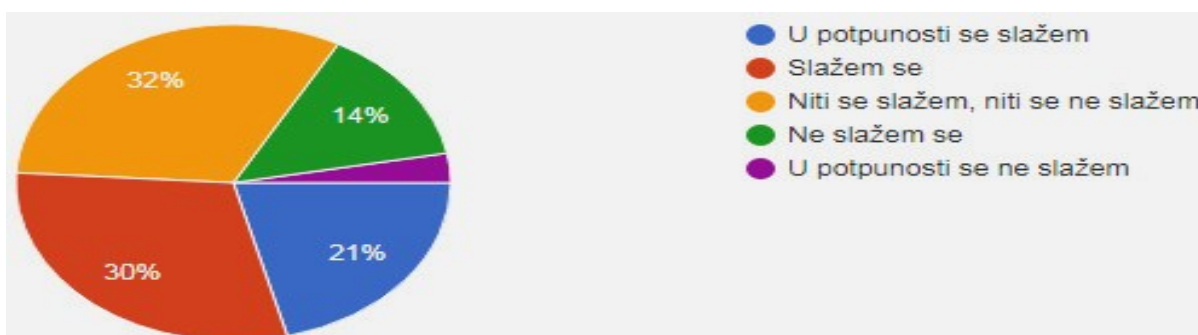
Iz grafikona četiri možemo vidjeti sljedeće rezultate. 49% građana u potpunosti se slaže sa ovom tezom, dok 30% slaže se. 13% ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu, dok samo 7% ne slaže se sa ovom tezom. 1% građana u potpunosti se ne slaže.

Grafikon 5. *Administrativno-pravno uređenje u OŠ „Vareš“ u Varešu dobar je znak ka napretku obrazovnog sektora.*

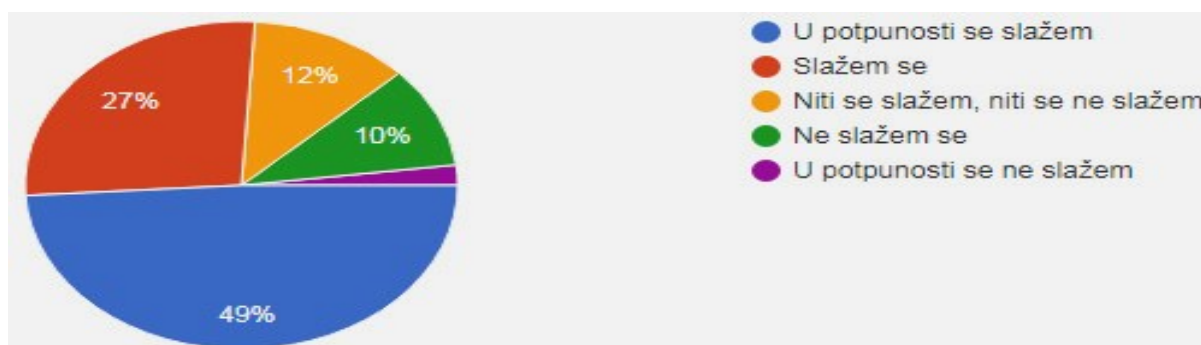
U grafikonu pet - 16% građana u potpunosti se slaže, dok 24% građana se slaže sa ovom tezom. 37% građana Vareša su odgovorili ni da se slažu, ni da se ne slažu. 21% ispitanika se ne slažu sa ovom tezom, dok 2% ispitanika u potpunosti se ne slažu.

Grafikon 6. *OŠ „Vareš“ u Varešu je pozitivan primjer napretka u obrazovnom sektoru, za razliku od drugih gradova u kome je fenomen “dviije škole pod jednim krovom” izražen.*

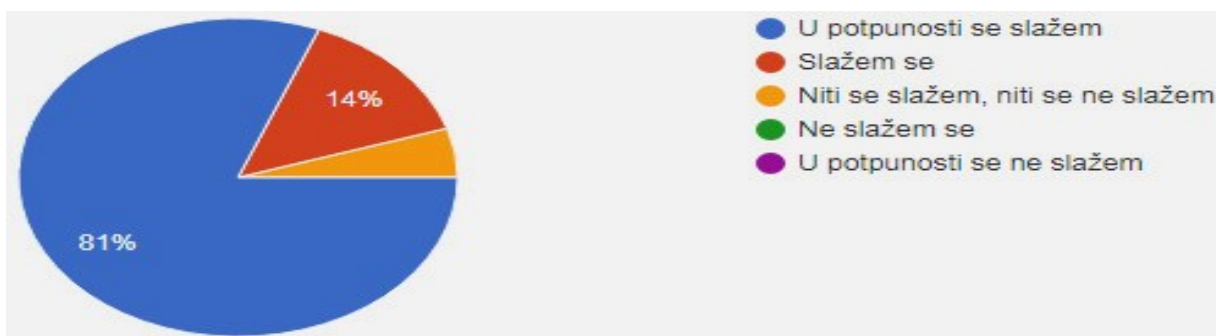
U grafikonu šest - 21% građana u potpunosti se slažu sa ovom konstatacijom dok 30% slažu se. 32% ispitanika niti se slažu, niti se ne slažu. 14% ispitanika kaže da se ne slažu sa ovom tezom, dok preostalih 3% ispitanika, u potpunosti se ne slažu.

Grafikon 7. *Minimalni dio uplitanja politike u obrazovne sisteme doveo bi do boljeg napretka u školovanju mladih naraštaja.*

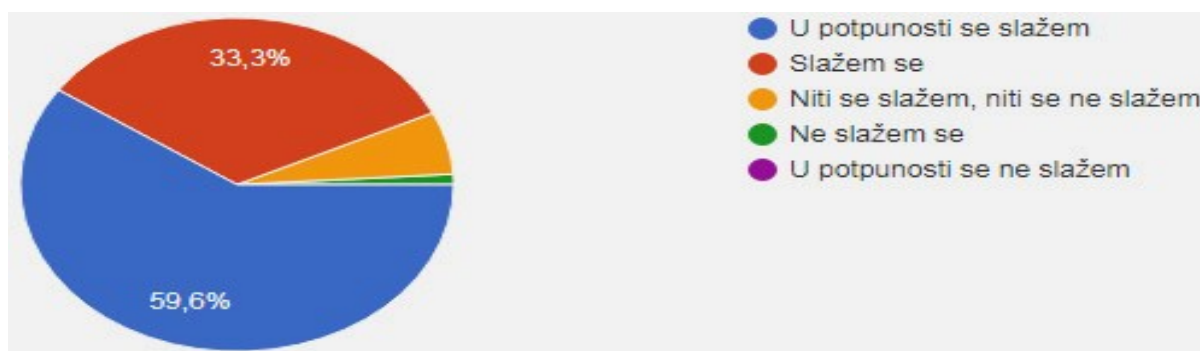
U grafikonu sedam možemo vidjeti sljedeće rezultate. 49% građana u potpunosti se slažu sa ovom tvrdnjom. 27% se slaže, dok 12% građana niti se slaže, niti se ne slaže. 10% ispitanika ne slaže se dok preostalih 2% ispitanika u potpunosti se ne slažu.

Grafikon 8. *Prijem prosvjetnih radnika (bez obzira na religiju, rasu, naciju) u obrazovni sistem, treba da se zasniva na profesionalnosti i kvalitetnom znanju koje prosvjetni radnici posjeduju, a ne da se teži ka stranačkom nepotizmu, nacionalizmu kao i drugim negativnim koracima koje obrazovni sistem mogu odvesti u drugom smjeru, tj. da odgajamo buduće ksenofobe.*

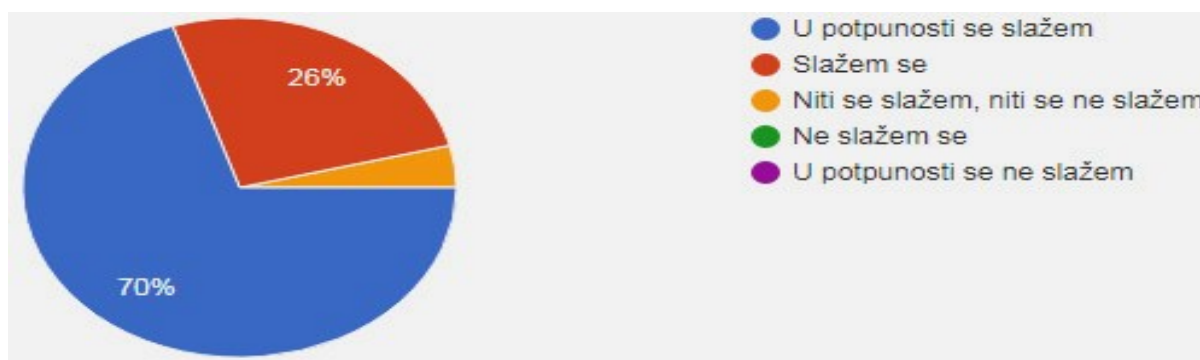
U grafikonu osam - 81% građana u potpunosti se slaže sa ovom konstatacijom, dok 14% građana se slaže. 5% građana niti se slažu, niti se ne slažu.

Grafikon 9. *Reforma obrazovnog sistema je od izuzetne važnosti za budućnost mladih naraštaja.*

U grafikonu devet - 59,6% ispitanika u potpunosti se slaže sa ovom tezom, dok 33,3% slaže se. 6,1% građana niti se slaže, niti se ne slaže sa ovom konstatacijom, dok 1% građana ne slaže se.

Grafikon 10. *Život u razorenom postkonfliktnom društvu, mora se zasnivati na pomirenju, toleranciji, poštivanju ljudskih prava i drugih univerzalnih vrijednosti koje mogu doprinijeti efikasnijem obrazovnom sektoru kao i boljoj budućnosti građana Bosne i Hercegovine.*

70% ispitanika u potpunosti se slaže sa ovom konstatacijom, 26% se slaže, dok 4% ispitanika

Kada smo sumirali tvrdnje, od krucijalne važnosti je interpretirati rezultate istraživanja do kojih smo prethodno došli. *Generalna hipoteza našeg rada* glasi segregacija u obrazovanju kroz praksu “dvije škole pod jednim krovom“, ima negativne posljedice po obrazovanje mladih u BiH, što je možemo potvrditi na osnovu sljedećih konstatacija. U 21. stoljeću, kulturno nasilje ima dominantu ulogu u formiranju ličnosti. Pored porodice, ključni akteri su različite društvene platforme, vjerski poglavari, politički predstavnici, ali i brojni drugi akteri koji u značajnoj mjeri mogu utjecati na mlade ljude. Na primjer, vjerski poglavari, u određenoj mjeri mogu da doprinesu formiranju kulturnog nasilja. Negativna matrica razvija se kroz isticanje vlastite religije kao dominantnije u odnosu na druge. S druge strane, društvene platforme, osim pozitivne strane, imaju i negativne konotacije. Enormna ukorijenjenost mržnje, nacionalizma, ali i drugih negativnih faktora unutar društvenih platformi, može itekako imati negativan odraz na progres mlađeg naraštaja. Dominantna politička situacija koja trenutačno egzistira na našim prostorima dodatno doprinosi ekspanziji i procvatu mržnje, nacionalizma i podjela. Negativne matrice, kao što su nacionalističke retorike i podjele, nakon rata, koji se dogodio na području BiH, stvorile su koncept diskriminatorne prakse, po nazivom "dvije škole pod jednim krovom". Fenomen “dvije škole pod jednim krovom“ trebao je predstavljati privremeno rješenje, ali to se ipak nije dogodilo. Segregaciona praksa i dalje dominira unutar obrazovnih sistema.

Prethodne konstatacije u dobroj mjeri mogu negativno utjecati na budućnost djece i stvoriti drugačiju viziju o Drugom i Drugačijem. Pored ovih utjecaja kojih smo se prethodno dotakli, ključnu ulogu ima i obrazovanje. Segregaciona praksa koja se naziva “dvije škole pod jednim krovom“ u ozbiljnoj mjeri utječe na budućnost mladih ljudi i njihovo obrazovanje. Ukoliko se kroz obrazovni sistem podučavaju djeca da izražavaju mržnju prema drugima, da je njihova religija, historija, geografija i druge naučne oblasti bolje od drugih naroda različitih nacionalnosti, mi onda imamo jednu iskrivljenu prizmu nacionalizma koju je teško iskorjeniti. Podjele među djecom predstavljaju prepreku, stagnaciju, ukoliko dozvolimo da ova praksa još traje, mi ćemo odgajati i dalje potencijalne nacionaliste. Trebamo težiti ka zajedništvu i toleranciji, a ne mržnji i podjelama. Analizirajući rezultate komparacije OŠ “Vareš“ i MSŠ “Nordbat 2 “ u Varešu, anketni upitnik kojeg su ispunjavali učenici prvi i četvrti razreda srednje škole, možemo uočiti upravo potvrde prethodnih konstatacija. Pojedini učenici su istakli da prisutnost različitih religija u kabinetima predstavlja ozbiljan problem, kao i izgradnja poznanstva bez obzira na religiju, nacionalnost. Nekoliko učenika/ca MSŠ “Nordbat 2“ smatraju da profesori iste religije, nacionalnosti kao što su oni, trebaju ih podučavati bez obzira da li imaju kvalitetnu interpretaciju teorijskog i praktičnog sadržaja ili ne.

To su samo nekih od odgovora koji su učenici istakli u anketnom upitniku. Dovoljno je samo da imate jednu mladu osobu koja je odgojena na osnovu predrasuda, stereotipa, mržnje, nacionalizma, gdje će u bliskoj ta mlada osoba slijediti praksu svojih predaka zasnovanu na negativnim konotacijama. Ključnu ulogu svakako igra i segregacija u obrazovanju, kao što možemo primijetiti na primjeru OŠ "Vareš" u Varešu. Učenici su pohađali nastavu odvojeno od svojih kolega druge religije, nacionalnosti i onda kada je nastupio trenutak pohađanja srednje škole zajedno, javljaju se i prvi stereotipi o novim kolegama. U vezi s tim, kao rezultat imamo upravo ovakva razmišljanja pojedinih učenika. Iako je Vareš specifična sredina, proces pomirenja i suživota tekao je brzo, ali segregacija u obrazovanju nije zaobišla ni grad Vareš pa je stvorila podjele u obrazovnom sistemu. *Samim time prva posebna hipoteza* je potvrđena, jer dolazi do fizičke odvojenosti učenika u smislu da učenici katoličke i islamske vjeroispovjesti ne idu u zajedničke razrede. Iako je isti NPP, odvojenost je zaostavština prethodnog spajanja dviju škola to jest OŠ "Vareš" i OŠ "Fra Filip Lastrić". Segregacija je posljedica oružanog sukoba u BiH, te poslijeratne podjele stanovništva.

Ratna razaranja koja su se dogodila u Varešu, stvorila su prizmu podjela i unutar obrazovnog sektora. Obrazovna institucija OŠ "Vladimir Nazor" je nosila naziv sve do 1992. godine, kada preuzimanjem vlasti od strane HVO škola alterira naziv škole u OŠ "Fra Matija Divković". U vezi s tim, nastava se izvodila na hrvatskom jeziku i hrvatskom NPP. Ulaskom Armije BiH u Vareš 1993. godine škola alterira naziv u OŠ "Vareš", gdje se nastava izvodila na bosanskom jeziku. 1994. godine u Pržićima se formira OŠ "Fra Filip Lastrić", gdje se nastava realizirala na hrvatskom NPP. Godina 2000/2001. predstavlja veoma bitan proces ka integraciji osnovnih škola, tačnije, OŠ "Vareš" i OŠ "Fra Filip Lastrić". Administrativno-pravno ujedinjavanje urađeno je dosta brzo i napravljeno je mnogo propusta. Prvobitni plan je bio da bošnjačka djeca i nastavnici koriste prizemlje i prvi sprat, dok djeca i profesori hrvatske nacionalnosti koriste treći sprat i time budu fizički razdvojeni. Iako se nastava realizirala prema 2 NPP (NPP ZE-DO kantona i HNPP), međuljudski odnosi postajali su sve učinkovitiji. Krucijalni problem predstavlja nacionalna grupa predmeta. Uvođenjem devetogodišnjeg principa obrazovanja ukidaju se dva NPP, nastava se izvodi prema jednom NPP ZE-DO kantona. Međutim, segregacioni učinak i dalje je prisutan u OŠ "Vareš" u Varešu. Zanimljivu komparaciju smo napravili sa srednjom školom, u kojoj djeca nakon završene OŠ "Vareš" u kojoj su bili razdvojeni, ipak nastavljaju svoje obrazovanje u MSŠ "Nordbat 2", unutar koje zajedno pohađaju nastavu prema NPP ZE-DO kantona. Uočili smo različite stavove profesora, direktora, šta oni zapravo misle o konceptu koji se naziva "dvije škole pod jednim krovom".

Većina stručnog osoblja usaglašena je da ovaj koncept predstavlja poguban efekat za mladi naraštaj, te da je neophodna reforma obrazovnog sistema. Sa reformom obrazovnog sistema složna je većina učenika, ali i građana Vareša. Potencirali su da fokus treba usmjeriti ka boljoj i prosperitetnijoj budućnosti BiH, kao i kvalitetnijem obrazovanju u BiH, a mržnja i nacionalizam da se iskorijene. Govoreći o komparaciji škola u Varešu, nešto više ćemo se osvrnuti u zaključnim razmatranjima i ponuditi neke od modela mogućih rješenja segregacionog učinka u OŠ "Vareš" u Varešu. Kada je riječ o nastavnom kadru OŠ "Vareš" u Varešu, nastavnici su birani prema nacionalnoj i etničkoj osnovi, što je *djelomično potvrđena naša druga posebna hipoteza*. Nastavnici koji su podučavali djecu prema HNPP u OŠ "Fra Filip Lastrić", nastavili su istu praksu i u OŠ "Vareš" u Varešu. U početnim koracima ujedinjavanja osnovnih škola, nije postojala mogućnost da profesori islamske vjeroispovjesti održavaju nastavu iz određenih predmeta djeci hrvatske nacionalnosti ili obratno. To je potrajalo par godina. U međuvremenu dolazi do napretka u obrazovnom sektoru OŠ "Vareš" u Varešu, gdje nekolicina nastavnika/ca (Bošnjaka, Hrvata) počinju održavati nastavu djeci prema oba NPP. I ta praksa je iz godine u godinu doživljavala vrhunac i efikasnost kvalitete, sve do ukidanja dva nastavna plana i programa, gdje se različiti nastavnici bez obzira na nacionalnost i religioznu pripadnost angažiraju da djecu podučavaju. Djeci bošnjačke nacionalnosti nastavu moraju održavati na bosanskom jeziku, dok s druge strane, ukoliko čas održavaju djeci hrvatske nacionalnosti, djecu podučavaju na hrvatskom jeziku. Međuljudski odnosi postojali su sve bolji i efikasniji u vidu poboljšavanja školovanja u Varešu.

Treća posebna hipoteza odnosi se na to da nastavnici nastoje steći egzistencijalnu korist, bez obzira kako i na koji način podučavaju djecu, što je svakako i potvrđna hipoteza. Uzimajući u obzir, da se pojedini nastavnici biraju na osnovu stranačkog utjecaja, dominirajuće političke partije, učešće u različitim programima sticanja certifikata sa kojima mogu održavati djeci pojedine predmete. S druge strane imamo osobe koje su kompetentne za tu oblast, ali ne mogu dobiti posao upravo zbog prethodno navedenih certifikata i stranačkog nepotizma. Prvenstveni cilj određenih osoba jeste materijalna korist, a ne kvalitetet i kvantitet podučavanja učenika i nastojanje izgradnje individue u bolju personu. U analizama istraživačkog rada većina učenika i građana Vareša saglasna je sa konstatacijom da prijem prosvjetnih radnika (bez obzira na religiju, rasu, naciju) unutar obrazovnog sistema treba da se zasniva na profesionalnosti i kvaliteti znanja koje prosvjetni radnici zaista posjeduju, a nikako težnja ka stranačkom nepotizmu, nacionalizmu kao i drugim negativnim konotacijama koje obrazovni sistem mogu odvesti u nepoželjnom smjeru.

Također, treba istaknuti tezu da religija ne predstavlja problem, već neznanje pojedinaca o trenutnim situacijama i dešavanjima oko nas, ali i unutar naše okoline. To je nažalost postala rutina obrazovnog sektora, kao i dominirajuća moć i utjecaj politike u obrazovnim institucijama. Izgradnja novih poznanstava, prijateljstava, neovisno o religiji, nacionalnosti, Drugom i Drugačijem, predstavlja efikasan potez ka postizanju uspjeha u svim porama društvenog života na području Bosne i Hercegovine. S druge strane, bolja komunikacija profesora i učenika doprinosi kvalitetnijem znanju, prijateljstvu i prosperitetnijoj budućnosti. Samim time i minimalni dio uplitanja politike u obrazovni sistem doveo bi do većeg napretka u edukaciji mlađeg naraštaja. Ove prethodne konstatacije su potvrdili građani i učenici Vareša u postavljenim anketnim upitnicima. Moguće je zaključiti da dokle god je politika prisutna u obrazovnim sistemima, stanje će biti poražavajuće i situacija stagnirajuća. Oduvijek će biti prisutan začarani krug unutar obrazovnog sistema, iz kojeg je izlaz veoma kompleksan i konfuzan.

Također, četvrta i peta posebna hipoteza navedenog rada su potvrđene. Djelovanjem nadležnih institucija stvoreni su različiti NPP u OŠ "Vareš" u Varešu što je dovelo do još veće segregacije unutar obrazovnih sistema. Uzimajući u obzir administrativno-pravno ujedinjenje, koje je realizovano 2000/2001. godine uz pomoć i superviziju OHR-a, stvoreni su različiti nastavni planovi i programi, što je prethodilo stvaranju segregacionog učinka u OŠ "Vareš" u Varešu. Značajnim utjecajem OHR-a i OSCE-a inicirane su određene posjete školskim ustanovama s namjerom poboljšanja rada škole, povratak njene prvobitne funkcije, tačnije kako OŠ "Vareš" radi na specifičan način prema dva nastavna plana i programa, kasnije prema jednom NPP. Nastava se realizuje na dva jezika to jest (bosanskom i hrvatskom). Ukratko smo prezentirali postavljene hipoteze i važno je istaknuti da je generalna hipoteza našeg rada potvrđena. U nastavku rada pokušat ćemo objasniti moguće modele eliminiranja fenomena pod nazivom "dvije škole pod jednim krovom".

6. Mogući modeli rješenja koncepta “dvije škole pod jednim krovom“

Kada smo napravili određenu uvertiru o konceptu poznatim pod nazivom “dvije škole pod jednim krovom“, vidjeli njegovu ulogu, funkciju, različita mišljenja stručnog osoblja kao i proces odvijanja u obrazovnim institucijama. Važno je naglasiti koja su to moguća rješenja ovoga fenomena? „Prema analiziranim prijedlozima institucija i stručnjaka, izdvaja se nekoliko modela za mogućí daljnji rad na rješavanju pitanja podijeljenog obrazovanja koji su analizirani u nastavku:

- 1) *Separatni model*: Administrativno ujedinjenje škola + Pohađanje nastave odvojeno prema 2 NPP-a
- 2) *Kompromisni model*: Administrativno ujedinjenje + Pohađanje nastave zajedno po 1. NPP-u a odvojeno za nacionalnu grupu predmeta po 2. NPP-u
- 3) *Inkluzivni model*: Administrativno ujedinjenje + Pohađanje cjelokupne nastave po jednom NPP-u.

“*Separatni model*, onako kako je danas primijenjen u SŠ Žepče i Gimnaziji Mostar, podrazumijeva administrativno-pravno ujedinjenje škola uz nastavak razdvajanja djece po etnonacionalnom principu u različita odjeljenja prema NPP-u na bosanskom i NPP-u na hrvatskom jeziku, ovisno od toga koji prate. Administrativno pravno ujedinjenje je važan korak i u praktičnom smislu preduslov prekidanja podjele škola unutar jedne zgrade, no i korak koji zbog zadržavanja odvojenih NPP-a, a time i nacionalnih grupa predmeta ne vodi iz segregacije ka inkluziji, niti ka interkulturalnom podučavanju.

Kompromisni model podrazumijeva da sva djeca prate opću nastavu po jednom NPP-u (i jednoj jezičkoj varijanti), a oni koji to žele, nacionalnu grupu predmeta po drugom ili trećem NPP-u (i drugoj jezičkoj varijanti). Iz ovog modela koji je već u upotrebi širom zemlje jasno je da podijeljenom obrazovanju u Bosni i Hercegovini temelj nije različitost jezika već, kako ističe više stručnjaka, razdvojeni i neujednačeni nastavni planovi i programi i sadržaj nacionalne grupe predmeta koji je neprihvatljiv (drugima) zbog isključive jednonacionalne perspektive i spornoga sadržaja udžbenika. Iako bi mogao biti rješenje i za podijeljene škole uz njihovu administrativnu integraciju, u praktičnom smislu ovaj model podrazumijeva da djeca dio nastave prate zajedno, a dio odvojeno, tako da se i njime nastavlja separacija, a problem nacionalne grupe predmeta i njihovog sadržaja ostaje.

Treći je mogući model inkluzivan, s ciljem pojedinačne uključenosti svih učenika i učenica u obrazovni sistem na ravnopravnoj osnovi. Zasnovan je na razvoju i primjeni jednog nastavnog plana i programa koji bi obuhvatio sadržaje važne za očuvanje kulture i identiteta svih konstitutivnih naroda te sadržaje o manjinama u BiH. Omogućio bi svim učenicima u svim dijelovima BiH da podjednako uče o kulturnim specifičnostima i identitetima u BiH i regionu. Uspostavljanje ovakvog interkulturalnog obrazovanja ne podrazumijeva nužno multikulturalne učionice, ali bi jedinstveni nastavni plan i program zasnovan na principu pluralizma omogućio učenje “svih o svima” i zajedničko pohađanje nastave bez razdvajanja. Ovaj model omogućuje suštinski interkulturalno podučavanje i inkluzivnost cjelokupnog obrazovnog sistema u odnosu na kulturne specifičnosti i postojeće isključenosti. U skladu je i sa međunarodnim standardima, a i sa ciljevima obrazovanja definiranim Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju. Pitanje izgradnje ovakvog pravednijeg, istinski inkluzivnog i interkulturalnog obrazovnog sistema je bez sumnje političko pitanje par excellence – što svakako objašnjava žestoke otpore aktualnih etnopolitika takvom modelu. Suštinski je to pitanje odgovornosti koju imamo danas za budućnost djece u Bosni i Hercegovini“ (Trkulja, 2017: 37, 38). Ukratko smo predstavili razna mišljenja stručnjaka, učenika, kao i moguća rješenja segregacionog učinka u obrazovanju. U nastavku rada bazirati ćemo se na zaključna razmatranja segregacionog koncepta koji se naziva “dvije škole pod jednim krovom“.

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nakon što smo se upoznali sa praksom poznatom pod nazivom “dvije škole pod jednim krovom“ vidjeli njegovu historijsku prizmu, kako se odvijao, na koji način je stacioniran u obrazovnom sektoru, kako taj segregacioni učinak traje i danas, važno je istaknuti i određena zaključna razmatranja ovoga fenomena. Iako je segregacioni učinak bio predstavljen kao privremeno rješenje, to se ipak nije desilo. Razlog tome, svakako je doprinos politike 90-tih godina prošlog vijeka, koji nas je uveo u ratna razaranja i stvorio još veću prizmu nacionalnih podjela. Segregacija u obrazovanju postala je naša rutina, nešto sasvim normalno, posebno kod ljudi koji su zaduženi za obrazovnu proces. Kreiranjem različitih nastavnih planova i programa, stvaranja drugačije vizije o drugima, kroz koncept prepun mržnje, nacionalizma, podjela, diskriminacije proizvodi se efekat produženog rata samo mirnim putem.

Zapitamo li se koju težinu nosi u sebi riječ segregacija? Kako zapravo shvatamo ovu matricu koja egzistira u našoj društvenoj zajednici? Da li segregacija inicira i rezultira negativnim posljedicama u obrazovnom sektoru u BiH? Da li uopšte mladi ljudi imaju pravo na slobodu izražavanja? Evidentno je da se ne dozvoljava, u potpunosti, da mladi ljudi iznose svoje kreativne ideje, s ciljem poboljšanja postojećeg stanja, koji nije na zavidnom nivou. Žargonski rečeno, zatvaraju se u „torove nacionalističkih partija“. Naša društvena zajednica preokupirana je kategorizacijom ljudi po religiji, imenu, političkoj pripadnosti, jeziku i slično. Pitanje etničke pripadnosti igra dominantnu ulogu u gotovo svakoj životnoj sferi djelovanja. Nažalost, ne prepoznaju se istinske ljudske vrijednosti, kojima jedna individua može značajno da doprinese za kvalitetniji i prosperitetniji život zajednice i države. Sve manji značaj i sve manja zainteresiranost ukazuju na brigu o tome šta individua može da kvalitetno uradi za društvo i državu. Činjenica je da živimo u u okruženju unutar kojeg nepravda pobjeđuje pravdu, a ne obratno. Upravo, pod nepravednim sistemom možemo svrstati proces segregacije, koju je teško iskorijeniti. Potrebna je samo istinska volja nadležnog osoblja i nadležnih institucija, koje su spremne boriti se protiv ovoga fenomena. Ono što je zabrinjavajuće i poražavajuće jeste legitimizacija podučavanja mlađeg naraštaja o nepoštivanju, iskazivanju mržnje prema Drugom i Drugacijem. Tom legitimizacijom potvrđuju se podjele, dovodi se do još veće ekspanzije podjela unutar društvene zajednice, koje dalje rezultiraju prenošenju negativnih matrica sa generacije na generaciju. U vezi s tim, postavlja se pitanje kada će doći do prestanka podjela prema nacionalnoj osnovi? Da li ćemo ikada doći svijesti i probuditi se iz nacionalističkog pakla koji truje društvenu zajednicu i državu? Razmišljamo li o našoj djeci, njihovoj budućnosti? Da li su djeca postala ksenofobična?

Evidentan je zaključak, da segregacija narušava obrazovne sisteme i utječe na budućnost mladih ljudi. Govoreći o obrazovnom sektoru u Varešu, obrazovna institucija OŠ "Vladimir Nazor" odgajala je različite generacije u slozi, toleranciji i prijateljstvu. Taj koncept tekao je sve do 90-tih godina, kada dolazi do ratnih razaranja u Varešu. Iako su počinjeni strašni zločini, povrede međunarodnog prava, kao i druga nehumana djela, proces pomirenja tekao je mnogo brže za razliku od drugih razorenih gradova u Bosni i Hercegovini. Nakon prestanka rata, postepeno je dolazilo do povratka raseljenih lica na svoja stara ognjišta, koja su morali napustiti zbog ratnih dešavanja u Varešu. Mnogo prepreka i ispita koji je trebalo prebroditi i položiti stajalo je pred Varešom. Neki od tih pitanja odnosila su se na razorenu ekonomiju, povratak stanovništva, pitanja zaposlenosti, obrazovnog sektora a veoma važno pitanje odnosilo se na proces pomirenja i izgradnje mira. U početnom koraku bilo je teško vjerovati komšijama i građanima različitih religija i nacija nakon konfliktnih dešavanja, ali tu prepreku građani Vareša su efikasno prebrodili.

Približno iste stvari dogodile su se i unutar obrazovanja. Iako su teoretski bile prisutne ideje ka ujedinjavanju osnovnih škola u gradu Varešu, to se u praksi odvijalo na vrlo kompleksan način. Kao što je prethodno rečeno, djelovanjem nadležnih institucija formirani su različiti NPP. Stručno osoblje je birano na osnovu nacionalne i etničke pripadnosti. Interes za materijalnu egzistenciju više je egzistirao u odnosu na to kako učenici trebaju biti podučavani. Minimalnim trudom nadležnih institucija ostvaren je određeni progres i pomak, međutim, segregacioni segment i dalje ostaje vidno izražen. Iako se nastava realizuje prema jednom nastavnom planu i programu, djeca i dalje pohađaju nastavu odvojeno. Zanimljivu komparaciju smo napravili sa MSS "Nordbat 2" gdje segregacija prestaje. Učenici nastavu pohađaju zajedno, bez obzira na religiju ili nacionalnu pripadnost. Postavlja se pitanje da li OŠ "Vareš" u Varešu može težiti ka ovom napretku i ukidanju segregacije u obrazovanju?

Konkretno, možemo ponuditi nekoliko određenih zaključaka kojih se odnose na budućnost OŠ "Vareš" u Varešu. Prvenstveno, mislimo da će ovaj koncept koji je trenutno aktivan u OŠ "Vareš" biti prisutan još dugi niz godina. Iako vlada dobra atmosfera, u školi pitanje jezika i nacionalne grupe predmeta vrlo je osjetljiva tematika i ukoliko bi se ovo pitanje pokrenulo, moglo bi doći do narušavanja odnosa koji su prethodno izgrađeni. Mislimo da je ovdje politika ostavila svoje gnijezdo u obrazovanju. Djeca koja pohađaju nastavu u OŠ "Vareš" na bosanskom ili na hrvatskom jeziku, kasnije odlaze u MSS "Nordbat 2" u Varešu gdje zajedno nastavu pohađaju prema jednom nastavnom planu i programu. Također, mogu govoriti na svom jeziku bez problema, bilo da je riječ o bosanskom ili hrvatskom jeziku.

Ovo nam ukazuje na činjenicu da ipak problem leži u političkom segmentu. Zakonom o osnovnoj školi ZE-DO kantona članom 6. stavom 2. istaknuto je da se nastava u osnovnoj školi izvodi na jezicima konstitutivnih naroda BiH. Dok sa druge strane imamo Zakon o srednjoj školi ZE-DO kantona gdje se pod članom 7. stavom 5. također, govori da se nastava u srednjoj školi izvodi na jezicima konstitutivnih naroda BiH. Kada uzmemo u obzir zakone i prenesemo ih u praktične primjere škola u Varešu, možemo vidjeti da problem nacionalne grupe predmeta ne predstavlja veliku poteškoću, već jednostavno neka druga pitanja igraju dominirajuću ulogu u obrazovnom sektoru. Učenici kada dođu u MSS "Nordbat 2" u Varešu nastavu pohađaju zajedno slušajući sve predmete bilo da je riječ o historiji/povijesti, geografiji/zemljopisu, hemiji/kemiji, bosanskom/hrvatskom jeziku. Nastavu predaje jedan profesor bez obzira na religiju, nacionalnost, zadužen za predmet za koji je kompetentan.

Kada je riječ o jeziku, članom 7. pod stavkom 1. Zakona o osnovnoj školi ZE-DO kantona kaže se ukoliko ima učenika jedne nacionalne manjine, gdje nastavu žele da pohađaju na svom maternjem jeziku, to im se može omogućiti. Dok sa druge strane ista ova stavka nalazi se i u Zakonu o srednjoj školi ZE-DO kantona u članu 11. stavka 4. Kada uporedimo obrazovne institucije u Varešu možemo zaključiti, da pitanje jezika iako predstavlja osjetljivu tematiku mogla bi biti riješena u OŠ "Vareš". Treba samo jaka volja nadležnih aktera, da se slijedi primjer MSS "Nordbat 2" i okonča segregacioni učinak u OŠ "Vareš".

Još jedan u nizu problema koji bi se pojavio prilikom spajanja učenika u jedan razred, jeste pitanje viška nastavnika, posebno za oblast bosansko/hrvatskog jezika i književnosti. Treća činjenica koja ide u prilog svemu ovome jeste broj opadanja djece u školama. Trebamo postaviti pitanje da li bi praksa opadanja broja djece u OŠ "Vareš" dovela do spajanja različitih nacionalnosti u razred i tako otklonila segregaciju u obrazovanju? Mislimo da bi odgovor na ovo postavljeno pitanje bio potvrđan, ukoliko bi školsko osoblje maksimalnim zalaganjem i trudom težilo ka tom cilju, odnosno cilju ukidanja segregacije u OŠ "Vareš".

Sveukupno gledajući trenutno stanje u OŠ "Vareš" je veoma zadovoljavajuće. Učenici su samo razdvojeni po učionicama, vlada sloga, tolerancija, održavaju su različite aktivnosti kao što su sportska takmičenja, sekcije, zajedničke ekskurzije itd. OŠ "Vareš" posjećuju različiti predstavnici, nadzornici za školu, ukratko rečeno vlada jedna dobra harmonija i sklad.

Kada govorimo o reformi obrazovnog sistema, ona je itekako potrebna. Ukoliko težimo ka prosperitetnijoj budućnosti BiH na putu prema EU, onda moramo uložiti maksimalne napore poboljšanja u svim društvenim djelatnostima, posebno obrazovnog sektora.

Koncept “dvije škole pod jednim krovom“ postepeno se treba ukidati, no postavlja se drugo pitanje. Da li političke elite nastoje da taj fenomen ukinu ili da ga jednostavno odgađaju do daljnjeg? Da li im je taj proces koji traje već nekoliko godina bitan radi ostvarivanja svojih političkih ciljeva i poena? Očigledno da jeste. Jer konstantno smo izloženi nacionalizmu, govoru mržnje, segregaciji ne samo u obrazovnom sistemu nego skoro u svim poljima svakodnevnog života. Da li je to dobra budućnost za naše buduće potomke? Naravno da nije. Prije svega treba staviti fokus na zajedništvo. Ukoliko se ova tradicija nastavi, pomaka ka budućnosti skoro da i nema. Političke elite, profesori, građani trebaju biti skloniji ka ljubavi, razumijevanju, kolektivnoj saradnji. Potrebno je staviti fokus na znanje i profesionalizam a ne na mržnju i nacionalizam. Prema tome i treba da se zasniva idealna budućnost građana jedne države.

U ovom radu istakli smo i neka rješenja koji stručnjaci navode. Da li će ta rješenja biti prihvaćena? Da li će novo rješenje isplivati na površinu? Mogu li drugi gradovi slijediti primjer Vareša u cilju savladavanja segregacionih prepreka? Vidjet ćemo u novom scenariju naše budućnosti.

LITERATURA

KNJIGE:

1. Abazović, M. (2012) Državna bezbjednost – uvod i temeljni pojmovi – izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
2. Beridan, I. (2018) Porodica i rat. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
3. Beridan, I. (2008) Politika i sigurnost. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
4. Beridan, I. (2003) Konflikti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
5. Canivez, P. (1999) Odgojiti građanina. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH.
6. Čabaravdić-Kamber Emina. (2015) Dvije škole pod jednim krovom. Tuzla: Bosanska riječ.
7. Ćurak, N. (2016) Rasprava o miru i nasilju (geo) politika rata – (geo) politika mira – studije mira. Sarajevo: Buybook.
8. Ćurak, N. (2004) Dejtonski nacionalizam (ogledi o političkom). Sarajevo: Buybook.
9. Duraković, N. (2009) Međunarodni odnosi. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
10. Grupa autora. (1999) Nauka o odbrani. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
11. Grupa autora. (2007) Obrazovanje u BiH: Čemu učimo djecu ? Sarajevo, Fond otvoreno društvo.
12. Huseinbašić, Ć. (2007) Civilna zaštita u sistemu sigurnosti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
13. Ibrahimagić, O./ Seizović, Z./ Arnautović, S. (2010) Politički sistem Bosne i Hercegovine 4 (Tom I i II). Sarajevo: Promocult.
14. Kapo, M. (2012) Nacionalizam i obrazovanje: Studija slučaja Bosna i Hercegovina. Sarajevo: Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina.
15. Mujkić, A. (2007) Mi građani etnopolisa. Sarajevo: Šahinpašić.
16. Petrović, G. (1998) Logika (dvadeset i šesto izdanje). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
17. Trkulja, Alina. (2017) “Dvije škole pod jednim krovom u Bosni i Hercegovini: (ne) razumijevanje problema i moguća rješenja. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.

LEKSIKONI:

1. Beridan, I./ Tomić, I./ Kreso, M. (2001) Leksikon sigurnosti. Sarajevo: DES.

ZNANSTVENI ČLANCI, RADOVI U ČASOPISIMA I ZBORNICIMA:

1. Bešlagić, Jasmina. (2017) "Segregacija zanimanju na osnovu spola na tržištu rada", International Scientific Conference on Production Engineering.
2. Grupa autora. (2003) „Vareš Majdan – pogled na željezaru početkom 20. stoljeća“. Zavičajna zbirka. Vremepol uz 2003 godinu.
3. Grupa autora. (2005) „Vareške znamenitosti“. Zavičajna zbirka. Vremepol uz 2005 godinu.
4. Hadžić, Sedžida. (2014) Svjetski etos pod školskim krovom. Sarajevo: TPO Fondacija.
5. Halilović, S. (2014) Jezička stvarnost u Bosni i Hercegovini. Filozofski fakultet u Sarajevu.
6. Mušić, S., Marukić, F. (2018) Obrazovni pristup u prevenciji govora mržnje u Bosni i Hercegovini.
7. Mujkić, A., Sadiković Melina, Kalaš Dženana i drugi. (2012) "Dvije škole pod jednim krovom" studija o segregaciji u obrazovanju. Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Asocijacija Alumni Centar za interdisciplinarnе postdiplomske studije (ACIPS).
8. Ninić, Petra. (2013) "Pravni temelji položaja afroameričkog stanovništva u SAD-u od II. svjetskog rata do početka XXI stoljeća."
9. Pašalić-Kreso, Adila. (2004) Ustav i obrazovanje u BiH, Fond Otvoreno društvo, Bosna i Hercegovina
10. Pašalić-Kreso, Adila. (2009) The war and post-war impact on the educational system of Bosnia and Herzegovina. In: (eds. Suzanne Majhanovich, Christine Fox and Adila Pašalić-Kreso), Living Together, Education and Intercultural Dialogue, Springer. ISBN 978-1-4020-9815-4: pp. 67-88.
11. Pašalić-Kreso, Adila. (2014) Tjeskoba i nelagoda identiteta apatrida i ostalih u kontekstu Bosne i Hercegovine, naučni znanstveni rad.
12. Petković, Brankica., Kogovšek, Neža. (2011) O diskriminaciji – priručnik za novinarke i novinare. Sarajevo: Fondacija Mediacentar Sarajevo.
13. OSCE. (2018) "Dvije škole pod jednim krovom" najvidljiviji primjer diskriminacije u oblasti obrazovanja u Bosni i Hercegovini.
14. Sadiković, Lada., Veladžić, N. (2014) Obrazovanje iz ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Trenutni izazovi i perspektive. ISSN 2303-5757.
15. Spajić-Vrkaš, Vedrana. (2001) Obrazovanje za ljudska prava i demokratiju (zbirka međunarodnih i domaćih dokumenata). Zagreb: Projekt Obrazovanje za mir i ljudska prava za hrvatske osnovne škole. Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.
16. Tanović, Lamija. (2013) Segregirano obrazovanje u BiH. Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis.
17. Turčalo, S. (2016) Geopolitičko kodiranje Bosne i Hercegovine u obrazovnom sistemu, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, (C.E.E.O.L).

18.Turčalo, S. (2012) Političko-ustavna rješenja za Bosnu i Hercegovinu: Od Lisabona do Daytona. Geopolitičke naracije o mirovnim sporazumima za Bosnu i Hercegovinu 1992 – 1996. Sarajevo: Mediacentar.

19.UNICEF BiH. (2009) Podijeljene škole u BiH.

20.Veličković, N. (2013) Nacionalizam u obrazovanju, na primjeru dejtonske Bosne i Hercegovine.

21.Zbornik radova. (2012) Diskriminacija: jedan pojam, mnogo lica, Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba.

22.Zovkić, M. (2015) Građa za promicanje univerzalnog etosa u pluralnoj Bosni i Hercegovini.

23.Zukić, Melisa. (2015) Izgradnja nacionalnog identiteta kao opći cilj odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini, naučni znanstveni rad.

NORMATIVNO-PRAVNA DOKUMENTA

1.Službeni glasnik BiH (2009) Zakon o zabrani diskriminacije. Sarajevo: Službeni glasnik BiH, br. 59/09.

2.Službeni glasnik BiH (2016) Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zabrani diskriminacije. Sarajevo: Službeni glasnik BiH, br. 66/16.

INTERNET IZVORI:

1.http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/?id=261

(pristupljeno: 26.04. 2019).

2.<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55183>

(pristupljeno: 26. 04. 2019).

3.http://www.unizd.hr/Portals/6/16_%20Juznoafricka%20Republika.pdf

(pristupljeno: 26.04.2019).

4.https://www.azoo.hr/images/izdanja/nastava_povijesti/03.html

(pristupljeno: 26.04.2019, 27.04.2019).

5.<https://voxfeminae.net/strasne-zene/rosa-parks-prva-dama-civilnih-prava/>

(pristupljeno: 27.04.2019).

6.<https://ppzs.ru/hr/dwight-eisenhower-biography-information-personal-life-biography-of-eisenhower-duyitsss.html>

(pristupljeno: 27.04.2019).

7. http://www.dei.gov.ba/o_bih/default.aspx?id=49&langTag=bs-BA
(pristupljeno: 27.04.2019).
8. <http://www.znanje.org/i/i2011/11iv07/11iv0720/biografija.htm>
(pristupljeno: 27.04. 2019)
9. <https://impulsportal.net/index.php/kolumne/drustvo/12918-preminula-linda-brown-ikona-borbe-protiv-segregacije>
(pristupljeno: 27.04.2019)
10. <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/05bosniak/BRacialdiscrimination.pdf> (pristupljeno: 27.04.2019).
11. <https://www.tacno.net/sarajevo/8-razloga-zasto-je-sistem-dvije-skole-pod-jednim-krovom-poguban/>
(pristupljeno: 28.04.2019).
12. <http://www.diskriminacija.ba teme/mapa-dvije-%C5%A1kole-pod-jednim-krovom-u-bih>
(pristupljeno: 28.04.2019).
13. <https://www.tacno.net/kolumna/drago-bojic-ne-dijelite-skole-dijelite-znanje/>
(pristupljeno: 28.04. 2019).
14. <https://www.bljesak.info/vijesti/flash/pogled-iz-jajca-nacionalisticki-poligon-pod-jednim-krovom/191510>
(pristupljeno: 28. 04. 2019).
15. <https://www.slobodnaevropa.org/a/protest-srednjoskolaca-u-travniku/28569188.html>
(pristupljeno: 28. 04. 2019).
16. <https://vijesti.ba/clanak/393945/dvije-skole-pod-jednim-krovom-nije-trebalo-ostati-permanentno-stanje>
(pristupljeno: 29. 04. 2019).
17. <http://www.zedoturizam.ba/index.php/bs/destinacije/vares>
(Pristupljeno: 20.05.2019).
18. <http://www.os-vares.com.ba/podaci>
(pristupljeno: 24.05. 2019, 28.05.2019).
19. http://www.vares.pp.se/bobovac/boblist/broj123/123_12.htm
(pristupljeno: 28.05. 2019).
20. https://zdk.ba/vijesti/item/download/2244_cb33f5cdb74cb07b1c7abc32bb5f180
(pristupljeno: 03.06.2019).

Videozapisi:

1. Preuzeto sa: Učenici ne žele 'drugi Mostar u Jajcu' (2017), Video, Al Jazeera Balkans, 02. 05. 2017 (datum pristupa: 28. 04.2019).
2. Preuzeto sa: Upoznaj prave heroje - Nikolas, Azra i Ivica (2017), Video, USAID BiH, 10. 9. 2017 (datum pristupa: 28. 04. 2019).
3. Preuzeto sa: Ratni zločinci se ne smiju slaviti, dvije škole pod jednim krovom treba ukinuti (2017), Video, TV1 HD, 26.05.2017 (datum pristupa: 29.04.2019).

Ljetopisi OŠ „Vareš“ :

Ljetopis OŠ „Vareš“ u Varešu iz 1972 godine.

Ljetopisi OŠ „Vareš“ u Varešu iz 1993/1994, 1994/1995 školske godine.

Ljetopisi OŠ „Vareš“ u Varešu iz 1999/2000 školske godine.

Ljetopisi OŠ „Vareš“ u Varešu od 2000/2001 pa sve do 2018/2019 školske godine.

SKRAĆENICE

BiH – Bosna i Hercegovina

BPS – Bosanskohercegovačka patriotska stranka

CRS – Centar za regionalnu saradnju

EU – Europska unija

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

GDPR – Opća uredba o zaštiti podataka

HDZ – Hrvatska demokratska akcija

HNPP – Hrvatski nastavni plan i program

HVO – Hrvatsko vijeće obrane

MSŠ – Mješovita srednja škola

NPP - Nastavni plan i program

NPP ZE-DO – Nastavni plan i program Zeničko-dobojskog kantona

OHR – Ured Visokog predstavnika

OSCE – Organizacija za europsku sigurnost i saradnju

OECD – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj

OŠ – Osnovna škola

SAD – Sjedinjene Američke Države

SBK – Srednjobosanski kanton

SDA – Stranka demokratske akcije

SDP – Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine

SDS – Srpska demokratska stranka

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SFOR – Stabilizacijske snage u Bosni i Hercegovini

UN - Ujedinjene nacije

UNICEF – Fondacija Ujedinjenih nacija za djecu

USAID – Američka agencija za međunarodni razvoj

ZE-DO – Zeničko-dobojski kanton